

TIL OPDRAGELSENS HISTORIE
AKTSTYKKER I

PÆDAGOGISKE AFHANDLINGER

AF

L. REVENTLOW

MEDDELT VED

JOAKIM LARSEN

UDGIVET AF „VOR UNGDOM“

KØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1900

Grev Johan Ludvig Reventlow (1751—1801), den filantropiske Godsejer, der søgte at realisere Oplysningstidens Idealer om Menneskelykke ved Landbo- og Skolereformer, først paa Brahetrolleborg og senere over hele Landet, havde som Medlem af Landbokommissionen siden 1784 arbejdet for en almindelig Skole-reform og forhandlet om denne med Biskop Balle gennem Rentekammer og Kancelli som Mellemed. Desuagtet blev han ikke Medlem af »Kommissionen til de danske Skolers bedre Indretning«, som blev nedsat den 22. Maj 1789. Formodentlig har han beklaget sig over denne Udelukkelse til sin Broder C. Reventlow og Svogeren E. Schimmelmann, der begge havde Sæde i Kommissionen; thi denne anmodede om at faa L. Reventlow optaget som Medlem i Betragtning af, at han er den første her i Landet, som har foretaget og med Held udført en væsentlig Forandring i Skoleindretningerne, og paa Kancelliets Forestilling blev dette bifaldet af Kongen d. 26. Marts 1790. Det synes dog, som om L. Reventlow ikke har været til Stede i Kommissionens Møder, thi hans Underskrift findes ikke i Forhandlingsprotokollen og heller ikke paa de Skrivelser, der bleve undertegnede af hele Kommissionen. Ved skriftlige Indlæg tog han dog livlig Del i Forhandlingerne lige til sin Død. Allerede d. 21. April 1790 sendte Kommissionen ham Genpart af det, der var tilført Forhandlingsprotokollen, især om Seminariernes Oprettelse, og udbad sig hans Tanker herom. Som Svar herpaa fremkom nedenstaaende Afhandlinger II (16. Juni 1790) og III (26. Sept. 1790) og som Bilag Afhandling I, der under 6. Febr. s. A. var sendt Biskop Balle. Afhandling IV er rettet til den under 20. Dec. 1793 nedsatte Kommission for Oprettelse af et Seminarium i Fyn, af hvilken L. Reventlow ogsaa var Medlem, og som fremkaldte Seminariet paa Brahetrolleborg 1797. Samtlige Afhandlinger findes i den store Skolekommissions Arkiv i Rigsarkivet (jfr. J. Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784—1818 S. 40 f., 53 f., 67, 89 f., 114 f. og 157).

I formel Henseende er der kun lidet fængslende ved disse Afhandlinger. De trætte ved deres vidtløftige Bredde og idelige Gentagelser, og hvert Øjeblik stødes man ved slemme Forsyndelser mod det danske Sprog, som Forf. kun højst mangelfuldt magtede. Dog maa det bemærkes, at naar man konstruerer de ubehjælpsomme Vendinger paa Tysk — og i dette Sprog ere de tænkte — vil man

ofte finde den Mening, der kun ufuldstændig har fundet Udtryk i det kejtede Dansk. Retskrivningen savner gennemgaaende Konsekvens. Men trods alle formelle Mangler vise disse Smaaafhandlinger dog — ved Siden af hin Tids naive Tro paa Skoleundervisningens genfødende Magt — en saa levende Interesse for Skole- og Seminarievæsen, forenet med et paa mange Punkter sundt Blik for pædagogiske Spørgsmaal, og en saa inderlig Lyst til at gavne sit Fædreland, at de formentlig fortjene at reddes fra Forglemmelse, tilmed da adskillige af de fremsatte Tanker endnu den Dag i Dag ere Opmærksomhed værd. Og som et Bidrag til Sammenligning mellem Før og Nu er det heller ikke uden Interesse at se, hvad en Godsejer for 100 Aar siden mente om Skole- og Folkeoplysning.

STATSBIBLIOTEKET
1 AARHUS

I.

Gienpart

af de til Biskop Balle yttrede Tanker angaaende Læse- og Lære-Bøger til Skolernes Brug.

[6. Februar 1790].

Det antages for afgjort, at Skolen skal være Barnets, Ungdommens Fryd, at det Heele skal være en Kiæde, det eene Hiul gribe ind i det andet, Naturéns Vey følges. Derfor maa man vel først begynde med det, som ligger Børnenes Idee-Kreds nærmest og efterhaanden leede dem fra Begreber til Navne, fra Navne til Ord, fra Ord til Bogstaver, for at føre dem fra det fattelige og sandselige til det vanskeligere og abstracte, fra det simple til det meere sammensadte, alt i Rück-sigt til den Stilling, enhver Stand sandsynligviis vil sættes i, der forudsætter, at der vel er en almindelig Vey, alle følger i Begyndelsen, men at der siden vælges den Vey, som naar der bliver fleere, og de fordeeler sig, fører snarest og hensigtsfuld til det Maal, enhver attraaer og sigter til. Fleere løber vel længe sammen, men andre adskilles ogsaa hastigere. Hoved Sagen ved Skolegangen kommer an paa, at de smaae Børn ikke kiædes, men hellere beskæftiges paa en anden nyttig Maade, naar de ikke kan tage Deel i Underviisningen; derfor skulde jeg troe, at Børnene burde være 6 Aar, naar de optages eller indskrives i Skolen; de maatte ikke møde med en Fibel eller Luthers Catechismus, men Forældrene overlade det til Skoleholderen, hvorledes de snarest kan giøre Fremgang, og at Skolen forsyner dem med de fornødne Bøger; Børnene ikke tillades at hensidde heele Dagen, men ikkun være saalænge i Skolerne, som Skole-

holderen beskæftiger sig med dem, der i Begyndelsen kun maa være kort og efterhaanden tiltage, ligesom Fatteevnen og Lærelysten voxer; de maa ikke kiædes, men deres Lyst oplives, derpaa kommer alt an. Til den Ende burde der ved enhver Skole tillige indrettes en Arbeids Skole, hvor de Børn, som ikke kan tage Deel i den Underviisning, Skoleholderen giver, kunde nytte Tiiden og fortjene noget. Skoleholderens Kone var den bequemteste til at forestaae den og at give Børnene den fornødne Anviisning i at spinde, strikke, sye eller hvad andet Arbeide, man paa ethvert særskilt Sted efter Omstændighederne anseer hensigtsfuld; der skulde alle de Børn beskæftiges, som ikke med Nytte kan overvære Underviisningen i Skolen. Skoleholderen burde kun have de Børn i Skolen, som han kan give sin heele Opmærksomhed, søge at vinde deres Kiærlighed og Tillid og udjage al Skræk og Frygt ved paa en venlig Maade at begynde lette Samtaler, som altid foretages som den simpleste og letteste Øvelse til at opvække Opmærksomhed og egen Eftertanke; til den Ende maae han ganske nedlade sig til Børnenes Idee Kred, at de kunde indlade sig med ham og give Svar paa de dem opgivne Spørgsmaal; thi det første Indtryk, Barnet faaer om Skolen, er af den yderste Vigtighed. I Riemanns Beskrivelse af den Reckahnske Methode¹⁾ findes en udførlig Efterretning om denne Methode, og som Professor Sevel²⁾ best vil kunde oplyse. At lette Underviisningen for Ungdommen og tillige at give den en grundig Underviisning, synes meget vel at lade sig foreene. Forudsettes foregaaende Begreber, som Ungdommen maa have, for-

¹⁾ Riemann: Beschreibung der reckahnschen Schulen. 1781. Blev oversat paa Dansk og omarbejdet i F. Plums Haandbog for Lærere og Opsynsmænd ved Borger- og Almueskoler. 1802.
²⁾ Student Magnus Hofmann Sevel rejste i Tyskland 1786—89 med Understøttelse af Fonden ad usus publicos og Konferensraad Ryberg for at gøre sig kendt med Skole- og Seminarievæsenet, hvorom han gjorde Indberetninger til Kronprinsen. Efter sin Hjemkomst blev han Medlem af den store Skolekommission og senere Økonomiinspektør ved Blaagaard Seminarium. I Tyskland havde han faaet Magistertitelen; 1791 udnævntes han til Professor. Hans Virksomhed ved Seminariet blev kun af ringe Betydning, især da Sygdom snart nedbrød hans Kræfter. 1806 udtraadte han af Kommissionen og døde 1818.

inden den kan gaae over til Videnskaberne og Bøgerne selv, saa maae der tillige kunde udfindes en Lettelse i Henseende til det materielle i Underviisningen, der i saa Fald kan sammenlignes med en lang Rad af Trin, fra det lette til det vanskelige, eller med en Trappe fra Jorden til det øverste Maal, jo lysere og mageligere den er, eller jo lavere Trin den har, jo lettere falder den og trætter mindre, om man end og ofte løber den op og ned; hvilket synes saameget vigtigere, naar Trappen hvert Aar forlænges, men paastaaer større Færdighed og forbinder den med tungere Byrder at bære op ad. Det Ungdommen lærer, maae den beholde, forstaae at bruge eller anvende i Tale, Skrift og Vandel. Læreren maae derfor viide at beskæftige og at øve hans Børns Hukommelse, Forstand og øvrige Siæleævnner saaledes, at disse Formaale hensigtsfuld opnaaes og forhjelpe dem til at samle mange Ideer og Begreber, hvor det kommer mere an paa deres Antal end paa deres Beskaffenhed, meere paa Klarhed end paa Tydelighed og Fuldstændighed, skjønt det sidste ikke bør udelukkes; men Alting kan ikke skee paa eengang; den spæde Alder har meere Ævne til et stort Forraad af klare Ideer end til dets Tydelighed og Fuldstændighed; derfor maae Barnet gøres bekiendt med Naturen, vænnes til at blive opmærksom paa Alting, at fæste Øyet paa Alting, og at erkiende Alting, som falder i Øyet. Det, som ikke kan viises i Original, maae det dog, saavidt muelig, see i Billeder, og de, som komme Originalen nærmest, ere de beste. En udstoppet Fugl er derfor bedre end et Kaaberstykke. Men ikke alene sandselige Ideer, ogsaa moralske, maae opfylde den unge Siæl. Hiine ere altid et godt Vehikel for disse og give ofte megen Anledning for at komme paa dem, naar man kun veed at nytte dem; ogsaa Forstands Øvelserne kan forbindes dermed ved at samle især Landets Produkter og Kunstprodukter af saa mange Slags som mueligt. Endnu bedre er det, naar Børnene selv samler dem; Ideerne indprændtes da saa meget dybere. Ved Hielp af saadan en Samling kan de tillige ofte fornøyes og derved læres at gøre Forskiæl, sammenligne, ordne og classificere: alt Forstandsøvelser; naar de end synes at være Leeg, saa ere de dog en Forberedelse paa Historien, Geographien og Naturhistorien, naar de begyndes paa

Andersens Kone

den rette Maade. De tiener til Sproget, giver Materie og Anledning til at bogstavere, læse, skrive og regne; en Mængde Ideer gøres dem derved begribelige. Saa længe dette Samlen af Ideer bliver Hoved Gienstanden, som vel vedvarer nogle Aar, naar den allerede begyndes med smaa Børn, saa behøves ingen visse Afdeeler, men man gaaer over fra det ene til det andet, efter Ideernes naturlige og lette Forbindelse. Den første Underviisning maae ikkun være en fuldkommen venkabelig Samtale, hvor man efter Ideernes naturlige Sammenstilling gaaer over fra een Idee til en anden uden Børnenes Fornæmmelse, fordi der alleene skal samles, ey ordnes; der meere sees paa mange enkelte Ideer end paa deres Sammensættelse til et videnskabelig System, hvilken Underviisning er meest overensstemmende med Børnenes Natur; den opvækker Viide- og Lære-Lysten og bør i det mindste ansees som en hensigtsfuld Forberedelse til Underviisningen selv. Men for især at forøge Forraadet af de moralske Ideer i hvert Slags maae der fortælles meget for Børnene. Tildragelserne ere Menneskets beste Lærere. Alle Folks Lærere, som forstode deres Kunst, iklædte deres Lærdom i Fortællinger for at gjøre dem fattelige og behagelige. Folket og Børnene kan man ikke fornøye bedre end ved at fortælle dem ret meget, men paa en behagelig Maade. Børnene glemme ofte deres kære Leeg, for at kunde høre paa en Fortælling, og hvor mange Kundskaber kan man ikke saaledes bibringe dem ved den Leylighed, hvormange Ideer udvikle i dem, hvormeget forberedes, som de siden dog skal lære, og hvor let er det ikke at gjøre dem begjærlige derefter. Mennesket, Natur- og Kunsthistorien bliver saaledes udtømmelige Kilder til den spæde Ungdoms Underviisning, og de historiske Kundskaber den bequemeste Kilde til at fatte de øvrige Kundskaber ved, for at gjøre dem behagelige og frugtbare. Naar der er samlet længe nok, skal det ordnes, ikke at man ikke strax skulde sigte derhen, men at ordne bliver da igien Underviisningens Hoved-Gienstand, dog maae dette ikke skee for tiilig eller skade det foregaaende. Dette iværksættes saameget lettere, siden de fleeste Ideer allerede ere bekiendte og ikkun behøver at anvisees hvert sit Sted.

Men Hoved-Sagen for at give Underviisningen den fornødne Interesse og for at gjøre den fattelig for Forstanden og Hukommelsen bliver altid at gaae ud fra det nærværende. Ikkun dette er især tillokkende for et ungt Menneske. Det fraværende eller langtfra liggende ikkun hvor det formedels en levende Beskrivelse fremstilles som nærværende. Derfor burde der altid begyndes med den nyere Historie og især den nærværende. Fortælles noget af Fortiiden, burde det dog være som en Følge af det nærværende og ikkun efterhaanden skriides derhen. Tildragelser af Børn som de handelnde Personer virker endnu meere, fordi Børn ere Børn nærmere end voxne. Ligeledes burde Fædrelandet eller Fødestædet være det første paa Kortet og derfra gaaes over til Naboer og saa videre indtil de fremmede Lande. Med Naturhistorien har det samme Beskaffenhed, dertil skulde vælges det, der ligger os nærmest, enten fordi det voxer i Landet eller bruges daglig. Derfor undervises Børn før ved Samtaler end ved Læsning, derfor lære de meere ved at see end ved at høre, i det mindste sielden ved Hørelsen alleene, naar der ikke tillige kan stilles dem noget for Øynene, fordi den, der taler med dem, er dem nærmere end den, der oplæser for dem; det, de seer, trænger dybere ind end det, de hører, og Forandringen er behageligere for enhver. Derfor bør Underviisningen ligeledes afvexle, saa at en Forstands-Øvelse kan følges af en Hukommelses-Øvelse og denne igjen af en blot mechanisk Øvelse, og disse igjen af legemlige Øvelser, eller disse siste blandes med hine saaledes, at Siælens Anstrengelse derved kan faae Leylighed til at hvile og samle nye Kræfter igjen. Fremgangen bør være langsom hastende; ikke at anmode den spæde Alder og de svage Kræfter at fatte og beholde det, som ofte falder vanskelig nok, endog for ældre og stærkere Siæleævnere; ikke at gjøre Alting paa eengang; ikke at søge, før at fremskinne med meget i et indskrænket Tidsrum end at see paa Ungdommens svage Kræfter; ikke at haste for meget fremad, førend Grunden dertil tilstrækkelig er lagt; ethvert Skridt fremad maa stedse være forbunden med idelig Betragtning af den allerede hidtil gjorte Fremgang. Ikke det mangfoldige, men meget. Det mangfoldige er for Børn; men naar Ideerne skal vinde Tydelighed og Bestemthed, maae der ikke være for

mange, som paa eengang skal forklares, rettes og udviides; thi ellers kan man ikke fyldestgøre enhver af de mange. Bedre er derimod meget, men det fuldstændige af det eene.

De mechaniske Siæle-Øvelser bør ikke forsømmes, siden der er Siæle Ævner, der viser sig tilligere og yttre tilligere Virksomhed end Forstanden og Fornuften, som derfor tillige er som Magazinet, ud af hvilke, naar disse skal oplyses, Materien maae tages, og af hvilke Forstanden og Fornuften saaledes drager sine første Bestanddeele og Oprindelsen til den viidere Fremvæxt, som Tiid efter anden derved foranlediges. Derhen hører især Hukommelsen og Indbildningskraften. Hukommelsen kan og maae fatte meget, som Barnet ikke endnu kan gjøre sig noget tydelig, neppe klart Begreb af; skjønt man ikke bør plage et Barn med noget, hvoraf det ingen klar Forestilling har, saa er det dog umueligt at give Barnet tydelige Ideer om alt, hvad det seer, hører og taler. Saaledes forholder det sig med alt, hvad endog voxne ikke kan fatte; alle Ideer om Lugt, Farve og Smag; alt, hvad af Mangel paa de fornødne Instrumenter. Modeller og andre sandselige Midler, ikke kan stilles i Børnenes Synspunkt, ligesom alt det, der har for mange Deelee eller er for kunstig sammensadt, udfordrer for vidtløftige Beregninger eller er for abstract, for almindelig og følgelig forudsætter flere foregaaende Begreber, end Børnene endnu har kunnet erhverve. Endelig ere mange Udtryk i det almindelige Liv, som ikke saa nøye for Børn lader sig forklare. At vilde slet intet foretage, ikke tale med Børnene eller lade dem lære noget andet end det, som man kan give dem tydelige, bestemte og fuldstændige Begreber om, var ligesaa umuelig som hensigtsstriidende. De mørke Ideer give ofte Anledning til tydelige, frembringe dem, og disse kunde ikke opkomme, naar hiine ikke var; er hiine først der og i stor Antal, saa frembringes disse let, endog af dem selv. Med Indbildningskraften kan foretages ligesaa behagelige mechaniske Øvelser for Børn, men som egentlig hører til Siæle-Ævnernes Gymnastik. Fra de første aandelige Begreber, Børnene indsamle, indtil den for Ungdommen hensigtede Kundskab er en lang Vey, som ved mange Mellemrum bør forkortes og gøres dem behagelig. Disse maae være kortere eller længere, ligesom Børnene ere mindre eller

større; Omstændighederne viiser best, hvilke Glæder og Belønninger best kan forundes ved slige Leyligheder. Kun ingen, der fordærver Hiertet; det maae være muligt for Ungdommen at naae Maalet, som settes hvergang, men det maae tillige anstrænge alle deres Kræfter; dette at udfinde er med det vanskeligste, siden Ævnerne ere ligesaa forskiellige som Underviisnings-Maaden, der har saa stor en Indflydelse deri. Al lade Børnene rykke op i en høyere Classe er en af de første Maal, men i hver Classe kunde der vel være endnu særskilte Mellemmaal, for at føle Længden saa meget mindre. Skoleholderen kunde da altid anmærke i sin Fliid-Journal eller Extract af Skole-Protocollen, hvilke Maal enhver i den bestemte Tiid har naaet, men dertil bør man have bestemte Maal, og disse forudsætter, at de dertil hensigtsfulde Lære-, Læse- og Methode-Bøger allerede vare udarbejdede. Igientagelser og Forberedelser ansees som den sikreste Vey for at nytte Underviisningen, men Ungdommen kan ikke igientage det lærte, naar den ikke tilstrækkelig har fattet det foredragne, eller naar der har været for mange Gienstande. Den taber Lysten til Igientagelse og Forberedelse, saa længe den selv ikke føler Nødvendigheden af at lære, følgelig maae Igientagelse og Forberedelse udgiøre Deelee af Underviisningen, især i de lavere Classer, som best skeer, naar man altid i en Videnskab tilføyer noget af en anden dermed beslægtet.

Den socratiske Methode er ustridig den, hvor Forstanden og Fornuftens Fremgang gjør det største Fremskridt, den frembringer Kundskabernes Udviidelse ved Ungdommens egne Kræfter og Siæle Ævner og meddeeler ikke meere end det, de selv kan frembære og behøver for at oplive og fremme de i Ungdommen liggende Spiire. Socrates vandrede alleene, valgte den bequemste Tiid, og ved at synes uviidende, men lærvillig, dragede han saa meget ud af sine Tilhørere og spurte tillige saa meget ind i dem, at de selv forundrede sig og vidste ikke, hvorledes det gik til. Denne Underviisnings-Maade lærer at tænke, men ikke at kiende, følgelig kan den ikke anvendes, hvor Hukommelsen er Hoved-Sagen, eller hvor der er for mange Tilhørere. Alle Underviisningens Formaale bestaaer altsaa i at beholde, forstaae og føle, finde og opfinde, og at anvende;

hvilken sidste Øvelse ikke kan begyndes for tillig, naar det skeer hensigtsfuld. Skjøndt alt dette maaske meere synes at henhøre til Methodiken, saa forekommer det mig dog ikke mindre vigtig at forudgaae, for derefter at vælge den sande Synspunkt, efter hvilken Lære- og Læse-Bøgerne bør skjønses og betragtes.

Skolebøgerne selv maatte nok ligesom i det Øster-rigske være to Slags; de for Skole-Læreren alleene tiene til Veyledning, hvorledes han hensigtsfuld skal bruge og anvende Lære- og Læse-Bøgerne, som Børnene skal bruge, og de for Børnene derimod være saaledes indrettede, at de ikke indeholder andet end det, som ved Underviisningen hensigtes til. Læreren fik da først Anviisning til de første lette Samtaler, der skal lette alt andet og legge Grunden til det øvrige, siden derved skal samles de nødvendige foregaaende Begreber for at opvække Opmærksomhed, Sammenligning og Eftertanke. Tanke-Raden, Foredragets Esprit maatte deri tilkiendegives og gøres tydelig, for at Skoleholderen derefter selv kunde forandre, forøge og anvende det, ligesom han ansaae det meest passende for hans Børn; thi det forudsettes altid, at Skole-Bøgerne ikke skal danne Læreren, dette maae skee i Seminarierne og ingen antages uden duelige, men de bør alleene anvise ham den almindelig antagne Methode og tiene til Leede-Traad, han skjønsom har at anvende, efter den Underviisning, han derover har faaet; følgelig behøver den ikke at være saa vidtløftig, men alleene at navngive de vigtigste Gienstande og Tankerader for derved at anstille de lette Samtaler og Øvelser for at kiende Tingene, forklare dem, gøre Forskiel paa dem, sammenligne og undersøge deres særskilte Nytte. Ligesom der ogsaa maatte være Veyledning for Skoleholderen til de practiske Fortællinger, der frembringer den Følelse, Ungdommen saa gjerne imodtager; dog maatte disse være overmaade lette, fattelige og morsomme og tillige hensigte til samme Formaal, derved at forøge Ideerne, opvække Opmærksomhed og Eftertanke. Er dette dreven en Tiid lang, vil det være let at lære dem at kiende Bogstaver. Dertil behøves ingen Fibel; men de lærer dem hastigt paa den dertil indrettede Tavle, hvor alle paa eengang lærer at blive opmærksomme og at kontrollere hinanden. Fibelen, om man saa skal kalde den

første Bog, Børnene faaer i Hænderne, maatte vel ikke være som den nærværende, men i Stæden for at vanskeliggøre Stavelserne, lette dem; de burde derfor ikke selv og alleene bruge den, men den skulde for tiene dem som en Igientagelse, for at erindre det dem før foredragne; Bogstaverne vel være deri, men de forskellige Alphabeter altid settes sammen, ikke særskilt, og de smaae Bogstaver staae foran for de store, saasom: a, A, b, B, saa falder de dem lettere i Øynene, de overseer dem bedre, veed strax at finde det, de søger, og kan selv, endog uden videre Hielp, øve sig deri. Dog maatte de fra Begyndelsen af vænnes til at holde Bøgerne reene og ikke at opspise dem. Stavelserne efter Bogstaver vilde slet ikke kunde optages, men i det Stæd Ord, som stod i Forbindelse med de lette Samtaler, de for har havt, saasom Skole, Træer, Eng pp. Var det muelig at lære at læse uden at bogstavere, som Oberconsistorial-raad Hecker¹⁾ har angivet og i Waisenhuset i Berlin skal være indført og Professor Sevel derfor best maae kiende, var det ypperlig; mig synes, jeg føler Mueligheden deraf, uden dog at kunne angive Maaden, hvorledes det best og snarest settes i Værk; men saa meget væsentligere bliver det da vel at vælge Ord af bekiendte Gienstande; Ord af een Stavelse maae nok først tages og da de af 2 og flere Stavelser, dog uden at iagttage en ængstlig Tvang, der indskrænkede eller hindrede en bedre Tankerad. At kiende Tallene maatte vel ligeledes skee practisk, saa at flere Øyemeder derved tillige kunde opnaaes. Fuldkomnere var det maaskee, naar saadan en Fibel havde Billeder, hvorpaa flere af de Ord, som saaledes skulde bogstaveres, kunde opsøges paa Billedtavlen. Derpaa kunde følge Navne af Huusgeraad, Avlingsredskaber, det som henhører til Reenlighed, til at klæde sig, Navne af Træe-Frugter, Hauge-Frugter, Blomster, Kornarter, brugbare Dyr til Avling, Føde, Klæder p. p., nyttige Træer p. p. Fra Ord maatte man gaae over til korte Sætninger om Nytten, Landmanden forretter, Dyrenes særskilte Mærkværdig-

¹⁾ Johan Julius Hecker (1707—1768), Skolemand af Franckes Retning, oprettede 1747 en Realskole i Berlin og i Forbindelse med denne 1748 et Seminarium for Folkeskolelærere. Begge vandt stor Anerkendelse, bl. a. ved nye Undervisningsmetoder.

heder, hvad der sees paa Himmelen og Jorden, hvad paa Engene og Kornagrene p. p., Menneskets Alder, Aarstiiderne, Maanederne p. p., kort, det vilde ikke fattes paa Gienstande og saadanne, som stedse fører nærmere til Maalet og altid staaer i en vis, skjønt oftest for Barnet umærkelig Forbindelse med det foregaaende og det hensigtede. Til Slutning burde der følge korte Fortællinger, som de ligeledes maatte kiende, saasom den om Æble-Kiernerne i Rochows Børneven¹⁾ eller ogsaa virkelig gode Tildragelser, der var locale. Endelig kunde korte Vers, saasom Canzler Cramers Sittenlehre²⁾ og hans Uebung des Witzes und Nachdenkens für Kinder nyttes, hvilke tillige kunde bruges for at læres udenad, ikke som Lectie, men som en Øvelse, Børn let kan opmuntres til. Naar alt dette hensigtsfuld nyttes, for at udarbejde en saa kaldet Fibel, saa tror jeg, at den før vilde kunde ansees som et passende Triin til den større Trappe, som hensigtes til.

De derpaa følgende Bøger, Børnene fik i Hænderne, maatte vel være af to Slags, Lære- og Læse-Bøger, disse staaer i saadan et Forhold med hinanden, at Læse-Bøgerne gaar nøyere igiennem alle og især de Materier, der ikkun kort omtales i Lære-Bogen, hvorved Barnet tillige glædes at finde samme Gienstand igien i sin Læse-Bog, som det ikkun i Almindelighed har lært at kiende af Lære-Bogen. Læse-Bogen bliver derved saa meget behageligere for Barnet, især naar Foredraget ikke alleene er fattelig og underholdende, men tillige forbunden med flere Afvexlinger i Henseende til det uadvortes eller Formen. Lære-Bogen burde, som den før omtalte Fibel, vel alleene være en Igientagelse af korte Sætninger af det, Skoleholderen har foredraget, for

¹⁾ Friedrich Eberhard v. Rochow (1734—1805), Godsejer, Filantrop og Skolemand i Reckahn i Brandenburg, udgav bl. a. den første Læsebog for Folkeskolen: *Der Kinderfreund, ein Lesebuch zum Gebrauch in Landschulen*. 1773.

²⁾ Johan Andreas Cramer (1723—1788), tysk Hofprædikant i København 1754, Prof. theol. 1765, Generalsuperintendent i Lübeck 1771, Prof. theol. i Kiel 1774, Kantler ved det derværende Universitet 1784. Bevirkede Oprettelsen af Seminariet i Kiel 1781. Blandt hans Skolebøger ere: *Eine christliche Sittenlehre für Kinder, nach ihrem Begriffe und Bedürfnisse in Denkversen und Sprüchen*, 1788 og *Vermischte Uebungen des Verstandes, Witzes und Nachdenkens*. 1788.

at komme Hukommelsen til Hielp, i det mindste for at erindre Tankeraden og det dermed forbundne abstracte. Følgelig maatte den ikke være i Spørsmaal og Svar, som det mindst passende for Børn, men skreven som et Compendium, Professorerne ved Universitæterne pleye at læse over, saaledes maaske som Rochows Versuch eines Schulbuchs¹⁾ og hans Catechismus der gesunden Vernunft, hvilke begge, efter min Følelse, ere ypperlige. Det øvrige, som ansees fornødent til Skoleholderens Veyledning, henhører egentlig til Methode-Bogen eller ogsaa til den almindelige Underviisning, som gives i Seminarierne. Paa den Maade blev Lære-Bøgerne før en hensigtsfuld Igientagelse for Børnene uden dog at indskrænke Læreren og uden at inlade sig i den ængstelige foreskrevne Detail, der dræber al menneskelig Forstand og Virksomhed, da det altiid bør forudsettes, at Skoleholderne ere duelige og tilstrækkelig dannede, saa at de forstaaer at bruge og anvende saavel Lære- som Methode-Bogen, og at disse ikke bør danne dem. For de mindre Børn, der begynder at læse færdigen, vil en særskilt Læse-Bog maaske være tilstrækkelig, naar den er indrettet som Rochows Børneven. Saadan en Læse-bog giver en duelig Skoleholder Anledning nok til al den Underviisning, som hensigtes til med de mindre Børn; det maatte da være, at man vilde tilføye bag i Bogen nogle lette Sætninger og Ordsprog som en Forberedelse til de derpaa følgende Lære- og Læse-Bøger. Vedblive vi de gothiske Bogstaver, saa vil det maaskee være fornødent at Læse-Bogen ligesom den Wienske trykkes med flere forskellige Lettrer, saavel af almindelig trykte og skrevne gothiske som trykte og skrevne latinske Bogstaver, men var det muelig ligesom i England ganske at afskaffe de første og derimod at indføre de latinske og ved gode Forskrivter at gjøre de skrevne liig de trykte, saa vilde det være til stor Fordeel og Lettelse for Børnene og maaskee være et hastigere Middel til Sprogets Udbredelse. For de ældre Børn, der har samlet de fornødne Begreber, men skal ordne og

¹⁾ F. E. v. Rochow: *Versuch eines Schulbuches für Kinder der Landsleute*. 1772 (Senere Oplag under Titel: *Unterricht für Lehrer in niederen und Landschulen*). Samme: *Catechismus der gesunden Vernunft*. 1786.

udviide dem, bør der indrettes særskilte Lære og Læse-Bøger. Efter min Formeening var det bedre, at enhver Gienstand, ligesom i det østerrigske, fik sin egen Lære og Læse-Bog, hvor hiin behøvede størrre Oplysning og Veyledning, samt skal give meere Interesse og Lethed for hensigtsfuld at fatte og anvende det abstracte, hvilket har den Fordeel, at enhver Kundskabs Gienstand da kan adskilles eller foreenes, ligesom Ungdommens Bestemmelse er til; hvilke og hvormange der bliver, vil andre bedre kunde skønne end jeg. Alle de Wienske, Reckahnske og nyere Skolebøger har Professor Sevel ventelig og kan give Commissionen den fuldstændigste Oplysning derom og forskrive dem for at nytte dem ved at udarbejde alle dem, vi saa meget trænge til. Moralen kunde nok forbigaaes i Læsebogen, især i Begyndelsen, eller i det mindste ikkun foredrages i korte Sætninger og helst i almindelig bekjendte Ordsprog, men derimod forfattes en saa meget fuldstændigere og størrre moralsk Exempel-Bog, hvor istædenfor tørre Sætninger, som før er mélt, vare valgte sande Tildragelser, der virker paa Hiertet og blive vedvarende. Saaledes vilde Moralen inden en kort Tiid blive en almindelig og national Følelse, og det abstracte da vorde anseet som øyensynlige Sandheder, man ey kunde sætte i Tvivl. At ønske var det derfor, at saadan en Samling blev udarbejdet, der efter en vis Plan altiid nærmede sig Maalet og forenede alle dermed havende Hensigter. I Frankrige er der saaledes udkommen *le peuple instruit par ses propres vertus*, hvor der findes saa mange *anecdotes des belles actions du peuple*, at man med Enthousiasme maa læse den. Den er i to Deele, og de fleeste ere ypperlige, og at det er sande Tildragelser giver den en saa meget størrre Værd. Ingen og endnu mindre Ungdommen, vil kunde imodstaae det dybe, vedvarende Indtryk, saadan Hiertet rørende og dannende Fortællinger maae virke for at frembringe den sande Følelse af det godes Fortriin. Da vil enhver selv indsee det viise, som ligger i det du skal, ikke fordi det er bydende, men fordi det er det ømmeste Raad; »vil du elske Gud p. p., vil du elske din Næste p. p., opfylde dit Kald, aagre med dit Pund, saa maae du p. p.« Hvorledes bortfalder ikke alle abstracte systematisk tørre Setninger derimod, naar de ikke ere grundede paa denne. Historien ønskede jeg

i samme Smag udarbejdet. Den meenige Mand bør ikke viide Navn og Aarstal alleene for at opramse dem, men han maae samle sig Menneske-Kundskab, derfor burde der, synes mig, gøres et skønsomt Valg over det, som er for alle, og det, som for enhver særskilt efter sin Bestemmelse findes meest passende og læreriig; hvor mange Træk er Historien ikke fuld af, saasom Aristides Opførsel mod Themistokles før Slaget ved Salamis, da han blev dømt til Exilet og gik i det, ligesom Alexanders Tillid til Philippus, da han modtog Skaalen med den ene og gav ham Parmenios Brev med den anden Haand. I Rollin¹⁾ findes de i Mængde, og det var let i den Henseende at nytte de i Anledning af Mad. Beaumonts *abrégé de l'histoire ancienne* udarbejdede *Traits de l'histoire pour l'instruction de la jeunesse*²⁾, der vil give en riig, næsten udtømmelig Kilde til saadanne hensigtsfulde Fortællinger, og hvor mange er der ikke af den bibelske Historie: Abraham, Joseph, Jonathan, David, Salomon, Daniel, Jesus p. p. Da vilde Historien først blive det, den burde, og i alle Deele opfylde sit store Formaal, at forbedre Menneskeligheden; og hvilken Tanke, naar Mennesket saaledes med Henrykkelse lærer Mennesket at kiende og at føle Pligternes Fortrinlighed uden at føle Tvang eller Despotisme. Ved Naturlæren og Naturhistorien burde især hensees paa det, der har Indflydelse paa det almindelige Liv; der bliver Fædrelandet kun vigtig, naar Kundskaberne kan anvendes

¹⁾ Charles Rollin (1651—1741), Historiker og Pædagog, skrev bl. a. »Histoire ancienne«. 13 B., 1780—89, og »Histoire romaine«. 8 B., 1789—41.

²⁾ Marie Leprince de Beaumont (1711—1780), Lærerinde og pædagogisk Forfatter, opholdt sig en Aarrække i England og udgav her »Le magasin des enfants ou Dialogues entre une sage gouvernante et ses élèves« 4 B. 1757 og »Abrégé de l'histoire ancienne, mêlé de géographie et de chronologie, à l'usage de la famille royale de la princesse de Galles«. 3 B. 1758. — En Efterligning af Mad. Beaumonts Børnemagasin fik vi i Fr. Julie v. Reventlows »Kinderfreuden oder Schulunterricht in Gesprächen. Erster Theil. 1798«. Udgangspunktet for hver af disse Samtaler er en Bibelhistorie, hvorfra der gaas over til moralske Betragtninger, Forstandsvæelser og Naturkundskab. Tonen er mere hjertelig end almindeligt i Oplysningstiden, og Fremstillingen oplives ved indskudte Fortællinger og Smaavers.

derpaa. Saaledes navngives Neller, ikke fordi de groer i Landet, men fordi de kan nyttes, og viises, hvorledes det fordeeltigst burde skee. Alt nyttigt, det være fremmed eller indenlandsk, alt hvad der i Fremtiden kan og sandsynligen vil bruges, maae bekjendtgjøres for Ungdommen, saa at de altid selv indseer Fordeelene af det dem lærte.

Alting vil let kunde henviises til den moralske Følelse og derved lægges Grunden til Christendommens Lærdomme, men uden at Ungdommen mærker, at det er abstracte Begreber, deres Ævner endnu ikke kan fatte. Ikke Theologie, men Religion er det, som Landmanden, saa vidt jeg indseer, behøver, ellers vilde man kun dreje Viseren og maatte altid dreje den, da det dog er indvendig, hvor Forbedringen skulde skee. Intet fører meere paa Gud og Forsynets Veye end alle i Sandserne faldne Gjenstande og heele Naturen. Intet opmuntrer meere til Dyd og Pligternes Udøvelse end Fortællinger af sande Tildragelser. Børnene gjøres opmærksomme paa alt dette, for at sammenligne og eftertænke det hensigtsfuld; men de dogmatiske Lærdomme forbeholdes dem, indtil de kunne taale og fatte dem. Kun de dybere Lærdomme, ingen kan fatte og udgrandske, forbeholdes til allersidst og foredrages dem kun overensstemmende med deres Stilling og Bestemmelse, saa at de selv indsee dem som sande. Hvortil alle Definitioner for Almuen, naar de kun ere Ord, let kan foranledige Tvivl og Mistanke hos de Svage, ikke nærmer os Maalet, men alleene skal tiene til at fyldestgjøre den lærdere Kundskab og gaae alle de Modsigelser i Møde, som kunde opkastes, men ikke hos Almuen finder Stæd? Er det ikke vigtigere at lære Tingene selv end Reglerne; at føle, at Drukkenskab og Utroskab ere lastværdige og skadelige, fordi de betager os Sundheden, styrter Selskabet i Uorden og bedækker den lastefulde med Skam; at føle, at Gud ikkun derfor har forbuden dem; at ingen anden Aarsag kunde bevæge ham at nægte Menneskene Ting, som ikke skade; at føle, at Gud ikke kan lide ved vores Giøren og Laden, og naar han befaler eller forbyder, at det da stedse skeer for vores egen Skyld, og fordi Tingenes Natur medfører det saaledes, at vi endog uden Love, uden Bud, skulde agte paa vore Gierninger; fører denne Følelse ikke hastigere

til Maalet og betager den ikke alle de hidtil almindelige Begreber, de fleeste Mennesker fatte om Gud som et Væsen, der ikkun vilkaarligen byder, hvad han vil, fordi han vil det, istæden for at ansee ham som den viiseste og ømmeste Fader, der ikkun sørger for hans Børns Beste. Et andet var det, om Dydelæren var vanskelig at fatte, dens Grund ikke saa let kunde indsees, da var det bedre at tilholde Menneskene til deres Pligter for Guds Skyld end at see dem i Vildfarelse, men Dydens Lærdomme og Grunde ligge saa tydelige for Dagen; Erfaringen lærer os dem og vor Hiertes Følelse istemmer saa høyt med Erfaringen, at intet Menneske i de fleeste Tilfælde miskiender sine Pligter. Kan et Barn ikke lære Maadelighed, Lydighed, vænnes til Orden, uden at man siger ham Ordet, uden at kiende Navnet eller Definitionen, hvorved dets Egenskaber nævnes eller beskrives? Kan Barnet ikke føle Religionens Ypperlighed, udøve den sande Religion uden selv at kiende Ordet Religion, uden at vide dens Lærdomme i det abstracte? Men naar Barnet har samlet, sammenfignet og eftertænkt, naar det har lært at føle og levende føler, da er det først, det har erhvervet sig de Forberedelses-Kundskaber og Følelser, som nødvendig maae forudgaae, for at gjøre saa meget hastigere og sikkrere Fremgang i Lærdommen selv. Hvor lette ere disse da ikke at ordne, naar de allerede ligge i Barnet! Hvor dybdt og hvilket vedvarende Indtryk vil enhver Lærdom da ikke virke! Hvilken tydelig levende Kundskab ikke erhverves!

Tankeraden af de første Religions-Lærdomme forestiller jeg mig derfor saaledes efterhaanden at vilde gaee fremad. Naar Barnet som før omtalt har samlet, sammenfignet, eftertænkt og levende føler, saa begynder man at gjøre det opmærksom paa Instinct, ved paa Bierne og andre Dyr at viise, hvad denne frembringer og virker; hvor ubegribelig og ufattelig det er for os at finde Skiællet imellem Forstand og Mechanismus. Naar Idgerne af Organisationen ere lagte, saa bliver Dyr- og Plante-Riget en af de vigtigste Betragtninger for med Beundring at see Naturens udtømmelige Rigdom. En Æble-Kierne, hvormegen Anledning giver den ikke alleene til at viise Naturens store Frugtbarhed, saavel i Dyrerom i Plante-Riget! og hvorledes det eene altid er forvævet i det andet, det eene for det andets Skyld! Be-

trages siden Organisationen, Deelenes indvendige Indretning efter visse Love og Hensigter, hvor vigtige og dybe Sandheder vil et skeleteret Blad ikke give, føre til det viise, det store, det ufattelige. Tankerne taber i den Forestilling, at Træerne, dets Greene, Blade, Frugter fra Begyndelsen allerede laae i den første Kierne, ligesom alle Dyr med deres Ævner i den første Sæd. Gaaer man da ind i den mikroskopiske Verden, hvor alt er fuld af levende Skabninger, hvorledes ethvert igjen er organiseret, at det mindste os usynlige Dyr har sine Insecter, disse maaskee deres igjen, og alle den viiseste Organisation, maaskee flere Tusende Muskler, hvorledes enhver Deel er prydet, saa seer man, hvor mangfoldig Naturen er i sin Indretning; at der overalt, hvor det endog mindst ventes, opdages Kunst, Pragt og Under. Betragtes Verden derpaa i det heele, Solen, dens Størrelse og Fraliggenhed, Jordens daglige og aarlige Bevægelse, dens Snælhed; Planeterne fra Mercur indtil Cometerne, deres Hensigt, at de ogsaa maae have Skabninger i samme Forhold, betragtes da igjen det heele Planet-System, derpaa de øvrige Stjerner, deres Størrelse, Tal, Fraliggenhed; forestilles Syrius, Capella, og at alle disse Stjerner igjen lystre Planeter; skues ind i Melkevejen, hvor Stjernerne maaskee findes i Millioner Tal, hvilket dybdt Indtryk vil og maae alt dette ikke virke! hvorledes udviide Begreberne om Himmelen og alle Verdener, det skabte Alt! Med hvilken rørt Følelse vil Ungdommen da ikke fatte Tanken om Gud, der har skabt alt dette, der skabte Spiirerne, Jorden, Frugtbarheden, de levende Skabninger, den umaadelige Soel, den endnu større Syrius og Capella, den uudtællelige Melkevey, han som skabte det heele, alleene ved at vilde! Hvor inderlig vil Barnet ikke føle: dig kundgiør Soel-skin, Regn og Storm, dig Hav og Sand kan lære p. p. Hvor let vil Ungdommen da ikke indsee og levende føle Guds Tilværelse, Alviidenhed, Viisdom, Magt, Godhed og Retfærdighed, Aandelighed, Evighed, Uafhængighed, Uforanderlighed, Uendelighed, Allestædsnærværelse! Hvor vil den ikke glæde sig over Forsynet, der saa ømmeligen sørger for alle! Hvor gierne vil den da ikke høre og imodtage det store Bud, Buddenes Bud: Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hierte og i din ganske Siæl og i dit ganske Sind, og det andet store, du skal

elske din Næste som dig selv! Da vil Ungdommen ret indsee Buddenes Viisdom, Godhed og Ypperlighed, levende føle, at for at elske Gud p. p. maae man p. p. og for at elske Menneskene p. p. maae man p. p. Da bliver Kiærlighed den eneste Synspunkt, alting betragtes fra; da istemmer alle Følelser, da virker Christendommen i sin Fylde; da nærmes Idealet af det Fuldkomnere, og hvilken Velsignelse vilde da ikke hviile paa saa almindelig et Sindelaug, saadan en National-Character. Burde man derfor ikke begynde Religions-Lærdommene med Christi Ord: du skal elske Herren din Gud p. p. Burde disse ikke lægges til Grund for alt det øvrige? Hvor let vilde Buddene ikke falde, ikke længere ansees for vilkaarlige Love, men som Følge af den store Lov, der ligger i alle spæde Børns Hierter og saa let kan oplives. Da vil det heede: for at elske Gud p. p. maae du ikke have fremmede Guder, og for at elske Menneskene, maae du hædre din Fader. Blev det største Bud saaledes det første Bud, vilde man viide, hvem der byder det du skal og hvorfor det bydes. Da vilde man faae Anledning nok for at gaae fra det lette til det vanskelige og viise, hvorledes alle Buddene kun sigte til dette eene store Formaal; Kiærlighed ansees som den største Velgierning imod os selv og Buddene som en Anviisning for hensigtsfuld at fremme vor egen Lykke. Hvilke ypperlige Virkninger for det almæennyttige, om Kiærlighed saaledes blev det almindelige Sindelaug, der besieledede, oplivede og ansporede alle. Da vilde den christelige Religion først fremlyse i sin fortrinlige Høyde og enhver ivre med hinanden i sine Pligters Opfyldelse uden ved borgerlige Love dertil at paamindes, naar han saaledes var sin egen Lov. . . . .

II.

Pro Memoria.

I hvor smigrende det end er for mig, at Commissionen angaaende det almindelige Skolevæsens Forbedring i Danmark har udvirket for mig den aller-naadigste Tilladelse, at tage Deel i dets Deliberationer, fordi jeg har havt den Lykke at være med en af de første her i Landet, der har foretaget og med Held udført væsentlige Forandringer i de her paa Baroniet begyndte Skole-Indretninger; saa føler jeg dog ikke mindre den grundede Frygt, at mine Ævner ikke vil fyldestgøre Commissionens Forventning, siden min eneste Fortieneste bestaaer alleene i at have samlet det, som forekom mig meest passende og virksom, for at nærme mig det store Formaal, jeg attraaede, ved Hielp af flere indsigtfulde Mænd, og især understøttet ved Cantzler Cramers nidkiære og utrættelige Iver, saae jeg mig i Stand til at lægge Grunden til det her begyndte; hans ømme Venskab har jeg den første Tanke at takke og den Synspunkt, fra hvilken jeg siden steds har betragtet det heele; han antog sig mine Skoler med en faderlig Omhue og oplivede alting, han dannede og forberedede mig de tre Skoleholdere¹⁾, som nu har til-

¹⁾ De tre Lærere paa Grevens Gods vare: Christian August Schmidt (1748—1807), paa Kiels Seminarium 1782—88 (Hovedkar.: geschickt), Lærer i Gærup 1783—86 og derpaa i Grønderup til sin Død. — Johannes Hansen Pade (1750—1836), paa Seminariet i Kiel 1785—86 (Hovedkar.: ganz vorzüglich geschickt), Lærer i Gærup 1786—89, i Haagerup til 1798 og derpaa i Vesteraaby til 1822. — Hans Erichsen (1755—1830), paa Kiels Seminarium 1785—86 (Hovedkar. geschickt), Lærer i Haagerup 1786—89, derpaa i Tirsted paa Christianssæde til 1824.

vunden sig den Opmærksomhed, disse Anlæg, skjønt de ikkun ere i et enkelt Sogn, har foranlediget. Commissionen vil undskylde, naar min Enthusiasme for mine Skoler ofte søger Idealer, der maaskee ikke saa let ere fyldestgiorte, siden den grundigere scientiviske Kundskab fattes mig, og Gienstandene derfor ofte viser sig mig fra en anden Synspunkt, end de almindeligen betragtes. Ikke des mindre skal det vist ikke feile paa min nidkiære Iver i at yttre mine Tanker, ihvor ufuldstændige de end maatte være, over alt det, Skole Commissionen i den Henseende maatte forlange af mig, og det gode, som deri maatte findes, vil jeg skyldte de due-lige og indsigtfulde Mænd, der udmærke sig med deres nidkiære Iver for Skolevæsenet, og vil det glæde mig overmaade, om jeg deri kunde være Commissionen til nogen Nytte, da det ved den fornuftige Opdragelse vel ikke kommer saa meget an paa Tankernes Originalitet end paa det fuldkomnere, uanseet hvorfra de kunde have deres Oprindelse, saa snart de kun kan ansees for virksomme, fyldestgiørende og hensigtsfulde. Dette har stedse veyledet mig i alle mine Foretagender, og jeg har ikke frygtet for, men før holdt det for at være Pligt, at compilere alt det gode, som saaledes forekom mig og svarede til Hensigten; thi det er jo Tingen selv, der er vigtig og i mine Tanker eene bør hensees paa, og da maae enhver Tilgift, i hvorfra den end maatte komme, være velkommen. ~~Jo flere jeg derfor~~ ~~kar funden hos andre, jo lykkeligere fclte jeg mig, siden~~ de hialp mig til det, der fattedes mig, og jeg ellers ikke vilde have opnaaet, i det mindste ikke med den Lethed og den Fuldkommenhed. Saaledes skylder jeg Cramer, Rochow, Gedicke, Resewitz, Villaume¹⁾ og flere

¹⁾ Om Cramer og Rochow se foran. Friedrich Gedike (1755—1808), blev 1776 Lærer og 1779 Direktør ved det Friedrichwerderske Gymnasium i Berlin, 1787 Medlem af Overskolekollegiet og 1791 Bestyrer af det Køllerske Gymnasium. Fridrich Gabriel Resewitz (1729—1806) blev 1757 Præst i Quedlinburg, 1767 ved Petri Kirke i København, 1775 Generalsuperintendent i Magdeburg og Abbed i Kloster-Bergen, i hvilken Stilling han bestyrede et Pædagogium. Udgav: »Nachricht an das Publicum von der neuen Verfassung der Armenpflege in Kopenhagen und von der Realschule des bisherigen

alt det gode, som jeg efterhaanden har funden hos dem og i de om Opdragelsen udkomne Skrifter, og derved har jeg tillige søgt at opfylde og fremme deres egen velgiørende Hensigt. Det vil derfor fremdeles vedblive at være mit Hoved Formaal saaledes for Commissionen at indsamle alt, hvad jeg i den Henseende kan formode at fortjene dets Opmærksomhed og derefter at udarbejde de af mig i Tillid til Commissionens Godhed vovede Forslag og Planer, som da saa meget lettere vil vorde rettet. I øvrigt erkiender jeg det for en sand Lykke, at kunde arbeide i en Gienstand, der stedse var min Fryd og ustridig er den vigtigste for Staten, da den eene danner Nationens moralske Character og giver den sin sande Styrke og hensigtsfulde Virksomhed; saa meget ivrigere vil jeg søge at nytte denne mig givne Leilighed at gavne mit Fædreland saa troeligen, som mine Ævner og Omstændighederne det tillader, overbeviist om, at Commissionen med Lethed vil overbære de Feil og det ufuldkomne, som nødvendig deri vil findes, og alleene see paa Hensigten og Meningen, i hvilken det er skreven, og i Tillid deraf vil jeg stedse uden mindste Tilbageholdenhed meddeele Commissionen mine Tanker, ligesom jeg føler dem; og med Fornøielse paa tage mig alle de udførligere Udarbejdelser af det, Commissionen maatte antage, fastsætte og anbetroe mig, hvor jeg da vil stræbe efter at fyldestgøre Commissionens Hensigt, saavidt mine Ævner det tillader, understøttet med den nidkiæreste Iver og største Lyst deri at vise den yderste Fliid. Da det er nødvendig at kiende de første Grunde for at oversee det heele og saa meget

Waisenhauses«. 1771. — »Die Erziehung des Bürgers« 1778. (Paa Rybergs Bekostning overs. paa Dansk 1774 af H. J. Clementin). — »Vorschläge, Gedanken und Wünsche zur Verbesserung der öffentlichen Erziehung«. 5 B. 1777—85. Peter Villauve (1746—1825), 1771 Præst ved den franske reformerte Menighed i Schwedt, 1776 i Halberstadt, 1787 Professor ved det Joachimsthalske Gymnasium i Berlin. Kom 1798 til Brahetrolleborg som Reventlows pædagogiske Raadgiver og boede fra 1807 til sin Død paa Holsteinborg, med hvis Besidder Reventlows Datter var gift. Af hans pædagogiske Skrifter overførtes paa Dansk: »Menneskets Historie«, overs. af M. Hallager, 1794, og »Praktisk Haandbog for Lærere i Kiøbstad- og Landsbye-Skoler«, overs. af L. Hasse, 1794.

desbedre at fastsætte enhver Detail Tanke, hvorefter det enkelte skal prøves, saa vilde det være overmaade vigtig, at de almindelige Grundsætninger, hvorpaa det heele skal beroe, nærmere blev igiennemgaaet og det antaget, som siden skal tiene til Grundlov, hvorefter alt skiønnes; dette vilde forekomme mange Discursioner, som reent bortfalder, saa snart det undersøges, i hvorvidt det foreslagne stemmer overeens eller strider mod det saaledes vedtagne, hvis Afgiørelse da vil falde saa meget lettere, naar det altid betragtes fra samme Synspunkt; men for at kunde gjøre det, maae man nødvendig gaae ud fra den samme Stilling, thi for at Commissionen kunde arbeide med den Held, den saa ivrigen attraaer, maae et lige Sindelaug, lige Følelse af det Sande, nødvendig besiele det Heele, og lige Grundsætninger veilede dets Fremgang. Til den Ende ønskede jeg mig gjerne underrettet om alt det, som saaledes i Commissionen er bleven foretagen og afgjort, for i det mindste at betragte Gienstanden fra samme Synspunkt, ligesom jeg vover at forelægge Commissionen de Sætninger, jeg stedse har anseet for at være af det Slags, der nødvendig maae forudgaae for at ordne Tingene og saa meget hensigtsfuldere at forbinde dem indbyrdes med hinanden. Vel har jeg yttret de fleeste allerede for min Broder og hans Høiærværdighed Biskop Balle, men jeg har dog hellere i Korthed villet samle dem her igjen paa eet Sted, for at Commissionen saa meget lettere kunde overse dem og jeg siden kun behøver at beraabe mig paa dem, end at forbigaae noget, der kunde nærme mig mit Formaal, i det mindste at viise Commissionen min Redebonhed i at efterkomme den allernaadigste Befaling at tiltræde Commissionen, skjønt fraværende, med det ringe Bidrag, jeg formaaer, overbeviist om, at det saaledes af mig fremførte vil optages med Godhed og min redelige Hensigt og upartiske Iver i det mindste ikke miskiendes, fri for al Fordom og sig altid glædende over alt det gode, som paa een eller anden Maade kan opdages, for hensigtsfuld at nyttes og anvendes.

Gienstandene af alle Opdragelses Anstalter ere ustridig:

1. Skolerne selv og deres forskellige Arter i alle Provindser af Staten, saavel Land og Borgerskolerne

1. som de lærde Skoler, forbundne med Universiteterne.
2. Deres udvortes Indretning saa vel i Henseende til dem, som deri skal faae Underviisning som i Henseende til Underviisningen selv, som deri skal gives.
  3. Seminarier for at danne Lærere af disse tre særskilte Skoler, nemlig Landsbye, Kiøbstæd og de latinske Skoler.
  4. Disse Seminariers og Skolers Indretning efter deres Politie og udvortes Forhold.
  5. Tingene, der skal læres, eller Underviisningen selv i de forskellige Skoler fra Begyndelsen af lige til Universitetet, disse selv indbefattet, i Henseende til det rette Maal, som anviises og foreskrives enhver Art især, paa det at ingen skal gøres for meget eller for lidet, men alle staae i det rigtige Forhold med hinanden, for at frembringe det harmoniske Heele, for ved lige Midler og Grundsætninger at føre til det store Øyemed.
  6. Foredragets Methode.
  7. Moraliteten og TvangsMidlerne, forbundne med de i den Henseende udstændende Love og Anordninger.
  8. De nærværende Skolers Forbindelse, iær de lavere, med Arbeids Skoler eller saadanne legemlige Øvelser, der gjør Børnene duelig til almeennyttig legemlig Arbeide og Beskæftigelse.
  9. Den voxne Ungdoms eller de confirmerede Børns videre Dannelse og vedvarende Underviisning, for ikke strax igien at glemme det lærte, eller blive staaende der, hvor de forlod Skolen; eller i det 14de—16de Aar ganske at overlades sig selv, som om al Dannelse var fuldført i et Øyeblik, hvor deres Tankekraft og Følelse for det Gode først begynder at oplives, og de ofte udsættes for mange Farer og Vildfarelser, der i en kort Tid igien kan nedrive det med dem begyndte.
  10. Og endelig den beste Brug af de til Underholdning af alle Skoler og de til deres Vedligeholdelse og bedre Indretning allerede værende og de dertil udkaarne Midler, forbunden med de fornødne Forslag paa, hvor mange Penge der vilde medgaae, naar de havende Midler ikke overalt ere

tilstrækkelige til den hensigtede Forbedring, hvorledes disse med den mindste Byrde for Staten kunde forskaffes, og hvad de nye Skole Indretninger selv dertil kunde bidrage for at lette Staten al uundgaaelig Bekostning.

De sikreste Midler til at danne en Nations Forstand og Character bliver derfor ved

- a. at anskaffe gode og hensigtsfulde Læse og Lære Bøger for Ungdommen og at afskaffe de udelige. Vigtigheden af vel indrettede Lære Bøger kan neppe sættes i Tvivl, naar de indeholde det hele af enhver Skole Periode, for at enhver Classes Børn efter tilstrækkelig Underviisning derved bliver duelig til at stige et Trin høiere og til at begynde en ny Lære Periode;
- b. at anskaffe en bedre og en renere Gudsdyrkelses værdige Psalme Bog og Liturgie for den offentlige Guds-tieneste, thi endog den hensigtsfuldeste Underviisning i Skolen vil være af liden Nytte, naar den offentlige Gudsdyrkelse ikke fremmer samme Formaal;
- c. at give Almuen bedre Opyggelses Bøger i Stæden for de nu i Hænde havende og efterhaanden at tilintetgjøre de gamle, der ofte hindrer den bedre Overbeviisning og Oplysning, dog maae dette sidste skee med Varsomhed og allermindst ved Forordning;
- d. at sørge for, at Skoler og Kirker besættes med retskafne, duelige Lærere, og til den Ende at anlægge Seminarier for begge Deele, hvor de dannes hensigtsfuld og gøres duelige til deres Embeder, men tillige at paasee, at ingen befordres til noget Embede, som ikke har den dertil udfordrende Sædelighed og Ævne; og at enhver Præst og Skoleholder efter tilstrækkelig Prøve paa hans Duelighed ogsaa kan vente en forholdsmæssig tilstrækkelig Udkomme;
- e. ikke at taale nogen Vinkelskole, Pensioner eller Privat Informationer, forinden den Lærer, der skal forestaae samme, først prøves og hans Duelighed offentlig stadfæstes, naar han ansættes til saadan en offentlig Skole Anstalt, og at ethvert Barn, der nyder Privat Underviisning, ved de offentlige Skole

Øvelser dog reder for sig, for at overensstemmende Lære Midler kunde frembringe overensstemmende Resultater, og alle Statens Borgere dannes og undervises efter samme Grundsætning;

- f. at taale den vedvarende Overtro af gamle og voxne og alleene at hindre dets Vedblivelse hos de unge ved de Oplysninger, som Underviisningen vil give dem.

For udi alle Deele at kunne nærme sig disse Formaal og anvende de virksomste Midler dertil, var det, at Cantzler Cramer i hans i Aar 1787 hos Bogtrykker Schultz udkomne »Ønsker angaaende en General Skole Commission og derefter en General Skole Directions Indretning«¹⁾ foreslog, at denne maatte strække sig til alle Skoler og have visse Provincial Directioner under sig, siden han ansaae det for særdeles vigtig, at General Skole Commissionen paasaae alle Skolers Bedste og Tarv, Oprettelsen af de endnu feilende, og søgte at sætte dem alle i den indbyrdes behørige Forbindelse med hinanden, at der altid var et bequemt Trin fra den ene til den anden, og at de stode i en for alle nyttig Overensstemmelse, saa at Alting i Staten blev System og samtlige Skoler et harmonisk Heelt. Derfor ønskede han, at denne General Skole Commission maatte strække sig til alle Slags Skoler i alle Kongens Riger og Lande uden Forskiel af Sproget, siden enhver Deel vilde forbindes nøiere med hinanden ved dette Baand, naar ingen var fremmed i nogen Provinds, men enhver overalt strax fandt sit eget Fædreneland igien ved den lige Tænkemaade, som da overalt vilde herske; han troede at begge Cancellierne burde foreene sig og give de fornødne Medlemmer til saadan en almindelig Skole Direction og i samme desuden indkaldes de danske og tyske Lærde, af hvilke med Grund kunde ventes, at de forstod alt det, der hører til den bedre Indretning af Skole Væsenet, og at Finance Ministeren tillige maatte tiltræde samme. Da jeg er overbeviist om, at Commissionen ikke alleene kiender disse Ønsker, men tillige har lagt alle de deri

¹⁾ Cramers Bog »Ønsker angaaende en Generalskolecommissions og derefter en Generalskoledirections Indretning« udkom anonymt i København 1787 og blev i Nyerups Litteraturleksikon med Urette tillagt L. Reventlow.

sig befindende ypperlige Tanker og Forslage til Grund, hvorefter den agter at gaae fremad og udarbeide det fornødne, saa vilde det være overflødig at igientage det deri indeholdende og med saa megen nidkiær Iver foredragne, der giver fortrinlig Anledning til den fordeeltigste Plans Udarbeidelse og til den hensigtsfuldeste Fremgangsmaade, da deri findes Skelettet af alle de i Commissionen i Betragtning tagende Gjenstande, som fra den 27de Side af til Enden viser, hvorledes alt burde foretages og iværksættes. Overmaade fordeeltig vilde det derfor være, om Commissionen kunde foreenes med den nu udnævnte nye Commission angaaende Universitetet, alle Gymnasier og latinske Skoler her i Danmark¹⁾, for at udgiøre den af Cantzler Cramer hensigtede General Skole Commission, der udstrakte sig til alle Slags Skoler og vilde blive saa meget fuldkomnere, naar Norge og Holsteen tillige deri blev ibegreben, og nogle Medlemmer fra det tyske Cancellie udseet og valgte, der tiltraadte Commissionen tilligemed nogle tyske Lærde, der som Skolemænd især have udmærket sig og kiender alt Opdragelsen angaaende saa nøye, forenet med den Erfarenhed og Duelighed, deres Skrifter bære Præntet af. Maaskee burde jeg have Frygt for at ytre denne ved min Iver for den gode Sag foranledigede Tanke; men overbeviist om, at saadan en Forening ufeilbar vilde virke den heldigste Fremgang og ene være i Stand til at fyldestgiøre det attraaede, saa har jeg saa meget mindre kunnet nægte mig det Vidnesbyrd i det mindste at have navngivet det, for at samme maaskee kunde finde Sted, i Fald det bifaldtes og foresloges af Commissionen, siden begge Commissioner, der ikke attraaer andet end almindelig og hensigtsfuld Oplysning, saa meget før vil byde hinanden Hænderne, for med fælleds og forenedes Kræfter at fremme det store Formaal, som derved saa meget hastigere, vissere og fuldkomnere vil vorde opnaaet, naar alle Skoler og alle Opdragelses Indretninger saaledes kunde gribe i hinanden og betragtes fra een og den samme Synspunkt.

¹⁾ Kommissionen til de lærde Skolers og Københavns Universitets Forandring og Forbedring blev nedsat 1790 og bestod af Hertug Frederik Christian af Augustenborg, J. Baden, C. F. Horneman, D. G. Moldenhawer, B. Riisbrigh, P. F. Suhm og F. C. Trant.

Eftersom Commissionen har havt den Godhed at meddele mig en Gienpart af den udarbejdede Plan til et Seminarii Oprettelse, hvor duelige Skoleholdere skal dannes, og derover har forlangt mine Tanker, forinden samme forelægges Hans Majestæt, saa har jeg, ihvor ufuldstændig og ufuldkommen min Indsigt endog er i dette Fag, dog for at efterkomme Commissionens Befaling samlet det lidet mig deraf bekiendte, jeg skylder Cramer og Villaume, og giver mig den Frihed at forelægge Commissionen samme som den første Gienstand tilligemed nogle Tanker om Lære og Læse Bøger, siden dette sidste staaer i saa nøye Forbindelse med det Heele.

Skjønt jeg endnu ikke har alle de Data, som behøves, for at gjøre det saa fuldstændig, som jeg ønskede; desuden fattes mig de Oplysninger, jeg ved Grev Bernstorffs Godhed ventet at faae igiennem det tyske Cancellie angaaende det Kielske Seminarium¹⁾, tilligemed Cramers giorte Forslag og den i den Henseende af ham med det tyske Cancellie førte Correspondence, saa har jeg ikke villet opholde Sagen, men hellere betragte Seminarierne fra den almindelige Synspunkt, forbeholdende mig at meddele Commissionen, hvad jeg siden maaskee endnu kunde samle og finde at svare til Hensigten.

Seminarier skal danne Skoleholderne, men da Dannelsen maae være forskiellig, ligesom Skolerne ere forskiellige, saa er det en Følge af sig selv, at der maae være lige saa mange forskiellige Seminarier, som der er Skoler, følgelig særskilte for Skolerne paa Landet, for dem i Kiøbstæderne, der skal danne Borgerne, og for de lærde Skoler eller Gymnasier. Commissionens Gienstand er for det første vel alleene Landsbye Skolerne. Nødvendigheden og Vigtigheden af disse Seminariers Oprettelse og hensigtsfulde Indretning, forbunden med deres Indfyldelse paa det Heele, forbigaaer jeg aldeles som en uimodsigelig antagen Sandhed. Skoleholderne maae virkelig dannes i et Seminarium, det maae derfor ikke bære Navnet, men i alle Deele fyldestgiøre Hensigten. Skoleholderen skal underviise og føre eller lede; følgelig maae han vide, kunne foredrage, have Opførsel og for-

¹⁾ Om Oplysningerne angaaende Seminarierne i Kiel, se Anm. til S. 48.

staae at føre andre. Et Genie baner sig selv Veien og behøver ingen synderlig Anførsel, men Mennesker, som de ere sædvanligst, maae lære, og af disse findes de fleste. At lære, naar det siden skal sættes i Virksomhed, bestaaer ikke alene i Kundskab, men især i Øvelse og Færdighed. Skoleholderen maae derfor i et Seminarium erhverve sig følgende Egenskaber:

I. Han maae vide alle Videnskaber, han skal undervise i, eller dog være bekiendt med Hielpe Midlerne til hans Kundskabers Udvidelse. II. Han maae vide, hvorledes han paa den hensigtsfuldeste Maade skal meddele hans Kundskaber, eller rettere, han maae kiende Ungdoms Forstanden og Lære Methoden. III. Han bør derfor vel kiende hans Videnskaber nogenledes scientivisk, men Methoden og Børne Kundskaben kan han ikkun lære practisk, fordi Grundene dertil ere over hans Sphære. Følgelig maae han ikke alleene underviises, men øves, han maae være ligesaa vant til Ungdommens Førelse, som til Foredraget, at han i et hvert enkelt Tilfælde strax kunde vide at hielpe sig og deri erhverve sig Færdighed ved Øvelse og Vane. Et Seminarium bør altsaa underviise sine Discipler i Videnskaber, Methoden og Ungdommens Anførsel og saaledes øve dem, at de derved erhverve dem den dertil fornødne Færdighed; deraf flyder følgende nødvendige Egenskaber. Et Seminarium skal underviise, følgelig maae Lærerne forstaae de fornødne Videnskaber, være dem ganske mægtige; derfor kan et Seminarium ikke vel befatte sig med de første Elementar Kundskaber, siden det desuden har for mange Forretninger og Gienstande og derved vilde blive for meget sammensat; fordeelagtig var det altsaa, om det alleene kunde beskæftige sig med Methoden og overlade Videnskaberne til Skolerne, saa at den kunde begynde der, hvor Skolerne burde høre op, og ikke lærte noget af det, som læres i Skolerne, men alleene udvidede Skole Kundskaberne i Materien og Formen, forsaavidt en Skoleholder behøver det. Men dette tør ikke ventes, thi hvilken Skole frembringer Discipler, som vidste Alting og saaledes som en Seminarist bør vide det; følgelig vil et Seminarium ikkun lettes i det, som Skolerne kan fyldestgiøre, og ingen burde derfor optages, som ikke vidste alt, hvad der i Skolerne kan underviises; men da disse Skole Kundskaber ikkun ere en liden Begyndelse,

ofte saa ufuldkomne, saa maae Discipler vel optages i et Seminarium, for der tillige at danne deres Kundskaber og give dem den fornødne Fuldstændighed og Orden; men det burde bestaae af to Classer, den nedre udvide Skole Kundskaberne eller præparere dem til den øvre, som det egentlige Seminarium, hvor Methoden læres og Seminaristerne erhverve sig den hensigtede Færdighed i at underviise og føre. Denne Orden kunde maaskee taale visse Undtagelser, men hvilke dog ikke burde tilstædes af Frygt for i Tiden at blive til en fast Regel. Bedre var det derfor maaskee, at naar noget skal være ret varig, det Heele, hvis Deele behørigen skal gribe i hinanden, altid gaaer sin jævne Gang, uden nogen Undtagelse, og at der regnes saa lidet som mulig paa Indsigterne af dem, der skal iværksætte det, til den Ende burde Reglerne stedse bestemme alle Tilfælde.

Et Seminarium vil i det mindste behøve to Lærere, en for Præparanterne, for at underviise dem i Videnskaberne, og den anden for Seminaristerne, for at lære dem Methoden; denne kunde da tillige være Director over hele Anstalten. Seminariummet maatte have sine egne Compendier over Videnskaberne, sine egne Methode Bøger og Instructioner for Directeuren, Lærerne og Seminaristerne; desuden have egne særskilte detaillerede bestemte Love, som indeholdt og afgjorde Alting. Seminariummet bør nødvendig være foreenet med en Skole, hvor Seminaristerne kan øves, og som de alleene forestaaer, den maae have flere Classer, for at alle Seminarister hensigtsfuld kan sættes i Virksomhed; Seminaristerne burde altid tages af Præparanterne, og derved forebygges, at ikke enhver deri optages; thi hvad tør man vente af Haandværksfolk, Laquaier, aldrende Folk af 30-40 Aar, uden Kundskab, Ævner og Sæder, for gamle og raae til at fatte og efterkomme det mindste! Hvad vil disse kunne udrette, især naar de kun opholde sig et Aar, eller maaskee ikkun nogle faa Maaneder; de fordærver kun Seminariummet og tilvinder dem alleene Selvraadighed. Studenter og andre Discipler af de lærde Skoler synes ligesaa lidet brugbare, fordi de sædvanlig ansee sig selv for gode og ikke kan nytte det lidet Latin, de altfor ofte indbilde sig saa meget paa. Fordeelagtigst var det derfor, naar de flittigste og ordentligste Skole-

drengene dertil kunde vælges med Forældrenes Samtykke, naar de var 16-17 Aar gamle, forblev 3 Aar som Præparander og 2 a 3 Aar som Seminarister, saa at de var 22-23 Aar gamle, naar de tiltraadte Embedet; men da maatte allerede hensees paa, naar de vare 14-15 Aar, for at de forblev i Skolen og ikke begyndte paa noget andet; for hvilket Ophold Forældrene nok burde nyde nogen Understøttelse. Seminariummet burde have fuldkommen Myndighed over dem alle, skaffe dem Føde, Bopæl og Klæder, at de ikke skulde hindres ved noget fremmed Arbeide, eller Leilighed gives dem til Uorden. Cantzler Cramer ansaae 36 Seminarister for at være det høieste Antal, som i et vel indrettet Seminarium paa een Gang kunde underviises og der skulde forblive i 3 a 4 Aar, følgelig vilde 4 Seminarier behøves for aarlig at besætte 48 Skole Embeder. Professor Villaume derimod regner ikkun 12 Præparander og 8 a 9 Seminarister paa et Seminarium, der, naar antages, at en Skoleholder forestaaer sit Embede i 25 a 30 Aar, vil være tilstrækkelig til 100 a 120 Skole Embeder ved aarlig at afgive fire Seminarister. Jo færre Seminarister der er i et Seminarium, jo fordeelagtigere er det ustridig for Indretningen selv, eftersom, naar der er for mange, 50 eller 60, kan der ikkun holdes Forelæsninger, følgelig forfeiles Hensigten, eller den vigtigere Deel af Underviisningen i Methoden forsømmes, da denne ikke maae være theoretisk, men practisk, og især læres ved Øvelse, som er saa meget vigtigere, siden de fleeste Seminarister ikke ere i Stand til at følge en formelig theoretisk Underviisning, især i Pædagogiken, hvis Grundsætninger beroer paa de finere Bemærkelser af Erfaringen i Sjæleevnen. Ikkun nogle faa Grundsætninger af Methodiken kan bibringes dem og da maae de strax sættes i Virksomhed, at de lærer at anvende dem; derfor behøves nødvendig en egen Skole, hvor Seminaristerne under Directeurens Anførsel selv dannes til at underviise, hvilken Kunst maae blive dem ganske mechanic, følgelig maae de som Seminarister drive den i flere Aar, og derfor ikke være flere end Inspecteuren eller Directeuren kan overse. Herzberg, Inspecteur ved Skoleholder Seminariummet i Berlin, holder 10 a 12 Præparander for at være det fordeelagtigste. Seminariernes Antal, Størrelse og Beliggenhed vil da først kunne fastsættes, og

disse efterhaanden indrettes, naar de fornødne Oplysninger haves, hvor mange Skole Embeder i hvert Stift aarlig sædvanlig besættes og Vilkaarenes samt Skolernes Beskaffenhed kiendes.

I Betragtning af alt det her saaledes i det heele forestilte, skulde jeg formeene, at det ikke var at tilraade at gjøre saa stort et Anlæg paa 2 til 300 Seminarister, som den mig tilsendte Plan gaaer ud paa, eller at foranledige saa betydelig en Indretning, hvis Omkostninger vilde falde særdeles byrdefulde uden dog at svare til Hensigten. Al den practiske Øvelse vilde reent bortfalde, især naar ikkun 2 a 3 Lærere dertil skulde ansættes. Hvorledes vilde een kunne følge 100 Seminarister; i mine Skoler seer jeg allerede Forskiellen paa, hvor sielden et Barn kan fremkaldes, naar der er over 30 Børn samlet paa eengang, og hvorlidet Skoleholderen kan sætte dem alle i hensigtsfuld Virksomhed; meget mindre i et Seminarium, hvor enhver strax practisk burde lære at anvende det, han undervises i. Af samme Aarsag vilde jeg holde det betænkelig at indrette Sovekamre til 50 eller 100 Personer; det er overmaade usundt og forudsætter den størst muelige Reenlighed, ikke at tale om, at det synes stridende med Hensigten at pakke Seminaristerne saaledes sammen, da dem i mine Tanker før burde gives og lettes Leilighederne til endog for sig alleene at kunne eftærtænke og igientage det læste, og hvorledes vilde det være muelig ved saadan en Mængde, hvor den dem dertil udfordrende stille Roe paa ingen Maade kan ventes; over 4 til 6 burde derfor, synes mig, ikke være paa eet Kammer, for at undgaae alle de Uleiligheder og Adspredelser, som ellers ere en udeblivelig Følge af Mængden.

Det økonomiske af Planen forbigaaer jeg ganske, da dette for nærværende Tid ikke forekommer mig saa vigtig, som hvorledes den ved et Seminarii Oprettelse havende Hensigt bequemest og fordeelagtigst opfyldes og opnaaes. 60 a 70 Rdl. vil ellers falde temmelig byrdefuld for flere Seminarister, og 12 til 15000 Rdl. være en stor Udgift til den første Indretning foruden de til Institutets Vedligeholdelse ansatte aarlige 5 a 6000 Rdl. Blaagaard har uagtet sine store Fordeele af Beliggenheden og den store Hauge dog den Ubequemhed, at den er vel langt fra Byen, ingen egen Skole har og alt først

dertil skal indrettes, istæden for, at om et Seminarium blev foreenet med Waisenhuset eller Opfostringshuset eller paa begge Steder, vilde Bekostningerne være mindre, Indretningen næsten reent bortfalde, og Hensigten for opnaaes, siden Opsynet blev meget lettere, fleere duelige Mænd tillige kunde nyttes, der antog sig visse Dele af Underviisningen, og derved fyldestgjorde deres Attraae at fremme Commissionens Ønsker, men som ved Blaagaard vilde bortfalde.

I Førstningen vil dette, ligesom alle grundige, solide og sig selv fremmende Forbedringer, maaskee ikkun gaae noget langsom, eftersom Midlerne og alle dertil fornødne Foranstaltninger nøie og med megen Fliid maae overveies, vælges og iværksættes for ikke for ofte igien at forandre og forbedre det begyndte, naar det Heele ikke skal løbe Fare for at nedrives igien.

Et Hoved Seminarium, hvor Lærerne til flere Seminarier dannes, anseer jeg for nærværende Tiid at være det vigtigste, hvor Grundsætningerne antages, prøves og Grunden til det Heele lægges, siden det vanskeligste er at finde duelige Subjecter dertil, fordi vi endnu ere fremmed i det pædagogiske Fag her i Landet. Dette Hoved Seminarium var efter min Formening fordeelagtigst i Kiøbenhavn, forbunden med et offentlig Opdragelses Institut, hvor Lærerne kunde dannes og bruges uden at foraarsage Staten en ny eller større Udgift og uden at forandre Stiftelsernes hensigtede Indretning, siden Børnene, som der undervises, derved fik den hensigtsfuldeste Underviisning og i Tiiden kunde blive de dueligste Subjecter til at forestaae Skole Embeder eller Lære Embeder i Seminarier, i Stæden for at de nu ofte ere tabte for Staten, uagtet de betydelige Bekostninger deres Opdragelse har foranlediget. Universitetet kunde da tillige have Tilsyn med Indretningen, visse Professorer ligesom i Kiel føre den fornødne Inspection og Control og overdrages Bestyrelsen af visse Læreres Dannelse og de dertil fornødne Hjelpe Midlers Udarbeidelse.

Studenterne kunde da ogsaa nytte Indretningen. Waisenhuset i Kiøbenhavn vilde jeg derfor især give Fortrinet, siden Bogtrykkeriet da desuden kunde komme Indretningen til Fordeel, og flere Formaal saaledes tillige opnaaes, alle Collisioner undgaaes, og alle Hensigter

før foreenes; dog maatte Waisenhuset ikke forandres til et Skole Seminarium, men dette derimod tillægges Waisenhuset som en forbedret Indretning, hvorved Foundationernes velgiørende Hensigter saa meget før kunde opfyldes, siden der da ikke alleene sørges paa det virksomste for Børnenes fordeelagtigste Opdragelse, men dem gives tillige Leilighed at tilvinde sig de Fordeele, som Flid og en god Opførsel vil give dem en vis Adgang til; i Stæden for at de nu ofte sættes i Forlegenhed, naar de skal forlade Waisenhuset. Naar Inspector Clausen¹⁾, der forestaaer de lindenborgske Skoler og er bekendt for sin særdeles Duellighed og nidkiære Iver, i Kiel allerede har været Lærer paa Seminariummet, følgelig bedst kender Omgangen og den der med saa megen Held brugte Methode, blev Lærer ved Seminariummet tillige med Riiber²⁾, jeg ikke kiender, og en Mand, som Conrector Clausen³⁾ i Altona, der skal have fortrinlige pædagogiske Kundskaber og Erfarenhed, desuden blev udnævnt til Director, (han er indfødt Dansk), saa troer jeg, at den hensigtsfuldeste Begyndelse kunde foretages, naar af Waisenhus Børnene blev valgt de duelligste og meest opvaktteste Hoveder, der var 15-16 Aar gamle, for saa meget hastigere at gøre Fremgang og dannes. Med disse maatte begyndes neden fra, for at præparere dem til de Kundskabers Erhvervelse, som Seminaristerne bør vide, naar de med Fordeel skal nytte den dem givende Under-

1) Johan Christian Gerhard Claussen (1750—1801), født i Kiel, 1774—81 Lærer ved forskellige tyske Skoler, uddannede sig derefter ved det 1781 oprettede Seminarium i Kiel. Efter at have opholdt sig paa Brahetrolleborg for at lære Dansk blev han 1785 Skoleinspektør paa Schimmelmans Gods Lindenburg i Jylland, besøgte 1787 Rochows Skole i Reckahn og blev Førstelærer ved Seminariet paa Blaagaard 1790—1801.

2) Hans Vilhelm Riber (1760—96), Digter, Oversætter og Lærer først ved Efterslægtsselskabets Skole og fra 1790 til sin Død ved Blaagaard Seminarium, efter at han 1790 havde gjort en pædagogisk Rejse i Nordtyskland.

3) Gottlieb Ernst Clausen (1762—1851), Præstesøn fra Karlum, Tønder Amt, og Broder til Stiftsprovst H. G. Clausen i København, blev 1786 Subrektor ved Gymnasiet i Altona, 1789 Konrektor, 1794 Professor og Rektor sammesteds indtil 1841. Skildres som en elskværdig Lærer med nogen Digterbegavelse, der fandt Udtryk i hans Overs. af Klassikerne og af danske Poesier, men hans Undervisning gik ikke dybt, saa Reventlow har vistnok overvurderet ham. (Jfr. G. Hesl: »Uebersicht über die Geschichte des königlichen Christianeums zu Altona«. 1888).

viisning. I 3 til 4 Aar vilde de dertil være skikket; imidlertid fik Conrector Clausen Tiid til at udvide og udvikle den Methode theoretisk, som han siden vilde anvende, naar han dertil fik duelige Seminarister. Men overmaade vigtig og nyttig var det strax at være betænkt paa en udmærket duelig Skolemand, der foreenede de theoretiske Kundskaber og Erfaringer med dyb Indsigt i det heele Skolevæsen, som kunde udarbejde alle de fornødne Methode Bøger, Compendier, Instructioner, Love og Anordninger og siden saa vidt muelig føre Opsynet af det heele forbedrede Skolevæsen og alle Seminariers hensigtsfulde Haandhævelse. Fleere Seminarier vilde da kunne anlægges i de fornemste Kiøbstæder og ligeledes foreenes med Waisenhuset eller andre offentlige Skoleanstalter. For Opsynets Skyld var de vel alle bedst samlet i et vist District, men da de udfordrer talrige Skoler og derved tillige paa flere Steder kan fremme Ungdommens Dannelse, saa vilde det være fordeelagtigere at fordeele dem omkring i Landet, og saaledes kunde der i Kiøbenhavn maaskee være flere end eet. For saa meget hastigere at faae duelige Lærere til de fornødne Seminarier, som behøves for at forsyne Landet med seminaristiske Skoleholdere, kunde det Kiølske Seminarium maaskee ogsaa nyttes, naar dertil blev valgt nogle unge danske Lærere, der var Sprogene, saavel det tyske som det danske, mægtig. For enhver Seminarist betaales 50 Rdl., saa at 6 ikkun vilde koste 300 Rdl. aarlig, hvilke efter 3 à 4 Aars Forløb kunde bruges og ansættes i andre anlæggende Seminarier, naar de dertil fandtes duelige. Saaledes vilde flere i en kort Tid kunne dannes og Hensigten hastigere opfyldes, ligesom de Erfaringer, man har erhvervet sig i Kiel og Professor Müllers bekendte Duellighed og nidkiære Iver¹⁾ med Fordeel kunde nyttes ved de her i Landet forehavende Indretninger. I Henseende til Underviisningen selv, som i Seminarierne skal gives, og hvorledes de bør indrettes, da vil den ventelig blive en særskilt Gienstand, som nøyere og sær-

1) Heinrich Müller (1759—1814), Præstesøn fra Sønderjylland, studerede Teologi i Kiel og var 1782—1805 Førstelærer ved Seminariet der og Medlem af dets Direktion fra 1788. Tillige Præst og Professor i Teologi, siden ogsaa i Filosofi. Han var en udmærket Kateket, men maatte dog 1805 fratræde som Seminarislærer paa Grund af sin udprægede Rationalisme.

skilt maae igiennemgaaes efter de derved havende Formaal; her maae jeg alleene anmærke, at Seminaristerne nødvendig bør kunne læse rigtigen og færdigen i trykte Bøger og Skrivt, forinden de optages, thi ellers vilde de ikke kunde nytte Underviisningen, eller Seminariummet før forvandles til en Læse Skole i Stæden for at danne Skoleholdere, ligesom enhver burde kunne skrive færdigen for at optegne det Foredragne. Øvelsen i at cathechisere er Hovedsagen og derfor bør ikke nogle Børn af Nabolauget indfinde sig visse Timer om Dagen, men den maae, som før er meldt, have sin egen Skole, hvor det strax practisk kan anvendes, hvad der saaledes hensigtes til. Skole Børnene ere det væsentlige, hvorved de skal tilvinde sig den fornødne Færdighed. Overmaade vigtig var det, naar Musiken tillige blev Seminarii Gienstand og Capelmester Schultzes Plan¹⁾ fulgt; til den Ende var det at ønske, at han strax kunde begynde at udarbejde de af ham foreslagne Elementar og Methode Bøger og ham dertil gives den fornødne Tiid og Leilighed, siden disse, naar der tillige skulde tænkes paa en hensigtsfuld Choralbog vil udfordre al hans Opmærksomhed og synes vigtigere for Staten end en Operas Opførsel eller Composition. Ingen bør vel udelukkes fra at kunne optages i Seminariummet, naar han dertil har Lyst og de Ævner, som behøves for med Nytte at være der; derfor er det en overmaade god Indretning, at enhver Seminarist efter det første halve Aars Forløb tilkiendegives, i hvorvidt han synes duelig og bequem til i Tiiden at forestaae et Skole Embede for at til- eller fraraades at forblive paa Seminariummet. Derved undgaaes mange Uleiligheder og fleere vilde ellers troe sig berettiget til Skole Embeder, naar Haabet dertil, formedelst deres Uduelighed ikke strax blev betaget dem. Men ingen maatte gjøre kortere Ophold end behøves for at erholde den fornødne Duelighed og Færdighed, ikke nøyes med eet Aar, endnu mindre nogle enkelte Maaned, hvor slet ingen Fordeel kan ventes af. Hvorledes der skal forholdes med Seminaristerne selv, naar deres

¹⁾ Johan Abraham Peter Schulz (1747—1800), født i Lüneburg, var kgl. Kapelmester i København 1787—95. Ud gav: »Gedanken über den Einfluss der Musik auf die Bildung eines Volks und über deren Einführung in den Schulen der dänischen Staaten«. Kopenh. 1790. (Paa Dansk i Minerva 1790, S. 254 f.)

Duelighed skal prøves, deres Ansættelse i Embedet, Opsynet, at de iagttager deres Pligter og fyldestgjører Hensigten, hører vel egentlig ikke til Seminariernes Indretning, men vil ventelig først komme i Betragtning, naar det fornødne fastsættes, hvorledes med Skolerne selv skal forholdes, og da bliver det en Følge af sig selv, at alle de, som kaldes til et Skole Embede, maae have været den bestemte Tiid paa et Seminarium og paa ny underkaster sig Seminarii Prøve, om de endnu besidder den Duelighed, deres Attest lyder paa. At enhver kan have fri Adgang til den i Seminariummet givende Underviisning vil have sine store Fordeele og give Anledning til Seminarister endog uden for samme. Kun maae de alle underkaste sig de samme Love og Forskrifter og vise den samme Fliid som de, der boer paa Seminariummet selv og derfor nyde samme Omgang.

Naar Underviisningen selv nøyere fastsættes, vil der tillige bestemmes, hvad der skal paaligge enhver Lærer, og hvorledes hans Instruction bør indrettes, ligesom og hvilke Informationer desuden timeviis skal gives. Seminarii Disciplin og Orden vil komme an paa Antallet, som deri skal optages; bliver det saa stort, som Planen gaer ud paa, saa vil det være fornødent at visse Seminarister faaer den særskilte Opsigt med de andre, men dette alleene viser Uleilighederne, som let vil møde, naar Læreren i den Henseende maae forlade sig paa de andres Vidnesbyrd og ikke selv kan oversee dem eller give dem den Opmærksomhed, deres hensigtsfulde Dannelse forudsætter. Timernes Inddeling, Orden og hvad deri skal foredrages, vil ventelig altid fastsættes af Directionen og indrettes efter Omstændighederne og efter Seminaristernes Tarv. Det heele bør gjøre en Kiæde, hvoraf det ene Led griber i det andet, men som jeg maae overlade til indsigtfuldere at bestemme og navngive; deri at foreskrive en ængstlig Detail var at sætte Mistillid i dem, der bestyrer samme, og vilde ofte vanskeliggjøre Hensigten. Bedre synes det mig derfor, at Directionen stedse underrettede Commissionen om, hvorledes den troer, at Underviisningen i det forestaaende halve Aar bør skee og derover indhenter dets Approbation. Om Protocollernes Holdelse og Disciplinen selv forbeholder jeg mig en anden Gang at ytre nogle Tanker, som endnu ikke kan fremlægges, siden jeg endnu

ikke har fuldført det i den Henseende forehavende. Regnskaberne maae vel føres af en særskilt, siden det for meget vilde distrahere Læreren, om han dermed skulde beskæftige sig, og Seminaristernes Dannelse dog burde være hans eneste Formaal. Waisenhuset vil, naar de hensigtsfulde ere indrettede, endnu have den Fordeel, at man har Ungdommen stedse under Øynene, følgelig kan danne dem, ligesom man vil, og der kan indflyde al den Moralitet, Borgerdyd og Patriotisme, man attraaer, uden at frygte for Forældrenes Uvidenhed eller Egen-sind, og uden at stride mod deres egen Tarv og Im-moralitet; man kan indrette alt efter en vis Plan og de antagne Grundsætninger. Kun maae det være hensigtsfuld; a. Huset have det fornødne Rum, ikke flere Børn deri optages, end Bygningen kan rumme, da det er bedre at opdrage 20 friske Børn end at see 30 forsvinde af Mangel paa Leilighed. b. Reenlighed og Orden maae især paasees som Siælen af den legemlige Opdragelse og c. forbindes med nyttig Virksomhed, at de strax kunne vænnes til Fliid og Arbeidsomhed, der sikkrer dem for Lediggang og Uduelighed.

Commissionen vil undskylde, naar jeg saa ufuld-kommen og ufuldstændig har igiennemgaaet det mig opgivne om Seminarierne, men Tiden har været mig for kort for at gjøre det udførligere, og jeg vil derfor tage mig den Frihed efterhaanden at forestille Commissionen, hvad jeg ellers særskilt kunde samle og ansee fordeel-agtig; dette er alleene det almindelige, som jeg har troet burde foregaae for derefter nøyere at bestemme, fastsætte og udarbeide Detailler, som da stykkeviis bliver at foretage.

Til Slutningen maatte det endnu tillades mig at tilføje et Par Ord i Henseende til Lære og Læse Bøgerne som en af Commissionens vigtigste Gien-stande, der ikke vel burde opsættes, siden det vil med-tage lang Tid, forinden alle derved havende Formaal paa en fyldestgjørende Maade nogenledes kan ventes op-fyldte; og dette er ustridig det, hvorpaa det heele vil beroe. Forstaaelighed og Fatteligheid ere de første Egen-skaber af enhver Læse Bog; den maae ikke indeholde noget Begreb eller Ord, som enten ikke strax kan fattes af Børnene, eller Skoleholderen uden for stor Tiids Spilde kan gjøre dem tydelig; Indholden maa være til-

lokkende og Begreberne tages af Børnenes Idee Kreds, jo sandseligere derfor, des større Interesse faaer Bogen; den maae være let, fattelig og morsom, simpel saa vel i Forestillingerne som Udtrykkene, hvilket giver enhver duelig Skoleholder Anledning nok at tilføje de fornødne Oplysninger for at lede Begreberne og gjøre dem tyde-lige. Den fatteligste Fortælling vil være bequem til at opvække Eftertanke og gjøre opmærksom paa den sande moralske Følelse. En vis Orden, skjønt ikke systematisk, maae kiendes deri, for efterhaanden at skride fra det lette til det vanskelige, fra det enkelte til det sammen-satte. Foredraget maa stedse findes afvekslende, og især sees paa, at den danner den sande moralske Følelse ikke ved tørre Sætninger, men ved moralske Exempler, som burde bestaae af sande Tildragelser, helst af den nyere Historie, hvor Personerne og Stedets Navn, saavidt muelig var navngivne, for derved at gjøre saa meget større Indtryk paa Ungdommen, ved den størst muelige individuelle Forestilling, dette nødvendig vil virke. For hans Højærværdighed Biskop Balle har jeg allerede i mit Pr. M. af 6. Febr.¹⁾ paa det udførligste ytret mine Tanker, efter hvilken Plan jeg troer, at de lette Sam-taler, de saakaldede Fibler, Læse og Lære Bøgerne skulde indrettes, samt efter hvilken Fremgangs Maade man i Religionen burde søge at give Børnene de Forberedelses Kundskaber og Følelser, som nødvendig maae forudgaae for hensigtsfuld at fatte Lærdommene selv, og hvorledes Tankeraderne bedst kunne forbindes og følge paa hinanden, overensstemmende med den natur-lige Følelse, som altid giver det dybeste, varigste og virksomste Indtryk. Men da det vilde blive for vidt-løftig her paa ny at gientage det, saa vil hans Højær-værdighed Biskop Balle tillade, at jeg her lader følge en Gienpart af det væsentligste deraf og overlader det i øvrigt til Commissionens nærmere Omdømme, om der findes noget, som kunde ansees fordeelagtig og hensigts-fuld; kun vil jeg gjøre opmærksom paa den i de nye Hamburger Aviser Nr. 66 i dette Aar bekiendtgjorte Bilderbog for Børn, som kommer ud i Weimar; den synes at fortjene dets Opmærksomhed, ligesaavel som de

¹⁾ Skrivelsen til Balle af 6. Febr. 1790 (Se foran, Afb. adl. I).

i Bekjendtgjørelsen selv navngivne Egenskaber af en god Billedbog, der i mine Tanker indbegriber alt, hvad derved bør iagttages.

Det vigtigste er vel ellers, at alle Lære og Læse Bøger fra første Begyndelse af blive sammenhængende som Led i en Kæde og saaledes udgiøre flere i hinanden passende Deele af et eneste harmonisk Heelt. Til den Ende var det at ønske, at der blev gjort et Udkast til en sammenhængende nøye detailleret Plan af de i alle Landets Skoler indførte Læse og Lære Bøger, hvilken paa det nøyeste overveiede og udarbeidede Plan da burde udsættes til offentlig Bedømmelse for at imodtage og nytte alle de Erindringer, som Kyndige til dets Forbedring maatte finde fornødent at gjøre, saa vel i det heele som i dets enkelte Deele; naar da siden anseelige Præmier blev udsatte, til enten paa ny at udarbeide de efter denne antagne Plan fornødne Bøger, saa vel i det heele, som stykkeviis, eller ved større og mindre Forandringer at foreene de allerede udgivne Skole Skrivter med den saaledes antagne Plan, og Commissionen da valgte de fortrinligste eller lod sammensætte flere i forskiellig Henseende fortrinlige, for at udgiøre et Heelt, eller paalagde Forfatteren af Hovedskrivtet at nytte og bruge alt det fortrinlige, som maatte findes i de andre Planer og Skrivter, for derved at forbedre hans eget og gjøre det saa meget fuldstændigere; og disse siden under offentlig Authoritet indførende Skole Bøger ikke blev til evindelig Tiid anset som en uforanderlig Forskrift, som stedse skulde vedblive, men altid efter Tidernes forskiellige Beskaffenhed og Tarv blev forandret, saa vilde den meest velgiørende, frugtbareste og hensigtsfuldeste Reformation i kort Tiid iværksættes i Skolevæsenet og Underviisningen i Religionen forbindes med Underviisningen i andre og flere Kundskaber, der kunde være enhver efter sin Stand vigtig og nyttig i sit tilkommende Liv. Men for at alt dette kan skee paa den meest fyldestgiørende Maade og naae sin størst muelige Fuldkommenhed, vilde det være overmaade fordeelagtig, om de dueligste Ungdoms Lærere, saasom Rochow, Villahme, Gedicke, Campe, Struve, Trapp, Fischer, Resewitz, Funcke¹⁾ og flere til-

¹⁾ Joachim Heinrich Campe (1746—1818) pædagogisk Forfatter, 1773 Feltpræst, 1776 Lærer ved Filantropinet i Dessau,

lige blev indbudet som Commissionens corresponderende Medlemmer at tage Deel i disse for Opdragelsen saa vigtige Gienstande, for ligeledes at nytte deres Kundskaber og Erfarenhed; de iblandt dem sig da meest udmærkede kunde siden opmuntres og lønnes ved passende Medailler eller andre Præmier, og de vilde vist alle glæde sig at kunne see det hensigtsfuld sat i Virksomhed, hvad som de nu ofte ikkun theoretisk kan bekiendtgjøre.

Commissionen vil tilgive, naar jeg saa frit har sagt det, jeg saa levende føler, men Gienstandenes Vigtighed og mit ivrige Ønske, at de alle maatte naae den største Fuldkommenhed, har veiledet min Pen og derfor har jeg anset det for dobbelt Pligt, i det mindste paa min Side at søge at viise det heele fra den Synspunkt, der forekom mig at være den sande; overbeviist om, at Commissionen vil rette mine Feil og Vildfarelser, hvorved Sagen da bliver saa meget fuldkommere og det hensigtede Forhold for opnaaes.

Brahetrolleborg, den 16de Juni 1790. †

L. Reventlow.

Til den allernaadigst anordnede Commission angaaende det almindelige Skolevæsens Forbedring i Danmark.

oprettede 1777 en Opdragelsesanstalt i Holsteen, var fra 1786 i nogle Aar Skoleraad i Brunsvig. Jacob Struwe (1755—1841) blev 1780 Konrektor i Harburg, 1783 Rektor i Bückeburg, 1784 i Hannover, 1791 Professor ved Gymnasiet i Altona, 1794 Direktør for samme indtil 1827. Forfatter af talrige Skolebøger. Ernst Christian Trapp (1745—1818), blev 1768 Rektor i Segeberg, 1772 i Itzehoe, 1786 Konrektor i Altona, 1777 Lærer ved Filantropinet i Dessau, 1779 Professor i Pædagogik i Halle, overtog 1783 Campes Opdragelsesanstalt ved Hamburg, var 1786—90 Medlem af Skoledirektoriet i Brunsvig og levede derpaa i Wolfenbüttel som pædagogisk Forfatter. Carl Philip Funke (1752—1807), Latinskole- og Seminarie-lærer i Halle, Breslau (1776) og Dessau (1781). Foruden real-encyclopediske Arbejder og Tekst til Bertuchs Bilderbuch (5. Bd.) skrev han Læse- og Lærebøger i Naturkundskab, hvoraf flere overs. paa Dansk. Johann Friedrich Fischer (1724—99) blev 1751 Konrektor og 1767 Rektor ved Thomasskolen i Leipzig samt Professor ved det derværende Universitetet i Humaniora. Udgav latinske og græske Skolebøger.

III.

Pro Memoria.

Commissionen angaaende det almindelige Skolevæsen i Danmark vilde tillade, at jeg i Continuation af mit forrige af 16. Juni, endnu vover at forestille det, jeg siden den Tiid paa ny har samlet og sammendraget; skjønt jeg endnu ikke veed, i hvorvidt det af mig fremførte har funden Commissionens Bifald, heller ikke er underrettet om, hvad der i Commissionen er foretaget og afgjort; følgelig uvis, om og i hvorvidt jeg har truffen den samme Synspunkt, fra hvilken Commissionen har betragtet alle Gienstande, Skolevæsenet angaaende; der synes saa meget meere fornødent, siden det ellers vil falde vanskelig, hensigtsfuld at samle Resultaterne, naar de ikke hviler paa lige Grundsætninger, der ene bør veilede det heele; men overbeviist om den Godhed, med hvilken Commissionen vil imodtage alt det, jeg saaledes tager mig den Frihed at forelægge, i Hensigt til den nidkiære Iver, der besjæler min Attraae for, saa vidt muelig, at anvende mine Kræfter til at fremme Commissionens Formaal, har jeg holdt det for bedre at vedblive at samle det, jeg troer kunde nyttes og med Fordeel anvendes i Commissionens tagende Beslutninger, og efterhaanden at indsende det, end først at oppebie, hvad mig i den Henseende maatte vorde meddeelt, fordi jeg da endnu uafbrudt kan fortsætte det begyndte og fremstille Alting i det samme Lys og saaledes, som jeg stedse har betragtet det,

I Henseende til det nye oprettende Skoleholder Seminarium, da bestyrkes jeg altid meere og meere i min Overbeviisning om de Fordeele og Fortrin, som det vilde have, naar det hensigtsfuld blev forenet med Waisenhuset; da blev dets Fremgang ustridig hasti-

gere, lettere og mindre kostbar; tilmed vilde Iværksættelsen snarere kunne foretages i den Orden, og den stadige, skjønt i Begyndelsen maaskee langtsom synende Gang, men som Gienstandenes Vigtighed og Natur nødvendig medfører, naar det skal være af Varighed og frembringe den hensigtende Nytte¹⁾.

Efter de Oplysninger, jeg derover underhaanden har erhvervet mig, er der for nærværende Tiid 120 Børn i Waisenhuset, hvortil fiire Lærere ere ansatte for at underviise dem, af hvilke den første nyder 200 Rdl., den anden 150 Rdl., den tredie 120 Rdl. og den fjerde, troer jeg, 80 Rdl.; dem gives tillige Løfter snart at befordres til et fordeelagtigere Embede, der har den Følge, at Waisenhuset hver 4de og 5te Aar har andre og nye Lærere, som er meget opmuntrende for Læreren, der tiltræder samme og anseer det som det første Trin til et bedre, men nødvendig maa have en overmaade skadelig Indflydelse paa Børnenes Opdragelse, naar de saa ofte maae forandre deres Lære-Methode, thi over 5 Aar skal sielden nogen forblive i Waisenhuset; til et Seminarium Oprettelse vilde det derimod være overmaade fordeelagtig, eftersom det da var saa meget lettere at forandre Lærere ved at befordre de nærværende og saaledes strax at opfylde det dem givne Løfte, men i deres Sted igien at ansætte de Lærere, man har bestemt til at forestaae og bestyre Underviisningen i Seminariummet; da kunde de 550 Rdl., disse fiire Lærere nu nyder, tillige nyttes og komme Seminariummet tilgode i de med Underviisningen og dets Opsyn havende Indretninger, som Waisenhuset saaledes vilde spare, siden Seminaristerne da igien skulde underviise Børnene i alle dem fornødne Kundskaber, og derved fik de tillige den til deres Dannelse uomgængelige nødvendige Leilighed under Lærerenes Opsigt og bestandige Veiledning, at øves i den practiske hensigtsfulde Underviisning; visse Seminarister, især dem, som dertil fandtes duelig, vilde ogsaa forpligtes til at føre den særskilte Opsigt over Børnenes Sæder og Opførsel og derover at aflægge Regnskab for Læreren.

¹⁾ Om Waisenhuset se A. Exner: »Efterretninger om det kgl. Vajsenhus«. 1881.

Det fornødne Huusrum vilde vel næppe feile eller let kunne indrettes, især naar de store Sahle, som til Missions Collegium ere bestemte, og saa sielden bruges, bleve nyttede og i dets Sted en anden Forsamlings Stue anviist. Tilmød kunde Apotheket og Bogtrykkeriet, i det mindste Bogladen, maaskee forlægges i Nærheden, og derved vindes al den Plads, som til et Seminarii Indretning behøves. Bequemest og fordeelagtigst var det ustridig, om Waisenhuset kunde flyttes ud til Blaagaard, hvor Børnene da fik mere Leilighed til frisk Luft og legemlig Bevægelse, samt kunde gives Anviisning i Haugedyrkingen; men ihvorvidt dette vilde stride mod Fundatserne og Legaterne, kan eene skønnes af det locale, og skulde dette, som jeg frygter, finde for mange og store Vanskeligheder, saa forekommer det mig dog vigtigere, at der sees paa et Seminarii Formaals hensigtsfuldste Iværksættelse end paa det behageligere af Bopæl, som for flere med Blaagaard vil være forbunden. Jeg vil ikke igientage det, jeg i den Henseende tilforn har forestillet, men alleene tilføje den Anmærkning, at naar Waisenhuset blev valgt, vilde Børnene der kunne indeeles i flere Klasser, til Fordeel for Seminaristerne, og disse bruges for at have den fornødne Opsigt med Børnene selv, hvorved de strax og saa meget før blev vant at omgaaes med Børn. Paa den Maade vilde Seminariummets første Indretning koste lidet, de aarlige Udgifter betydelig formindskes, og Indretningen selv snarere naae Maalet, man attraaer, især naar Seminaristernes Antal ikke overskrider det Antal, som kan oversees for at faae den fornødne practiske Øvelse, som det, alting beroer paa, og der aldeles vil bortfalde, naar Mængden er for stor; derfor vilde to til tre hundrede Seminarister, frygter jeg, vist aldeles forfeile Hensigten, naar de paa en Hov skulde trænges sammen, og saaledes faae Anseelse af et Fabrique Anlæg, hvor der ikkun kunde blive holdt academiske Forelæsninger, men hvor al practisk Øvelse var ganske umuelig, og den heele Indretning saaledes let vilde tabe sig i sit første Anlæg. Jo færre Seminarister, jo vissere er deres Dannelselse, og jo hensigtsfuldere bliver deres Duelighed, naar de ellers har de fornødne Evner og med Fliid anvender deres Tiid. Behøves der aarlig 20 Seminarister for at besætte de siællandske Skoler, saa vil dertil udkræves,

naar enhver skal forblive 3 Aar paa Seminariummet, Leilighed til 60 Seminarister, og antages det tillige som fordeelagtig, at den ældre Ungdom, især naar dertil blev valgt Waisenhus Børn eller dem, der viste særdeles Evne, skulde præpareres i to Aar i Forveien for at erhverve sig de foregaaende fornødne Kundskaber til at kunne blive Seminarist, saa maatte man regne paa 80. Blev dette Antal fordeelt paa fiire Steder, 20 paa hvert, nemlig 12 Seminarister og 8 Præparander, saa var det ustridig det fuldkommenste og overensstemmende med hans Høiærværdighed Biskop Balles Forslag¹⁾ af fiire Seminariers Oprettelse i Siælland, hvoraf de to kunde være i Kiøbenhavn, et i Waisenhuset og et i Opfostringshuset til Fordeel for begge disse Stiftelser, og de andre to forenes med andre lige Stiftelser eller Skoler, saasom i Helsingøer, Hillerød, Roskilde p. p. og saaledes forholdes med de øvrige Stifter i Forhold til det fornødne Antal Skoleholdere. Over 30 burde i det mindste aldrig være paa eet Sted, naar to eller tre Lærere skal kunne oversee det heele, men det i Waisenhuset kunde desuden have det særskilte Formaal tillige at danne de Lærere, som siden skulde ansættes ved de øvrige Seminarier i alle Stifter.

Det var en Feiltagelse, at jeg i mit forrige Pr. M. foreslog 3 Aar for Præparanterne; to Aar synes tilstrækkelig, siden det kun gaaer ud paa at fuldføre det i Skolerne begyndte, men tre Aar er saameget meere fornødent for Seminaristerne, eftersom de der skal lære Methoden og især Øvelse til at erhverve den til et Skole Embede udfordrende Færdighed.

Hvor der ikke er Waisenhuus eller anden saadan almindelig Opdragelses Anstalt, vilde det være Spørsmaal, om det ikke var fordeelagtig, at saadanne paa flere Steder, endog paa Landet, blev anlagte, hvor de Børn kunde optages, som nu løber omkring og tikker, fordi de enten ingen Forældre har, og disse eller andre ikke antage sig deres Tarv, men de aldeles ere overladte til sig selv og derfor løber Fare for at

¹⁾ I Skriv. af 4. Sept. 1789 til Danske Kancelli havde Balle foreslaaet, at der for Sjælland oprettedes 4 Seminarier: i Slangerup, Ringsted, Holbæk og Præstø.

fordærves, men som ved slig en velgiørende Indretning vilde dannes til at blive nyttige Statens Borgere, istedenfor, som sædvanlig, at falde deres Medmennesker til Byrde. Var det ikke billig, at Staten med Omhu sørgede for dem? Hvad er mere rørende, end naar Børn saaledes selv ofte melder sig, og plager, som flere Gange er hændet mig, for at optages og føres paa bedre Veie, men sædvanlig er det allerede for sildig, siden de ere forsømte og har tilvunden sig Færdighed i flere Lyder. Omkostningerne troer jeg heller ikke vilde være saa betydelige, naar den første Indretning var truffen, og hvor snart vilde den danske Nation ikke nytte den dem saaledes givne Leilighed til at vise deres Gavmildhed, som stedse udmærker sig og synes at være en næsten altid udtømmelig Kilde, der ikkun behøver Opmuntring og Overbeviisning af de derved hensigtende Fordeele for Fædrenelandet, for at udbrede sig til flere og forskiellige Bække. Lærernes Løn blev nok det væsentligste, og som Regieringen især maatte sørge for; Bopælen og Føden kunde ikke falde saa kostbar, naar de fornødne Indretninger blev truffen og den udfordrende Simplicitæt iagttaget; ikkun seet paa Tingen selv, uden at agte paa det tilfældelge, Børnene vante til et sundt Leie, simpel Føde, reenlig Orden og flittig Stræbsomhed, til stedse hensigtsfuld at anvende og nytte deres Tiid og Kræfter; iværksættes dette med den tilbørlige Nidkiærhed, saa vil det maaskee heller ikke vare længe, forinden flere Forældre endog vil ønske at kunne hensætte deres Børn paa saadanne Steder, hvor Opdragelsen i en kort Tiid fortrinligen vil udmærke sig. I et allerede indrettet Waisenhuus eller anden saadan offentlig Anstalt vindes Huusleien og alle Læreres og Opsyns Mænds Løn, siden Seminaristerne da træder i deres Sted. Det Kielske Seminarium¹⁾ vidner bedst, hvormeget med lidet kan iværksættes, naar alle Fordeele nyttes og Alting fuldføres med den nidkiære Iver, der stedse besælede alt, hvad Cantzler Cramer foreslog og satte i den Virksomhed, oplivet ved hans Attraae at foreene flere Gienstande med hinanden, som kunde lette og fremme Iværksættelsen

¹⁾ Om Seminariet i Kiel se Joak. Larsen: Bidrag til den danske Folkesk. Hist. 1784—1818 S. 34—39.

for hastigere at naae den hensigtede Fuldkommenhed; derfor valgte han Kiel, for at Universitetet og det Mühliusske Waisenhuus skulde komme Indretningen til Hielp, og da blev det mueligt, at Opsynet kostede intet, fire Lærere kunde have for henimod 400 Rdl., og 30 Seminarister ikke koster Indretningen meere end henimod 1200 Rdl., skjønt 6 Seminarister har Alting frit, enhver Seminarist betaler ikkun 40 Rdl., som den, der fører Øconomien, faaer for Kosten, Seng og Vadsk; Lys og Ildbrand giver Seminariummet.

Det kongelige tyske Cancellie har været saa god at meddeele mig vedfølgende udførlige Beskrivelse¹⁾, som Hr. Professor Müller har gjort over det Kielske Seminarium, der viser dets nærværende udvortes Forfatning og indvortes Indretning; den vil give Commissionen flere Oplysninger og deraf i det mindste bedst sees Planen, efter hvilken dette Anlæg er skeet, der nu har saa god en Fremgang. Seminaristernes Antal overgaaer langt det, Cantzler Cramer ønskede, da han ikkun regnede paa 20 til 24, og ansaae 30 som det allerhøieste, der med Fordeel kunde dannes. Af Contracten med Øconomen sees, hvorledes der er søgt at indrette Alting paa det sparsommeligste, og der er vel ikkun faa Indretninger, hvor det lidet har udrettet saa meget. Den indvortes Indretning vil vist finde Commissionens Bifald, men denne viser tillige, hvor vigtig det er, at Seminaristernes Antal ei bliver for stor, thi ellers vilde de lærerige, fortrolige Samtaler, der er den bedste practiske Forstands Øvelse, reent bortfalde, ligesom den sande cathetiske Methode forfeiles, der bør gaae ind paa behørigt at udvikle Lærlingernes Begrebe og hensigtsfuld at udlede de ubekjendte Begrebe, der ligner den socra-tiske Methode, siden man søger ved flere og passende Spørsmaal at udlede deres Begrebe og siden med dem selv at udvinde og rette dem, saa at deres Forstand

¹⁾ I den store Skolekommissions Arkiv findes denne „Umständliche Nachricht von der gegenwärtigen äussere Verfassung und innere Einrichtung des königlichen durch den seligen Kanzler Cramer gestifteten Schulmeisterseminarii zu Kiel“. Jfr. H. Müllers Afhandling i Schl. Holst. Prov. Ber. 1788 S. 113 „Von der Entstehung, Einrichtung und bisherigen Wirksamkeit des königlichen Schulmeisterseminarii in Kiel“.

altid tænker, taler og arbejder tilligemed, og de føres fra en i dem oppspirende Idee til den dermed forbundne, og dette fortsættes saa længe, indtil de selv udfinder de da forehavende Begrebe, Lærdomme og Svar, hvorved Opmærksomheden opvækkes og Forstanden fra Begyndelsen af vænnes og tilholdes at tænke og skønne. Intet sætter heller Lærelysten i større Virksomhed; men hvorledes vil dette opnaaes, naar Antallet er større, end Læreren kan overse; da maa det venskabelige cathechetiske ophøre og forvandles i det docerende. Alt det, som bruges og lægges til Grund i Kiel, kunde nyttes og tiene til Veiledning for at udfinde den fuldkomne Plan til Seminariets indvortes Indretning, hvilke Oplysninger Hr. Claussen bedst vil være i Stand at give og anvende, da han selv saa længe har nyttet dem i Kiel under Cramers og Müllers Anførsel og med saa megen Held siden sat i Virksomhed. Det maatte undskyldes, naar jeg saa ofte ytrer og igientager min Frygt for den større Mængde af Seminarister; men da det ligger i Tingenes Natur, at jo færre der er, jo hensigtsfuldere bliver deres Dannelse, saa vilde Indretningen i sit første Anlæg strax forfeile det sande Formaal, hvor man ikke bør lade dem sidde heele Dagen ved Bogen, men stedse see paa det practiske og den dem fornødne Færdighed deri.

Jo meere Seminarierne ere fordeelte, des flere Skoler kan dermed besættes og saa meget hastigere udredes Nyttens af den hensigtsfuldere Undervisning. Anstalterne bliver mindre kostbare, naar de saaledes kan foreenes med andre offentlige Opdragelses Anstalter og Lærernes Løn derved spares. Efter min Formeening vilde den simpleste og letteste Fremgangs Maade være: at man strax søgte at befordre de nærværende fiire Lærere ved Waisenhuset og i deres Sted at ansætte dem, man havde udseet til Lærere ved Seminariummet, med den Løn og de Fordeele, man tiltænkte dem ved Blaa-gaard; da kunde siden efterhaanden skrides videre fremad, og Planen udarbejdes af Lærerne selv, fremlægges, approberes og saa meget hensigtsfuldere iværksættes, uden at frygte nogen Vildfarelse; det heele opvoxe efterhaanden til det fuldkomnere uden at forceres eller opvække den almindelige Nysgierrighed og Kritik, forinden det har naaet sin sande Dannelse og Styrke;

da kunde Waisenhuset selv maaskee give de fleeste Subjecter til Seminarister og saaledes snart vinde den fuldkomnere Indretning, som hensigtes til; Bogtrykkeriet strax sættes i fordeelagtig Virksomhed, al Collision forebygges, og begge Indretninger blive harmonisk Heelt. Disse mine Ønsker oplives derfor stedse meere og meere, og jeg er vis paa, at det vilde gaee hastigere, i hvor seent det end kunde synes i Begyndelsen, end naar saa stor en Indretning fra først af skal begynde og svare til alles Forventning.

I mit Pr. M. af 16 Juni indstillede jeg til Commissionens nærmere Omdømme, om det ikke vilde være særdeles vigtig, at de almindelige Grundsætninger, hvorpaa det heele skal beroe, og som siden skal fastsætte enhver Detail Tanke, først blev igiennemgaaet og det antagen, som siden burde tiene til Grundlov, hvorefter alt skulde skjønnes, paa det at samme Synspunkt og Stilling kunde frembringe et lige Sindelaug og lige Følelse af det sande til at besiaele det heele og veilede dets Fremgang.

Commissionen vilde derfor tillade, at jeg vover denne Gang at giøre et lidet Forsøg af slige Grundsætninger, for i al Fald samme skulde bifaldes, det fornødne Ud-kast, hvor de alle efterhaanden skulde samles, ligesom de foreslages og antages, derefter kunde giøres, og de antagne Grundsætninger da udfærdiges, for at giælde som Lov ved alle de Undersøgelser, som skal foretages over alt det indkommende og foreslagende, for saa meget vissere at skønne, hvorvidt det stemmer overeens eller strider med det vedtagne. Gienstandene og Midlerne har jeg i Almindelighed allerede navngivet, hvilke enhver enkelt nærmere og fuldstændigere burde igiennemgaaes og udarbejdes, ligesom den af Cantzler Cramer i hans Ønsker angaaende en General Skole Commission og derefter en General Skole Directions Indretning foreslagne Fremgangs Maade, efter hvilken de i Betragtning tagende Gienstande skulde foretages og iværksættes, som fra den 27de Side af indtil Enden¹⁾ med saa megen Fynd er viist, og i alle Deelee

¹⁾ I dette Afsnit af Cramers Pjece afhandles, hvorledes den første Undervisning i Fremtiden bør gives i Skolerne, Fagene og

vilde lette og fremme Commissionens Foretagende, naar dette alt saaledes lægges til Grund.

»At Folket trænger til Oplysning og Dannelse og har Ret til at æske den« maae ustridigen forudsættes som en almindelig antagen Sætning, siden Commissionen ellers ikke vilde have funden Sted, og man ikke vilde være betænkt paa Skolernes hensigtsfulde Forbedring og Oplysning. Ligesom: »at Skolen ikke alleene har Ret, men at det tillige er en af dens helligste Pligter, at paasee den hensigtsfulde Opdragelse og at forebygge dens Forsømmelse, saavel i offentlige Anstalter, som i Privat Huse« lige saa lidet kan sættes i Tvivl, fordi Opdragelsen ikke er Forældrenes Sag alleene, men især Børnenes og Statens, thi begge lider ved den forsømte Opdragelse; derfor kan og bør Staten drage de forsømmelige Forældre til Ansvar og foranstalte de fornødne Midler til at forebygge slikt. Hoved Sagen beroer vel alleene paa, hvorledes Menneskets Dannelse og hans Kræfters Udvikling kan skee paa den meest hensigtsfuldeste Maade for at kunne tænke, handle og føle overensstemmende med hans Kald og Stilling, følgelig hvorledes han skal erhverve sig den dertil fornødne Kundskab og Færdighed.

Det indsees nu altid meere og meere, at et oplyst Menneske før er i Stand til at hielpe sig, gavne andre og holde sig i Skrankerne af Retfærdighed og Orden. Opdragelsen har derfor to Formaal: Mennesket skal dannes ikke alleene for Staten, men tillige som Menneske. Begge har deres Fordringer, der ikke maae imodsig sig, men forenes og modificere hinanden, saavidt mueligt. I mange Henseender er Dannelsen i de fleeste practiske Videnskaber og i alle borgerlige Sysler den samme; Mennesket dannes for Staten ved at dannes som Menneske, men i Henseende til Sindelauget viger de noget fra hinanden og især deri, at Staten kræver visse Fortrin for Menneskeligheden. I visse Stænder, saasom Soldat Standen og for alle, som besørger Statsforretningerne, kan den komme i stærk Collision; dog maae Dannelsen til at nytte og gavne Fædrelandet i

Lærebøgerne, Forbindelsen mellem de forskellige Arter af Skoler, samt hvorledes de nødvendige Pengemidler skulde tilvebringes.

Almindelighed ikke blandes med dens særskilte Bestemmelse. Mennesket bør dannes for Staten, det er overensstemmende med de strengeste Love; men alle Mennesker kan ikke dannes lige; det er umuelig at danne dem alle til den bedre, bequommere og lykkelige Bestemmelse. Deres Evner tillader det lige saa lidet som Menneskelighedens Tarv, der bruger mange Haandværkere og Dagleiere, men ikkun faa Lærde og Kunstnere; men det er ikke til Staten at bestemme den eene til det høie, den anden til det lave Embede; det var ubillig at sige til een, du skal nyde det Fortrin, fordi en anden derved udelukkes; og til ingen kan siges, du skal blive et Offer for det almindelige, thi med Rette burde ingen Byrder finde Sted for det almindelige; de burde falde paa alle; ved saaledes at fordeeles bleve de lette og ingen trykket. Alle Fortrin ere forhadte, siden ingen kan fritages for de almindelige Byrder, uden at hans Andeel falder tilbage paa en anden, Byrden være nok saa liden. Staternes Stilling har vel forandret denne strenge Billighed, een Stand har store Fortrin fremfor den anden og en stor Mængde af Statens Borgere ere bestemte til Ringhed og at bære Byrder, men grusom var det, om Regieringen ikke saae til, at den, som skal bære Byrden, i det mindste opdrages saaledes, at han om muelig ei føler Byrden, men sin Lykke i at opfylde Pligterne, hans Kald paalægger ham. Staten bør paasee dette, thi enhver har Ret at fordre, at der forskaffes ham al Leilighed, hvor han og hans Børn kunne dannes til moralske og lykkelige Mennesker, og at han sikkert for alt hensigtsstridende i den Henseende. Det er alleene til Skæbnen eller rettere til Forsynet at sætte een i den lykkeligere Forfatning og at paalægge en anden Byrder; men det tilkommer ikke Regieringen deri at misbruge eller vanhellige sin Magt og selv at bestemme eller vælge Offeret for det almindelige; thi det vilde stride imod dens Værdighed og Hæder, naar den saaledes vilkaarlig paalagde nogen Byrder; den maae overlade det til Omstændighedernes Nødvendighed at fastsætte disse forhadte Bestemmelser; eftersom det stedse bliver den største Trøst for den, der bærer Byrden, og det sikreste Middel for Regieringen at fritages for al Mistanke og Had, naar enhver selv har frit Valg. Den, som er født med ringe Evner, vil altid af sig selv forblive i en nedre

Classe, ligesom den, der har de større, snart vil finde Leilighed til hensigtsfuld at anvende dem; og hvor lykkelig for Staten, hvor alle concurrerer, alle anstrenger deres Iver for at udmærke sig i Hensigt til at erholde det Formaal, som formedelst Mængden let kan forfeiles, i Steden for at liden Concourenz opvækker ikkun liden Stimulation til at gøre sig duelig og værdig til visse Fordeele.

I Betragtning deraf vil »Menneskets Dannelselse bestaae i at udvikle hans Kræfter efter hans Livs Formaal.« Hans Livs Formaal er »at tænke handle og føle«. Dertil maae Mennesket dannes; følgelig maa man bibringe ham de Kundskaber, som behøves til det nyttiges Gjøren og Laden, og den Færdighed, som letter hans Virksomhed; dertil hører Arbeidsomhed, Stadighed og Vedvarenhed, som ikkun erholdes ved Øvelse og Vane, hvortil Skolerne ikkun lidet kan udrette. Desuden maae han have visse Kundskaber, som ere uundværlige i Livet, især Læsen, Skriven, Regnen, fornuftige Grundsætninger uddragne af Moralen og Religionen, Kundskab af den borgerlige Forfatning og Indretning, Landets Love med deres Grunde, de almindelige Grundsætninger af Forholdet i Henseende til Sundheden og de Kundskaber, som ere fornødne i enhver særskilt Virksomheds Kreds, saasom for Landmanden det almindelige af Agerdyrkningen osv. Men Mennesket bør derhos tillige tænke og føle. Dertil meddeelte Skaberen ham Evnerne; skal han tænke og føle, maae man træffe de fornødne Indretninger for at lære ham at tænke og føle rigtig; thi at tænke og føle urigtig vilde være skadelig for ham og Staten. Den større Mængdes Evner og Tidsrummet, Folket har at anvende til sin Dannelselse, tillader ikke, at man taber sig i det Fuldkomnere; thi jo meere man udbreder sig, saa meget mindre grundigere bliver det, og superficielle Kundskaber, der ikke ere fattede og rodfæstede, ere for skadelige end nyttige. Derfor kommer det ikke saa meget an paa den fuldkommenste Dannelselse, end at det, der underviises i, skeer saaledes, at Forstanden virkelig dannes derved, og intet giver Hiertet meere Næring end Menneske Kiærlighed, Tilbedelse til det højeste Væsen og Kiærlighed til Orden og Dyd.

Efter disse almindelige Grundsætninger burde al Undervisning indrettes i Skolerne, og Detailler ved hver Slags Skole siden nærmere fastsættes. Den mueligste Simplicitet, saavel i Planen selv som i Midlerne, vil lette den hensigtsmæssige Gang og forebygge alle de Vanskeligheder, der ellers foranlediges ved det sammensatte og forhindrer dets Vedligeholdelse. Spørgsmaalet bliver derfor, efter hvilke Formaae indrettes Underviisningens Gienstande for enhver Classe af Mennesker og især for de ringere. Man bør ustridig rette sig efter Erfaringen for at bestemme Underviisningen og Opdragelsen. Men Menneskets Forædling bør stedse være Hoved Formaalet og Gienstanden, efter hvilken det heele bør hensees til, saaledes at Landmanden vel opdrages til at være og forblive Landmand, men at han i Henseende til den intellectuelle og sædelige Dannelselse dog forædles derhos saa meget som mueligt. Han vil da før indsee og skionne Forsynets Veie og disse viise ham, at han staaer i sin sande Stilling, følgelig opfylder sit Kald med saa megen meere nidkiær Iver, end naar han alleene gjøres dueligere og virksommere i sit Kald; eller han gaer ogsaa paa en naturlig og passende Maade over fra den lavere Stilling til den høiere. Til den Ende burde enhver forskaffes den dertil fornødne Leilighed, dog tillige paasees, at ikkun de af den nedre Folke Classe tilstedes at gaae over til den lærdere Stand, som udmærker sig ved deres fortrinlige Evner og lover en god Fremgang; thi ellers bebyrdes Staten med saa mange Subjecter, der nyder Stipendier og Friskoler uden at gavne Staten, men alleene vanære Videnskaberne ved deres Uvidenhed, Raahed og nedrige Sindelaug. Derfor burde heller ingen antagen Methode bifaldes for til evindelig Tiid at vedblive, men stedse at forandres og indrettes efter Tiidernes Omstændigheder, paa det man saa vidt muelig altid kunde nærme sig det fuldkomnere.

Vanskelig er det maaskee ofte at udfinde de rette Skiel, hvori Forædlingen egentlig skal bestaae, og hvor langt man tør og bør drive den; skjønt det nu synes almindelig antagen, at Landmanden og Borgeren ikke alleene bør lære at kiende sine Pligter, men endog den ham tilkommende Ret som Menneske og som Statens Borger i sit heele Omfang, følgelig ogsaa hans fore-

sattes Pligter. Men meere uvisse ere Reglerne og Bestemmelses Grundene, hvorefter det bør vælges, som ansees fornødent og nyttig for Landmanden at vide af Naturhistorien, Diætetiken, Mathematiken, Physiken osv. Hvilke Religions Lærdomme og Forholds Regler der er meest passende for hans Stand, saa vel som for de ringere Borger Classer. Hvilke derimod de Lærdomme, hans svage Kundskabs Evne ei kan følge eller fatte saa let, og han sielden, maaske aldrig kan anvende. Hvorledes Underviisningen i Religionen i Almindelighed bør være beskaffen; dogmatisk, at han lærer alle Sætninger med de dertil hørende Bevise, Tvivl og Forsvar, han ofte ikke kan fatte; eller meere practisk, lærer at fatte Religionens Fortrinlighed og Styrke, ikke bygget paa nogen Authoritæt, men efter sand Overbeviisning, i alle Deele at viise sig virksom i det gode og at elske Dyden, ikke fordi den er befalet, men fordi den sætter ham i den lykkeligere Stilling. Hvilke Fordomme der skal tages fra ham og hvorledes; ligetil ved at viise ham det bedre, eller ved efterhaanden at betage dem sine Kræfter? I hvorvidt den heele Bibel skal forblive en Skole Bog for Ungdommen, eller om det ikke er hensigtsfuldere at give dem et Udtog deraf i Hænderne, men i saa Fald efter hvilke Regler og Grundsætninger den skulde udarbeides? Ved den moralske Opdragelse burde vel tillige hensees til det Formaal, hvor den sandsynligen vil møde den største Modstand, og hvor Fordom og Stillingens Omstændigheder ofte mindst erstatter de feilende Grundsætninger. I en vis Henseende kunde enhver Stand maaskee trænge til sin egen særskilte Moral, eller ved Underviisningen for enhver Classe have forskellige Synspunkter, som altid forandres efter Omstændighederne og Stillingens Beskaffenhed. Saaledes er den til Trældom vante Bonde meere tilbøuelig til Tyveri, fordi han er fattig; til Drik for at adspredde sig, udfylde de ledige Timer, og fordi han ingen andre kiender; afskaffes derimod Trældoms Aaget, Hoveriet ophæves, Udskiftningen fremmes, Tienden ophører, saa har det strax Indflydelse paa den heele Spirit. Købmandens Ærlighed sættes ligeledes lettere paa Prøve, Vindesygge forfører ham ofte, i det mindste anseer han før Rigdom som det vigtigste, og Forfængelighed, forbunden med Pragt, bliver dets udeblivelige Følger. Saaledes forholder det sig med alt,

at enhver Stand synes at have sine egne visse Fristelser og sine særskilte Feiltrin, der burde advares imod. Deraf synes at følge, at Ungdommen ikke alleene bør undervises i Religionen; ikke blot bør kiende Ord eller Lyd uden at forstaae Meningen eller uden at føle dens Kraft og at indsee dens Værd; naar de ingen videre Indflydelse har paa deres Liv, og de heller ikke veed dertil at anvende dem; men at Religionen stedse nødvendig bør staae i Forbindelse med Menneskets Pligter og Forretninger, naar den skal opfylde sit store Formaal; følgelig bør være practisk og ikke Hukommelse. Religionen bliver saaledes ogsaa Ungdommens Fryd, naar den ikke udfylder deres heele Tiid, der før virker Ligegyldighed, men forbindes med, at de forberedes til deres Kald for at blive nyttige og forstandige Statens Borgere; thi jo meere een findes oplyst som Borger, saa meget før lærer han at forstaae, naar og hvorledes han skal bruge sin Christendom. Bondens Værd og Hæder indsees vel overalt, men han kiender endnu ikke sine Forretningers Fortrinlighed, nyder ikke al den fornødne Anviisning i denne saa almeennyttige og for ham saa vigtige Sag. Alle Forsøg og forbedrede Indsigter har derfor saa liden Indflydelse paa ham; deri burde han kommes til Hielp, ham meddeeles den Oplysning, han meest og fordeelagtigst kan nytte; Regieringen saaledes danne ham, ikke alleene til en fornuftig Christen, men tillige til en forstandigere, dueligere og virksomere Landmand; der snarest vil opnaaes, naar Ungdommen fra Begyndelsen af undervises i det for dem og Fædrenelandet saa tjenlige og vigtige, der tillige lærer Opmærksomhed, Sammenligning og Eftertanke paa alt i deres Virkekreds sig befindende, og de Aar nyttes paa en fattelig, fortroelig og velmenende Maade, hvor Mistanke og Fordomme endnu ikke har fængslet deres Sind, men Tillid og Kiærlighed er deres sande Følelse. Smaa Forsøg vil snart vise dem Fordeelen og Virkningerne af den bedre Dyrkning, og Aarsagerne da lettere forklares dem, hvorfor det hensigtede opnaaes bedre paa den eller den Maaße, og saaledes vilde den sande vedvarende Oplysning snart udbredes, tiltage og blive almindelig; Religionen da virke stærkest paa dem, naar de lærer at forstaae den saaledes, at de veed at anvende den paa deres Tilstand og Forretninger.

Forædling i det fuldkomnere taget er vanskelig, fordi de fleeste Menneskers Tilstand og Bestemmelse ikke tillader det; Folket maae tidlig anføres til Arbeide, tidlig fortiene sin Føde ved Arbeide, og endnu tidligere forberedes dertil ved Lærdom og Øvelse. Derfor bør Skiellene bestemmes i Forhold til det Tidsrum, som kan anvendes til at danne Siæle Evnerne; men da dette Tidsrum i Almindelighed er meget kort og ikke naaer over de til enhver Bestemmelse nødvendigste Kundskaber, saa maae Underviisningen ogsaa nødvendig indskrænkes derpaa og vil endda have Umage for at fyldestgøre samme. At kunne læse, skrive og regne er ganske uundværlig i det menneskelige Liv; der er vel ingen Bonde, ingen Dagleier, som ikke behøvede det flere Gange i hans Liv; hans Uvidenhed maae han betale dyrt og kommer dog ofte til kort derved; Bonden burde vel i det mindste kunne læse Biblen, men ogsaa Lovene, Forordningerne og, naar han har en Proces, alle hans egne Documenter og det Sagen vedkommende; at ønske var det, om han tillige læste en eller anden nyttig Bog. Disse Kundskaber maae ligesom alle andre Kundskaber bibringes ham saaledes, at han virkelig kan bruge dem, men som ikke kan ventes ved den nærværende sædvanlige Maade. Hans Religion bør han vide og kiende, men ikke alleene Theologie, Dogmatik eller Catechismus, der ikkun læres uden ad, men især bør han føle Religionens fortrinlige Ypperlighed, og dette besieele hans nidkiære Iver til at opfylde alle hans Pligter. Naar man endog vilde indskrænke Underviisningen alene til Religionen, saa kunde man dog ikke vel blive staaende ved Catechismussen, som er Religionens Compendium, for dermed at begynde og at ende Underviisningen; Landmanden, der vil saae Rug, begynder ikke med at udstroe Rugen paa Ageren og maaskee saa tyk, som hans Forraad tillader, men Jorden maa først gøres bequem ved Hvile og den behørig Dyrkning, og da maae han vogte sig for, ikke at overvælde den, thi ellers faaer han, uagtet Sædens Mængde, intet end Halm og Leie-Korn. Han maae have et rigtigt Begreb om Rettighederne for paa en fornuftig Maade at kunne gøre Forskiel paa, hvad der er Ret eller Uret; Folket føler nu kun, hvad der er Ret eller Uret, men det veed ingen andre Grunde, end at Gud eller Øvrigheden har

forbuden eller befalet det, følgelig vilde de troe Alting godt, naar intet Forbud fandt Sted. Constitutionen af det borgerlige Selskab og dets Stænder synes ligeledes meget nødvendig, for at kunne finde sig i deres ofte udviklede Forhold. Et fornuftig Forhold i Henseende til Sundheden, ikke Medicinen, men almindelige diætiske Regler, Kundskab i den tilkommende Næring, saaledes som den sandsynligen kan forudses, nogen Kundskab om Naturen, Jordkloden, Mennesket og Himlen. Alt dette synes at henhøre til den solide Danelse af alle Stænder og følgelig nødvendig for enhver. Af alt dette maatte det tillades mig at drage følgende Sætninger, som synes at grunde sig paa Tingenes Natur.

Opdragelsen og Underviisningen og allermindst den offentlige findes ingensteds saaledes, som den skulde, kunde og burde være, thi ellers vilde man ikke være betænkt paa at forbedre og at indrette den hensigtsfuld. Opdragelsen og Underviisningen ere særdeles vigtige og Staten overmaade magtpaaliggende, fordi den danner Mennesket, gjør hans Lykke eller Ulykke, fremmer Lovenes Efterlevelse og Iagttagelse, Statens Hensigt, Ro og Flor. Hvormeget bør man derfor ikke ønske, at den kan blive saa fuldkommen som muelig, men dens Fuldkommelse er ingen privat Sag, fordi den udkræver Autoritet og Midler, som ingen Privat Mand kan have; følgelig er det en Gienstand for Staten, maaske den vigtigste, fordi Staten har al Ret dertil, siden Hensigten af al borgerlig Forening især gaaer ud paa at sørge for at fremme alt det, den almindelige og særskilte Lyksalighed trænger til og ikke af enkelte kan fuldføres. I den Henseende bliver det Statens Pligt ikke alleene at see paa den offentlige, men endog paa den private Opdragelse og dertil at være ansvarlig for Almeenvæsenet; thi Opdragelsen er Børnenes vigtigste Anliggende, og da Børnene ikke selv kan sørge derfor, bør Staten ligesaa ivrigen vaage over deres sande Interesse som over deres Formue, især da Opdragelsen ustridig er vigtigere end Pengene, og ved deres Formues Ødelæggelse ikkun fornærmes Børnenes positive Ret, men derimod tilsidesættes deres naturlige Ret ved Opdragelsens Forsømmelse; tilmed er Opdragelsen af hvert et Barn en Gienstand for alle, saasom den slet opdragne kan blive en Ulykke for

alle; det bør derfor være Faderen ligesaa lidet tilladt at give en slet Opdragelse end at tænde sit Hus, thi BARNET er mindre hans end Huset. En af Statens helligste Pligter er derfor at oprette et Opdragelses Tribunal, der endnu ikke eksisterer. Geistligheden har vel hidtil havt al Opsigt over den offentlige Opdragelse, men de fleste ikke indseet denne deres Forretnings heele Omfang og næsten alleene betragtet Underviisningen fra det religiøse og kirkelige af, uden Hensigt til det borgerlige, som ihvor vigtig den end er, dog ikke alene fyldestgør Opdragelsens fuldkomne Bestemmelse. Der har heller ikke været nogen Plan eller Opdragelses System, men det har været overladt til enhvers egen Tykke at gjøre og indrette det, ligesom han selv fandt det godt, og det var overensstemmende med hans eget Formaal.

Saadan et Opdragelses Tribunal maae derfor først indrettes, selv udarbejde og fuldføre et Opdragelses System; til den Ende er en almindelig Opdragelses Commission, der strækker sig til alle Slags Skoler og til alle Kongens Riger og Lande, saa meget meere fornødent; men det er ikke nok, at der lægges Grund til saadan en nyttig og især saa stor og sammensat en Anstalt, den maae ogsaa vedligeholdes, naar den skal fyldestgjøre Hensigten; følgelig bør en almindelig Opdragelses Direction føre det bestandige Opsyn over alt det saaledes foranstaltede og indrettede. General Skole Commissionens Gienstand bliver da at forbedre den offentlige Opdragelse, følgelig maa den fastsætte og afgjøre, hvad der egentlig henhører til en god og hensigtsfuld Opdragelse, for derefter at skionne de Mangler, som den nærværende har og Midlerne, hvorledes de skal ophjælpes.

En god Opdragelse bestaaer i Menneskets Kræfters Udvikling og Dannelse til at fyldestgjøre de Hensigter, Skaberens har forundt ham Kræfter til. Enhver Cultur af disse Kræfter, som vilde have andre Hensigter, blev Forbrydelse imod Skaberens Villie, og enhver Cultur, som ikke naaer Skaberens Hensigt, er unyttig og intet; da bliver Cultur ikkun tvungen Bestemmelse og Fordærv. Kræfternes Udvikling skeer ved Tingenes Indtryk paa os, der frembringer Erfaringen, ved Kræfternes indvortes Tilvæxt og deres naturlige Udvikling, ved

Menneskenes kunstige Bestræbelser. Dannelsen ved Tingenes Indtryk og Kræfternes indvortes Tilvæxt vilde være paalidelig, naar Tingene endnu vare i deres oprindelige Simplicitet og indskrænket til den raae Naturs Behøvheder; men mindst i vore Tider, hvor der ikke alleene kræves meere end det naturlige, men adskilligt endog imodsiges Selskabets Natur og Formaal, fordi Lidenskaberne og utallige Luner have saa stor en Indflydelse i det menneskelige Liv. Mennesket maae derfor opdrages i det borgerlige Selskab ved Kunst, følgelig bliver Menneskets egentlige Opdragelse nødvendig; Borgeren danner sig ikke selv, thi nogle enkelte Tilfælde af overordentlige Anlæg bliver ingen Regel, men ikkun Undtagelser. Opdragelsens Hensigt maae gaae ud paa at gjøre Mennesket i sin Stilling og i sine Forholde saa duelig og saa lykkeligt som mueligt. Menneskets Forholde ere almindelige eller særskilte; de almindelige ere som Menneske, som Borgere, som Gudsdyrkere, og som saadanne bliver de særskilte igien de, som angaaer Standen, Formuen og Næringen. Til Folkets saakaldede lavere Classer henhører Landmanden, Haandværkeren, Soldaten og Matrosen; de andre Classer forbigaaes, siden de endnu ikke henhører til Commissionens nærværende Gienstande. Opdragelsen maae altsaa danne Mennesket til at være Menneske, Borger og Gudsdyrker, og siden Landmanden til at være Landmand, Haandværkeren til Haandværker, Soldaten til Soldat og Matrosen til Matros. Dannelsen kan ikke fuldføres i Skolen, men deri maae dog skee alt, hvad deri kan foretages. Dannelsen bestaaer i Kundskaber og i deres iværksættende Anvendelse. Kundskaberne ere enten almindelige Grundsætninger og Regler eller deres særskilte Anvendelse. Kundskaberne selv maae bestemmes og henhører til Planen over Læse Bøgerne. Skolen maae lære de almindelige Grundsætninger og af Anvendelsen saa meget som muelig. Af disse Opdragelses Deele maae intet blive ufuldført, fordi disse Classer i Folket ikke har den Forventning i Fremtiden at faae Tiid og Leylighed til videre Underviisning. Af den Aarsag maae man indskrænke sig til det nødvendige. Uagtet al anvendt Umage vil Ungdommen i Skolen ikke kunne fatte disse Kundskaber med den Fasthed, i den Omfang, og med den Klarhed og Tydelighed, som udfordres, for hensigtsfuld at anvende dem; men

dette maae ikke hindre, det bliver altid Spirer, som først med Tiiden ved Kræfternes Modenhed og Anvendelsen i det virksomme Liv, men heller ikke før, vil opnaae nyttig Modenhed. Den udøvende Anvendelse er tildeels muelig, tildeels umuelig i Skolen; det muelige bør man fyldestgjøre og overlade det øvrige til Fremtiden og Tiidernes Omstændigheder. I Skolerne kan bringes i Udøvelse: Forstandens Øvelse i Eftertanke, en Deel af de moralske Lærdomme og maaskee noget af den særskilte Dannelse. Forstandens Øvelse er ustridig den fornemste Deel af Siælsdannelsen og bør gaae forud, frem for alle Kundskaber; thi Kundskaber kan blive utilstrækkelige og tabes, men med en øvet Forstand kan enhver Mangel erstattes. Forstandens Øvelse beroer alleene paa Maaden eller Metoden, som bruges ved Underviisningen. Metoden er derfor unægtelig det vigtigste og er dog saa lidet eller rettere slet ikke bekjendt i Skolerne. De moralske Lærdomme maae øves i Skolen, men Legemet maae ikke forsømmes ved Siælens Dannelse, endnu mindre gøres efterladet og doven; deraf følger, at man maae sørge for Arbeide i de Skoler og offentlige Anstalter, hvor Børnene forbliver længere end Underviisningen varer; at der bør indrettes Skoler og bestemmes visse Timer, hvor Ungdommen øves i adskilligt nyttigt Haandarbeide; at de mindre Børn, som kun kan lære lidet og ellers maae sidde saa længe i Skolen, sættes i Bevægelse og vænnes til Legems Øvelse, hvorved deres Sundhed styrkes, deres Lærelyst tiltager og de fra Begyndelsen af vænnes til at bruge deres Lemmer og stedse at være beskæftiget. Hvorledes alt dette bør skee, henhører ikke til dette Sted, men maae siden særskilt igiennemgaaes og fastsættes.

For at skionne de Mangler, vore nærværende Skoler har, bør General Skole Commissionen være underrettet om, hvor mange Skoler af hver Slags der ere i Landet, paa hvilke Steder, og hvorledes deres udvortes og indvortes Indretning er beskaffen; saa bliver den først i Stand til at kunne afhjelpe Manglerne. Til den Ende maatte det tillades mig at forelægge Commissionen et Udkast til et Schema¹⁾, hvorledes de om enhver Sko-

¹⁾ Allerede i Skolekommissionens første Møde d. 11. Nov. 1789 havde den affattet en Række Spørgsmaal om Skolevæsenets Tilstand, hvilke udsendtes til Autoriteternes Besvarelse. De vare

les Beskaffenhed givende Indberetninger kunde forlanges indrettede af General Skole Commissionen, for nærmere at lære enhver særskilt at kiende og siden deraf at uddrage Resultaterne samt give enhver den hensigtede Form og Indretning. De øvgivne Spørgsmaal burde derfor trykkes paa brudt Papir, og saa meget Rum gives til Svarene, som sandsynligen dertil vilde behøves; fordeelagtigere var det endnu, om de og især Indberetningerne kunde indrettes tabellarisk, at de saa meget lettere kunde oversees, og det almindelige saa meget hastigere samles. Spørgsmaalene bleve altsaa i Henseende til Skolen selv: I hvilket Amt, Herred og Sogn den ligger? Hvem der har Kalds Rettighed? Præstens Navn, Bopæl og hvor langt han har til Skolen? Hvormange og hvilke Byer der hører til Skoledistrictet tilligemed deres Fraliggenhed? Hvilken Skole der er enhver Bye den nærmeste og hvor langt den har til den? Skulde dette være over $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Miil, hvilket Sted da ligger bequemest til en ny Skoles Anlæg, hvem i saa Fald fordelagtigst dertil kunde henlægges for derved at faae den kortest mulige Skolegang? Hvor mange Gaard Beboere, Huusmænd og Inderster der er i enhver Bye og hvor mange Børn af Dreng og Piger? Skolens Beskaffenhed, hvor mange Fag Stue og hvor mange Fag Udhuse? Hvorledes den er indrettet, om der er en særskilt Skole Stue, dens Længde og Bredde, Lysning og Høyde, samt hvor mange Børn deri kan rummes? Om der er en Hauge til og hvor stor; om der er lagt Jord til og hvor meget; ved Skolen, eller hvor langt fraliggende? Om der er en Skole Casse; hvad den er tillagt; hvor meget der betaales og ydes af Gaard Beboerne, Huusmændene, og dem, der boer i Skoledistrictet; Beløbet deraf saavel i Penge, som in natura, og hvorledes det oppebæres? I Henseende til Skoleholderen: Hans Navn, Fødested og Alder? Hvem der har kaldet ham? Hvor længe han tiener som Skoleholder og hvad han var før? Forestaer han nogen anden Tjeneste tillige og hvilken? Driver han desuden noget Haandværk og hvad Haandværk, hvormeget kan dette kaste af sig, eller lever han ogsaa tillige af Jordbrug? Har han Kone og hvor mange Børn? Har disse

langt simplere end dette vidtløftige Skema. (Jfr. Joak. Larsen: Anf. Skr. S. 107).

Leilighed til nogen anden nyttig Næring, og hvori bestaaer den? Hvad har han udi Løn, af hvilken Casse, eller oppebærer han det selv og hvorledes, til hvad Tiider? Kan der ventes noget Tillæg? Ere andre Fordeele og Friheder ham tilstaaede, og hvori bestaae de? Kan det locale foranledige og frembringe Midler til hans Vilkaars Forbedring? Hvor meget Brænde og Tørv nyder han og af hvem? Har han flere Accidentzer desuden, og hvori bestaaer de, tillige med deres Beløb? Beviser Gaard Beboerne ham desforuden nogen Villighed, naar og hvorledes? Har han noget at forrette i Kirken, ved Brudevielser, Begravelser, og nyder han noget derfor? Faaer han Offer, Tiende, eller andet in natura? Hvad kan disse Emolumenter indbringe, det ene Aar regnet i det andet? Faaer han Skole Penge af Børnene, naar, i hvilken Anledning og hvormegget? I Henseende til Underviisningen: Hvor mange Børn kommer der i Skolen, saavel Drengene som Piger? Møder de alle paa een Gang eller nogle af dem, og hvilke komme om Formiddagen og hvilke om Eftermiddagen? Ere de afdeelte i Classer og efter hvilke Regler? Hvori undervises de? Hvor mange Timer og i hvilke underviser Skoleholderen Børnene hver Dag i Ugen? Hvormange om For-, hvormange om Eftermiddagen; til hvad Tid begynder Skoletimerne? Holdes Vinter og Sommer Skole; er der Ferier, naar, hvormange, og hvorlænge er Skolen hver Gang lukket? I hvilken Alder sendes Børnene i Almindelighed til Skolen, og hvorlænge søger de den, naar er den sædvanlige Confirmations Tiid? Naar alle Børnene altid ere samlede, hvad foretages med de store Børn, hvormed beskæftiges de, imedens at Skoleholderen underviser de smaae, og hvad skeer med de mindre, naar de store undervises? Hvormange Børn der kan læse, hvormange skrive, hvormange regne? Hvilke Bøger der læses og bruges i Skolen, om hvert Barn har sit særskilte Exemplar eller ikke, og hvem der anskaffer Bøgerne, samt paa hvis Bekostning det skeer? Undervises de alle paa een Gang, beskæftiges de med samme Gienstand, eller undervises enhver særskilt i at læse inden og uden ad, og hvad Methode bruger Skoleholderen? Forsømmes Skolen ofte, og hvorledes forholdes med de forsømmelige? Hvem giver Børnene frie for at søge Skolen, og hvorledes skeer dette? Føres nogen Flid Journal over Bør-

nene, holdes en Skole Protocoll, hvori alt, ethvert Barn særskilt angaaende indføres? Hvad Straffemidler har Skoleholderen? Hvorledes ansporer han de efterladne? Hvorledes behandler han de gienstridige? Paa hvilken Maade opmuntrer han de undseelige og frygtsomme? Hvorledes belønnes de flittige og de ved deres gode Sæder og Opførsel endog uden for Skolen sig udmærkende? Er han i Almindelighed fornøiet med hans Skole Børn, med Forældrene osv.? Er der noget Skole Reglement eller Instrux, hvori bestaaer de, og af hvem ere de givne eller udstedte? I saa Fald maatte verificerede Gienparter deraf indsendes. Holdes der nogen Skole Commission, hvor ofte, hvem møder der, og hvorledes haandhæves Skolernes hensigtsfulde Gang? Alle disse Spørsmåale burde Skoleholderen egenhændig og uden Hielp besvare, siden indlevere dem til Præsten, der enten attesterede deres Rigtighed eller tilføiede de dertil fornødne Oplysninger og Anmærkninger, ligesom han selv desuden burde besvare, hvorledes Lærerens Forhold er? Om han er flittig, duelig, villig, mild og øm? Hvor mange Skoler Præsten har, hvor langt til hver og hvor ofte han kommer i hver af dem? Hvor mange Catechumener Præsten har, hvor længe han pleier at undervise dem, hvor mange Tider ugentlig, hvor mange Uger og i hvor mange Aar? Om Skoleholderen præparerer dem vel og hvori denne Præparation bestaaer? Hvilken Underviisning de confirmerede faaer for at vedblive det eengang lærte, naar og hvor ofte Præsten underviser dem? Hvad der foretages med dem og hvorledes? Om og hvilken Underviisning der er for den ældre Ungdom, og hvorledes Præsten søger at fremme den? Nyttig var det, om disse siden blev sendt til Skole Patronen for af ham igien at erfare, hvad han ved et eller andet af det anførte havde at erindre, og tillige at gøre Forslag, hvorledes de Skolen mødende Hindringer i Følge det locale kunde hæves, Vilkaarene forbedres og det hensigtede Formaal snarest opnaaes.

Midlerne til at ophielpe og forbedre Skole Væsenet kan henregnes til Skolerne, deres Bygninger, dets Lemmer og andre Læremidler.

Af Skoler maae der være saa mange Slags, som de forskellige Bestemmelser af Menneskene udkræver. Enhver Skole kan ikke lære Alting, hvad som for alle

er nødvendig, fordi ingen Lærer kan vide alt, thi Tiden fattes ham, og Disciplerne af en vis Bestemmelse vilde overvældes ved Lærdømmene af alle de andre Bestemmelser. Alle Skoler maae lære det almindelige eller det, som henhører til den solide Dannelse af alle Stænder og følgelig er nødvendig for enhver; men siden maae enhver Skole give særskilt Underviisning i det, som dens Discipler ere bestemte til; eller rettere, der maae indrettes særskilte Skoler dertil, og saaledes faaer man Lands Bye Skoler, Haandværks Skoler, Soldat Skoler og Matros Skoler. Overmaade godt og fordeelagtigt er det, naar der indføres Haandarbeide og Legems Øvelse i Skolerne.

Ingen Skole maae giøre større Fremgang i Dannelsen end den foreskrevne Plan fastsætter, fordi det overskredne vilde vanskeliggjøre det opgivne og hindre dets Fuldkommenhed, desuden foranledige Skolernes Collision og Forvirring.

Skole Bygningerne behøver ikke at være prægtige, men de maae indeholde det fornødne Rum, som behøves til Skolen, have et særskilt Værelse for hver Classe, der møder til samme Tiid, dette være sundt, tør og ikke for varm, tillige munter og lyst. At ønske var det, at Skolen kunde ligge i Midten af Skole Districtet og saaledes, at den ikke foruroliges ved urolige Gaders Støyen, ligesom at der ved enhver Skole var en særskilt, rummelig grøn Plads, hvor Ungdommen kunde hvile og fornøye sig.

Personerne, der kan ansees som Skolens Lemmer, ere Børnene eller Disciplerne, Lærerne og dem, der har Opsynet med Skolevæsenet. Der er vel Børn og Discipler nok, der har Evne til at søge Skolen, men de søger den ikke og heller ikke med den fornødne Fliid, det er derfor Statens Pligt at tilholde Forældrene at sende deres Børn i Skolen. Ethvert Steds Øvrighed eller den, der paaseer Politiet, maae i Følge deraf meddeles ugentlig eller maanedlig tabellariske Fliidjournale af Skoleholderen, der viser, hvor ofte Disciplerne ere mødte eller udeblevne, og da tildømme de Børn eller Forældre, som vise sig efterladne, den foreskrevne Straf. Intet Barn optages, forinden det har fyldt sit 6te Aar, thi Skolen skal ikke være en Barne Stue eller befrie Forældrene for den Uroe og særskilte Pleie, disse foraar-

sager og behøver i de spædste Aar; de ere Skolen ikkun til Byrde og uden mindste Nytte; at sidde saa længe stille paa eet Sted er baade kiedsom og skadelig for dem; de ansee Skolen da før som et Fængsel, fatter Frygt, Had og Uvillie til den, i Steden for at den skulde blive deres største Fryd; de lærer da kun Dovenskab eller Galenskab, vænnes til Uopmærksomhed og Ulyst; deres Siæls Kræfter svækkes, og de faaer en urigtig Vending; derfor burde intet Barn komme i Skolen, førend det har fyldt 6 Aar, og da dog ikke være længere tilstede, end Skoleholderen kan beskæftige sig med disse smaae Børn. Hellere burde man indrette anden Leilighed i Skolen, hvor de paa en dem mere behagelig og nyttig Maade kan mores og beskæftiges saaledes, at det stedse er forbunden med hensigtsfuld Legems Bevægelse og dertil foranstaltes det fornødne Opsyn, at det stedse kan skee i den Orden og altid nærme sig det forehavende Maal, saa at det hele bliver en Kæde, hvoraf det ene Led griber i det andet og intet foretages, uden i Hensigt til det følgende og Fremtiden. Skolen bør holdes Vinter og Sommer; paa sine Steder er den kun om Vinteren, men det er skadelig, naar der er saa stort et Mellemrum; i Høstens Tiid maae den være lukket, ligesom maaskee en fjorten Dage hver For og Efteraar for Sæde og Pløie Tidens Skyld, og da indrettes disse sidste saaledes, at Sommer og Vinter Skolen sluttes og aabnes ved dem; de smaae Børn, som ingen Arbeide gjør, kunde maaskee vel søge Skolen, naar den ellers var lukket, om man fandt det fornødent; dog synes det bedre at lade Skoleholderen beholde den Tiid til at bringe hans egne Ting i Rigtighed og til at vedligeholde og fortsætte hans egne Kundskaber. Lærerne, som med Nytte skal bruges, maae først dannes i dertil indrettede offentlige Seminarier, derfor bør disse saa snart mueligt oprettes og dellige Lærere dannes deri. Grundsætningerne, efter hvilke jeg troer, disse Seminarier hensigtsfuldt kunde vorde indrettet, og hvorledes den deri forehavende Dannelse burde skee, har jeg allerede taget mig den Frihed at forestille Commissionen; Detaillen maatte siden nærmere udarbejdes, naar det almindelige, hvorpaa det heele skal beroe, først er afgjort.

Opsyn maae nødvendig have Sted, thi uden Control haandhæves intet, det være lidet eller stort; de bedste

Mennesker trættes, bliver let efterladne, naar de ikke staaer under den fornødne Opsigt, der vaager over, at Alting paa det nøyeste fuldfores efter de antagne Regler og Forskrifter. Opsynet kan skee umiddelbar og middelbar, men til begge bør bruges sagkyndige Mænd. Den umiddelbare Opsyn i Kiøbstæderne vilde maaskee rettest bestaae af visse Deputerede af Geistligheden og Øvrigheden, der sammentraade for at bestyre alt det excentiviske, Opdragelsen angaaende, paa det Sted. Hidtil har Geistligheden vel alleene ført Opsynet, men den verslige Øvrighed synes at burde sættes den ved Siden, fordi Staten har alleene den fornødne Autoritæt til at føre Opsynet med det Eftertryk, som ofte behøves, især i Begyndelsen af enhver ny Indretning, hvor det foreskrevne hensigtsfuld skal paasees; tilmed henhører det til en af Statens vigtigste Pligter, og Geistligheden har hidtil alleene betragtet al Opdragelse fra den kirkelige Side af, uden at see paa enhver Stands særskilte Bestemmelse, som den verslige Øvrighed snarere vil hensee til, saa at det heele da før vil blive overensstemmende med Formaaleet. Det er langt fra mig at ville udelukke Præsteskabet fra Deeltagelse i den virksomme Bestyrelse af Skolevæsenet eller at ville formindske de Leiligheder, hvor de med den deres Embede værdige nidkiære Iver ved deres Medvirkning kunde fremme Opdragelsens store Formaale, da de ustridig ere de nærmeste og efter min Overbeviisning stedse vil have den heldigste Indflydelse paa Forældrene og Børnene ved den Anseelse, deres Embede sætter dem i hos Almuen, og den Relation, de staaer i med dem, især naar de besidder de Kundskaber, som forudsættes, forbunden med den fordeelagtige Leilighed, de altid har for at gjøre et saa meget dybere Indtryk med det nyttige og gavnlige, de søger at indprænte deres Menighed ved den ømme Nidkiærhed, med hvilken de bør opvække dem til det gode og practiske, og saaledes antage sig den vigtigste Deel af deres Embeds Pligt, i alle Deeles hensigtsfuld at udbrede den sande, vedvarende Oplysning; men dertil er det ogsaa fornødent, at de selv dannes, ligesom Skoleholderne, for ikke, som de fleste nu ere, at være fremmed i det cathechetiske, der gaar uden for Forklaringen og ikke ordligen findes deri, men at de selv ere i Stand til at kontrollere og vejlede Skole

Læreren, arbeide med og ikke imod ham, og at de for-sømmelige og vrangvillige da saa meget alvorligere kunne tilholdes til deres Pligters Efterlevelse. Erfaringen viiser ellers ogsaa, at Opsynet og Controllen stedse iagttages nøyere og fuldkomnere, hvor det er overdraget til flere, som fælleds paaseer det, end naar een alleene skal besørge det, der før kan foranledige Menneskeligheder, især ved Geistligheden, fordi dens Indtægter for en stor Deel beroer paa deres Menigheds Gavnildhed, og denne derfor ofte let kan komme i Collision med den strenge og upartiske Orden, som i flere Tilfælde bør paasees. Derfor kan en Præst ofte ikke paatale noget uden strax at frygte for den Indflydelse, det sandsynligen vil have paa hans Offer eller andre Velvilligheder, hvilket ganske vilde bortfalde, om det var muelig, at deres Embeds Indkomster ligesom alle de andre Embeder i Staten mere kunde sættes paa en fast Fod, at de med saa megen større Frimodighed hensigtsfuld kunde føre alt, deres Embede vedkommende. Paa Landet maatte Skole Patronerne eller en anden Øvrigheds Person sammentræde med Præsten, ligesom Jordegods Eieren ligeledes burde have Adgang til Opsynet, for saa vidt det vedkommer de under hans Gods sorterende Børn; til den Ende var det overmaade godt og fordeelagtigt, at i hvert Sogn blev oprettet en Skole Commission, bestaaende af Skole Patronen, vedkommende Jordegods Eier og hvilken Øvrigheds Person ellers maatte ansees fornødent, Præsten, Skoleholderen og visse valgte Gaardbeboere, som ved Skolen ansaaes som Skoleforstandere i Menighedens og Forældrenes Sted, for til lige at være Borgen og Vidne til det fortrinlige Gode, som useilbar vil fremmes ved saadan en Anstalt. Disse Opsynsmænd maatte ikke undertiden løbe igiennem Skolen, men flittigen besøge den, saa vidt mueligt en Gang om Ugen, og da hensee til, om Læreren er flittig, om hans Methode er naturlig og hensigtsfuld, hvilke Straffe og Røvselses Midler han bruger, ihvorvidt de ere tilstrækkelige og passende, om han fører en god Vandel, om Børnene behørigen søger Skolen, om de ere flittige deri, og hvilken Fremgang de gjøre, hvorledes deres Opførsel er endog uden for Skolen. De bør gaae Læreren til Haande især i Henseende til Forældrene, ugentlig eller maanedlig erholde en tabellarisk Indberetning over

alt dette før anførte, hvori tillige anmærkes alle mærkværdige Tildragelser. Hver Maaned skulde i det mindste holdes en Skole Commission, hvor Fliid Journalerne bleve fremlagte, enhver Skoleholder refererede det den Maaned indløbne og foretagne og der igiennemgaaes, undersøges, afgjøres og fastsættes, hvad som maatte ansees fornødent saavel i Henseende til det almindelige som særskilte. Det middelbare Tilsyn vilde ventelig bestaae i visse Provincial Commissarier, der Tiid efter anden besøgte Skolerne af deres District og fik maanedlige eller Quartal Indberetninger, sammendragne af de i Skole Commissionen fremlagte maanedlige tabellariske Fliidjournaler, geleidet med de umiddelbare Opsyns Mænds Anmærkninger. General Skole Commissionen burde hvert Aar eller hvert halve Aar igjen indhente disse provinciale Opsyns Mænds Indberetning over de i deres District sig befindende Skoler, som tabellarisk maatte sammendrages for saa meget lettere at oversees. Skolerne burde prøves hvert halve Aar og ved enhver Examen holdes en nøye Controll, som indføres i Protocollen eller bilægges samme, hvoraf Provincial Commissarierne og General Skole Commissionen maatte meddeles Gienparter; desuden burde der tillige gives og indsendes en tabellarisk Extract af hver Skole Protocoll over det det halve Aar i Skolen fuldførte, tilligemed de fornødne Oplysninger om hvert Barns Søgning, Udeblivelse, Fliid, Sæder og Kundskaber; hvad Fremgang enhver særskilt har gjort, hvorledes de ere blevne anseete, hvilke belønnede og hvilke afstraffede, samt i hvilken Anledning. Overmaade nyttigt vilde det være, om Skoleholderne, i det mindste i de første fem eller ti Aar af deres Embede, hvert Aar skriftligen udarbejdede en dem af nærmeste Seminarium opgiven Afhandling, for ikke at fristes til at blive mindre flittig i at vedligeholde, fuldkomme og forøge deres Kundskaber, de der har erhvervet dem, eller paa en eller anden Maade at prøve dem, i hvorvidt de iværksætter og anvender det lærte.

Bøgerne maae være indrettede efter de derved havende Formaal; Læse Bøgerne for Ungdommen og Lære Bøgerne for Læreren og den tilvoxende Ungdom. Methode Bøgerne tjener Læreren til Veiledning og for at tilbagekalde ham det paa Seminarium foredragne og

ved practisk Øvelse ham indpræntede; desuden behøves Reglementer og Instructioner for at fastsætte det fornødne Politie i Skole Indretningerne og Lærernes Forhold.

Alle disse Bøger og Reglementer maae gribe i hinden og samlet udgiøre et Heelt; deraf synes at følge, at det ikke saameget er fleeres Arbeide, men at det var hensigtsfuldere, om de alle efter en vel overlagt og antagen Plan blev overdragen til en enkelt duelig og erfaren Skole Mand, der kiender alt Skolevæsenet angaaende, saavel det theoretiske som practiske og alt deri skrevne, for under General Skole Commissionens Tilsyn at udarbejde det heele og et hvert enkelt Stykke i samme, dog saaledes, at han maatte tillægge og fratage eller forandre og nytte, hvad af Commissionen kunde ansees mere overensstemmende med dets Formaal og Hensigter; thi af alle de mange gode, middelmaadige og slette Læse og Lære Bøger er endnu ingen, som i alle Deele fyldestgør de derved havende Hensigter for at udgiøre det harmoniske Heele. Her forstaaer det sig af sig selv, at det ikke kommer an paa Originalitet, men for hensigtsfuld at samle og nytte det allerede bekiendtgjorte, at rette Manglerne og at fuldkomme det heele. Ved Skole Skrifter er al Compilation af det fortrinlige sand Fortieneste, naar det ordnes efter den antagne Plan og forbindes med de Tillæg, som gjør det mere brugbar, samt indrettes efter et hvert Steds locale [Forhold.]

Alle disse Midler, som skal frembringe saadan en almindelig Forbedring i Skolevæsenet, vil udfordre nye Kræfter og en ikke ubetydelig Bekostning; men naar det iagttages, som af Cantzler Cramer i hans Ønsker er foreslaget fra den 36te Side af indtil den 44de¹⁾, saa vil Skole Financerne saa meget før sættes i Stand til at udrede det fornødne for efterhaanden at fyldestgøre sine Formaal. De, som forestaaer Financerne, vil findes villig dertil at byde Hænderne, naar det kan blive overensstemmende med Statens Kræfter og uden at paalægge

¹⁾ For ikke at lægge for store Byrder paa Staten foreslaar Cramer her til Skolevæsenets Forbedring at ty til bestaaende Legater og Stiftelser, at lade Skolevæsenet forlægge Skolebøger, ligesom Vajsenhuset havde Forlagsret til Bibler og Katekismusforklaringer, og at lægge en Afgift paa Indførelsen af fremmede Romaner, Komedier og Almanakker.

Undersaatterne nye Byrder, der vist vil skee, naar flere Kilder sættes i Virksomhed og nyttes dertil; saaledes vil den hensigtsfuldere Anvendelse af flere allerede eksisterende Fonds, som maaskee paa mange Steder trænger til gode Regler, frembringe ligesaa meget godt, som den nu ofte er frugtesløs i Forhold til sine Kræfter. Hvad hjælper det for Exempel, at Communitætet i Odense¹⁾ hvert Aar oplægger 4 til 6000 Rdl.? var det ikke hensigtsfuldere, disse bleve anvendte til at forene flere Formaale med hinanden? og derfor anseer jeg det saameget fordelagtigere, naar Seminarierne kunde sættes i Forbindelse med visse offentlige Stiftelser, der formindsker de første og største Omkostninger og desuden forener flere Formaale til Fordeel for dem begge. Det kommer kun an paa at træffe de sande Combinationer; ikke at ophæve Stiftelser eller at tilsidesætte deres Hoved-Hensigt, men at fuldkomme den og ikke at frygte den til den Ende fornødne Publicitæt og Frihed til offentlige Erindringer, som, naar de ere grundede, med Skønsomhed maae imodtages og nyttes, saa vil man med een og den samme Bekostning ofte opnaae flere endog i Førstningen forskiellig synende Formaale, især naar alle Deeles indrettes efter den almindelige Plan af det heele og man ikke vil overile Fremgangen, fremskinne, førend Tingen er kommen til sin rette Modenhed, men nøies med efterhaanden at gaee fremad ved altid at nærme sig Formaalet. Da vil Publicum saa meget snarere ynde det begyndte og give nye Beviser paa den Gavnildhed, man her i Landet næsten altiid kan regne paa ved enhver god og nyttig Stiftelse, naar den først bliver bekiendt og dens indvortes Værd kiendes.

Skole Bøgernes Forlag bliver en betydelig Indtægt, da Afsætningen er saa vis og uden nogen Risiko; derfor var det saa meget mere at ønske, at

¹⁾ Kommunitætet i Odense var stiftet af Frederik II 1572, idet han gav Graabrødre Hospital Kongetienden af 43 Sogne for at bespise 6 Lærere og 30 Disciple i Latinskolen. Da Udgiften hertil var langt mindre end denne Tiendeindtægt, opsamledes en betydelig Kapital, som mange havde et godt Øje til for ved den at sætte nye Foretagender i Gang. Saaledes ønskede man den i disse Aar anvendt baade til Seminarier og Realklasser. Det lykkedes Reventlow herfra at faa først 500 Rdl. aarlig til Blaa-gaard, senere 2000 Rd. om Aaret til Trolleborg.

Commissionens eller den almindelige Skole Fonds Bogtrykkerier ikke kom i nogen Collision med andre offentlige Anstalter, der har Bogtrykkerier, men at de forenedes for at udgiøre det harmoniske Heele. De forbedrede Skoler vil ikke mindre give Anledning til betydelige Fordeele og i det mindste formindske deres Udgifter, naar Forældre sætter deres Børn enten i Pension i disse Skoler, eller, naar de boer paa Stædet, lader dem tage Deel i Underviisningen, imod for begge Dele at betale noget vist, som i den Henseende maatte bestemmes efter det locale. Det vil vist ikke feile paa saadanne Børn: til Beviis kan jeg alleene anføre mine seminaristiske Skoleholdere¹⁾, hvor den ene allerede har 8 til 10 Pensionister, hvoraf der ere nogle endog fra Siælland, og de andre vil ligeledes faae flere, naar deres Bopæl først dertil er indrettet; endnu er den gode, hensigtsfulde Underviisning desværre saa sielden, at enhver, der har Børn, gjerne hensætter dem paa det Stæd, hvor de anseer den mere at svare til Hensigten. Skal Lotterier tilstedes og finde Sted, saa er der vist ingen ædlere Gienstand, den kunde anvendes til, end Skolerne; og saa vilde den fordærlige Attraae efter Rigdom uden derfor at giøre sig Umage eller vise mindste Vindskibehighed i det mindste dog ophielpe en af Statens vigtigste Gienstande; hvortil det af Cantzler Cramer foreslagne Paalæg paa Romaner, Comedier, fremmede Almanakker p. p. kan henregnes²⁾, hvilket alt samlet vist betydeligen vil forøge Kræfterne til saa meget mindre at frygte Nødvendigheden af de store Bekostninger, som ofte ønskes til Skolevæsenets Forbedring, siden intet i Verden er lettere og tilfals for bedre Kiøb end det sande Gode. Naar General Skole Commissionen skal kunne anvende alle de til Skolevæsenets Forbedring havende Midler og Kræfter, maae den tillige have og meddeles en uindskrænket Authoritæt og Myndighed for at indhente alle de fornødne Indberetninger i Hen-

¹⁾ Da de reformerede reventlowske Skoler paa Trolleborg vakte stor Opmærksomhed, sendte mange Forældre deres Børn til de Pensionater, som de derværende Lærere oprettede i deres Hjem. Schmidt i Grønderup havde saaledes 10 a 20 Børn i sit Pensionat.

²⁾ Om denne Skat paa æstetisk Litteratur se Anm. til S. 71.

seende til Opdragelsen og dets offentlige Anstalter, for at foranstalte deres hensigtsfulde Forbedring, for at anvise og nytte de nærværende Midler til deres rette Brug og derved at forebygge al Misbrug, og for at udelukke alle uduelige Subjecter fra nu af fra al Opdragelse og derimod at vælge, danne og beskikke de gode. Denne Authoritæt maa strække sig over alle Slags Skoler i alle de Lande, som staaer under een og den samme Regering, fordi den heele Nation har Ret og derfor bør have lige Adgang til de velgiørende Fortrin, som den forbedrede Opdragelse i kort Tid nødvendig vil give. Tilmed gaaer al Opdragelses forskiellige Grade i et vis Forhold med hinanden og udgiøre samlet et Heelt; følgelig indbefatter det alt Opdragelsen angaaende fra den nederste Landsbye Skole af indtil Universitæterne, alle Privat Instituter, Pensions Anstalter, Huslærere, Hovmestere og hvad Navn de ellers maatte have. Til den Ende var det, at jeg i mit første Pr. M. af 16. Juni holdt det særdeles fordeelagtig og vigtig, at den nylig udnævnte Commission angaaende Universitætet og alle Gymnasier og de latinske Skoler maatte forenes med Commissionen angaaende det almindelige Skolevæsens Forbedring i Danmark for at udgiøre den af Cantzler Cramer hensigtede General Skolecommission, naar Norge og Holstein deri blev ibegreben, og fra det tyske Cancellie derfor udseet og valgt nogle Medlemmer. Da vilde General Skole Commissionen bestaae af alle de Mænd samlet, der havde den fornødne Anseelse i Staten og kiender alle de almindelige Fornødenheder, Staten trænger til, ligesom den, der forestaaer Financerne, da saa meget før vil være i Stand til at skionne Statens Kræfter og derefter at giøre de fornødne Forslage, ved hvilke Midler det forehavende kan erholdes, men overmaade vigtig er det derhos, at der er mange arbejdende Medlemmer i saadan en General Skole Commission, eftersom Opdragelses-Gienstande ere saa vidtløftige, og den behøver saa mange theoretiske Kundskaber, forbunden med Erfaring til at udgrandske og udarbeide det heele; derfor burde alle danske og tyske Lærde, der som Skolemænd især har udmærket sig, optages i det mindste som corresponderende Medlemmer for at nytte deres Duelighed, som deres Skrivter bærer Præntet af; thi saa vilde General Skole Commissionen saa meget vissere og

snarere kunne fremme alle sine Formaal, fastsætte og antage en vel ordnet Plan til en god Landets Opdragelse, som indbefatter alle Stænder; nøye prøve det heele og Deelene for ikke at optage andet end det, som i alle Henseender er funden at svare til Hensigten; følgelig ikke samle hist og her enkelte Stykker, men udarbeide et sammenhængende System efter de indgaaende Grundsætninger og i dette System bestemme saa vidt mueligt alle Spørsmaale i Henseende til den offentlige Opdragelse; følgelig anvise enhver Skole sine Grændser, efter hvilke Underviisningen skal giøre den Fremgang i Dannelsen for hensigtsfuld at naae det den foreskrevne Maal. General Skole Commissionen vil da kunne realisere det System i sin heele Sammenhæng saa fuldkommen, som de dertil havende Midler tillader, og hvor disse skulde feile, dog søge i det mindste at nærme sig Planen saa meget som mueligt. Derfor vil den heller ikke give sine Planer og Anordninger Præntet af evige, uforanderlige Love, fordi meget kan oversees og forfeiles i Theorien, som først maae stadfæstes ved Erfaringen; Tidernes Omstændigheder og Forandringer, forbunden med den almindelige Tænkemaade, har tillige en saa stor Indflydelse paa det til den Tiid hensigtsfulde i Opdragelsen, at det som saaledes anordnes før burde udstædes som temporaire Love; hvilke dog, for den nærværende Tiid og saalænge de ikke ophæves eller forandres, skulle ansees som urokkelige Love, ingen Lærer eller Opsynsmand turde vove at overtræde, efterlade eller forsømme, skjønt de af General Skole Commissionen vilde opmuntres til at meddeele deres Observationer og Forslage, for altiid meere og meere at fremme og forbedre Folkets Opdragelse. Især bør der, synes mig, tillige hensees til, at Folket og visse enkelte ikke indtages imod de saaledes udstædende Anordninger eller opfyldes med Fordomme og Lidenskaber derimod, thi Menneskene og især de gamle ere i Almindelighed meget mistroiske og saa lidet tilbøielige til alt det nye, at man maa være saa meget meere varsom for at forebygge det første uventende ubehagelige Indtryk, den bedste Forordning kan foraarsage, naar det ikke skeer med den Forsigtighed, man skylder Publicum, som ofte meere beroer i Formen og Maaden, paa hvilken det anordnede bekjendtgjøres eller bliver bekjendt, end Tin-

gen selv; thi alt, hvad der gjør stor Opsigt og gaaer gamle Fordomme, Vedtægter og Bruge imod, maa hellere skee efterhaanden og underhaanden, saa at det udvortes eller Navnet i Førstningen bliver uforandret og usvækket, indtil Folket selv bliver mere vant til de indførende Forandringer og tillige kan see Virkningerne og Fordeelene af det, som skal overbeviise dem om dets Fortrinlighed. Saaledes troer jeg, at det heller ikke vilde være raadelig, ligetil at afskaffe Messehaglerne og Messeskiorterne i Kirken eller at gjøre de Forandringer, som vores Ritual kunde trænge til, ved en offentlig Forordning; men før ved et Rescript til Geistligheden at tillade Præsterne selv efterhaanden at aflægge disse Klæder og at indføre det hensigtede, saa vil disse lettere kunne iværksætte det, Regeringen attraaer; Menigheden hastigere vænnes dertil og snarere imodtage den dem derover givende Forklaring og Oplysning. Af den Aarsag skulde jeg formene, at General Skole Commissionen maae være overmaade vaersom med alt det, som nu kaldes Religion og den christelige Tro, Cathecismus, de symboliske Bøger og Geistlighedens Anseelse og Indflydelse paa Folket. Disse sidste maae paa ingen Maade fornærmes og tilsidesættes, men dannes og opmuntres til hensigtsfuld at vise sig virksomme og at fremme det forehavende. Religionen, som den nu findes paa de fleeste Steder, er mere Nomenclatur, Lyd af Ord og Perioder, hvis Mening sielden forstaaes, end sand levende Kundskab af Christendommens Lærdomme og Ypperlighed. Den kan heller ikke være andet, saalænge Luthers liden Cathecismus skal være den første Lære og Læse Bog. I hvor meget jeg end anseer den som et Mester Stykke i sin Art, især efter de Tidens Omstændigheder, da det skulde være et kort, summarisk Resumé af de christelige Lærdomme, som ved Reformationen blev rensset af det pavelige, saa er den derfor i mine Tanker saa meget mindre indrettet til at bruges i Skolerne med smaae Børn, som nok heller ikke har været Luthers Hensigt, da han altid har ønsket, at disse ikke maatte lære andet end det, de kunde fatte. Luther, om han levede, vilde vist være den første til selv at forandre det og foreslage, at General Skole Commissionen maatte vorde authoriseret til at foreslage de i den Henseende fornødne Forandringer i de Love, der

ikkun vanskeliggjør den almindelige bedre Oplysning. Han vilde nu ustridig ansee det fordeelagtigere til Underviisning med Børn at begynde med Christi Ord: »Du skal elske Herren din Gud i dit ganske Hierte og i din ganske Siæl og i dit ganske Sind, og du skal elske din Næste som dig selv.« I disse to Bud hænger al Loven og Propheterne, følgelig ogsaa Luthers Cathecismus. Burde de derfor ikke lægges til Grund for alle de øvrige? hvor let vilde Buddene da ikke falde, naar de kunde ansees og forklares som Følger af den store Lov, der ligger i alle spæde Børns Hierter og saa let kan oplives! hvor hensigtsfuld, naar det hedte: For at elske Gud osv. maa du ikke have fremmede Guder. For at elske Menneskene, maa du hædre din Fader osv. Blev dette, efter Christi Ord, største Bud ogsaa det første Bud, hvor let vilde man da ikke kunne gaae over fra det lette til det vanskelige! hvor fordeelagtig viise, hvorledes alle Bud kun sigter til det store Formaal, at Kiærlighed er den største Velgierning imod os selv, og Buddene derfor meere en Anviisning, et faderlig Raad, der hensigtsfuld fremmer vor Lykke, end en vilkaarlig Lov. Maaskee var det i den Henseende bedre og mere overensstemmende med Børnenes Fatteevne at forandre det, du skal i »Elsk Herren din Gud osv.« Hvilke ypperlige Virkninger for det almindelige, naar Kiærlighed saaledes bliver det almindelige Sindelaug, der besiaeledede, oplivede og ansporede alle! Da vilde Religionen viise sig i sin sande Styrke, fremlyse i sin fortrinlige Høyde, og enhver ivre med hinanden i sine Pligters Opfyldelse, uden ved borgerlige Love dertil at paamindes, men enhver selv være sin egen Lov; naar ikkun Kiærlighed opfyldte sin Siæl, alle hans Følelser istemte deri, og han stedse betragtede alle Gienstande fra den Synspunkt. Vilde Luther selv ikke byde: følg Christi Ord, Christi Orden, og ikke Luther!

Paa den Maade vilde man ogsaa have det fuldkommen i sin Magt at indrette det hele hensigtsfuld uden at foraarsage nogen videre Opsigt eller Forargelse, endog hos de gamle. Da vilde den Tankerad, som jeg yttrede i mit Brev til hans Høyærværdighed Biskop Balle, og saaledes som jeg siden tog mig den Frihed at meddeele Commissionen, let kunne iagttages og iværksettes. Paa den Maade vilde det maaskee heller ikke

falde vanskelig efterhaanden at rense Ritualen og de symboliske Bøger for alt det, som nu ikke meere stemmer overeens med vore Tider og de Følelser, den bedre Oplysning nødvendig frembringer, og da vilde Geistligheden saa meget før byde Hænderne til at fremme det store Formaal, naar Orthodoxie bestod i Tingenes sande Beskaffenhed, og ikke i antagen Form, Terminologie og Definitioner uden at overbevise eller gjøre dybt, vedvarende Indtryk paa Hiertet. Da vil Folket heller ikke længere kalde Religion den i deres Ungdom udenad lærte og ved Visitationerne igientagne Catechismus og Forklaring, men ikkun holde det for Troen, som grunder sig paa Kiærlighed til Gud og Menneskene og viser sig virksom i det daglige Liv.

General Skole Commissionen vil vist ligeledes forebygge al Indgreb i Stiftelsernes Rettigheder, Fortrin, Eiendomme og paasee, at alle Legater respecteres efter Fundators velgiørende Hensigt, paa det nøieste haandhæve samme, men ikkun søge at combinere dem med de øvrige Formaaale, som griber ind i de Bestemmelser, Stiftelserne hensigter til, og derved gjøre dem saa meget fuldkomnere; især vil Commissionen attraae at virke det meeste gode og at træffe de nyttigste Indretninger, for at alt kan gribe i hinanden og svare til det heele; intet henligger unyttet eller Capitaler opdynges alleene for at forøge Formuen, men da at udvide dem eller at forene dem med de nærmeste Formaaale, Stiftelserne gaar ud paa. Ligesaa lidet bør der gøres mindste Indgreb i vedkommendes Rettigheder, Patronater p. p., men disse føres og veiledes saaledes, at de maaskee herskende Misbruge alt meere og meere afhielpes og forekommes. I Almindelighed er det altid fordeelagtig og virksomere, naar Statens Authoritæt bruges saa lidet som mueligt, men det attraaede tilveiebringes saa meget som mueligt ved Overtalelse og Overbeviisning; derimod er det fornødent, at den engang antagne og approberede Plan følges med en urokkelig Fasthed og vedvarende Stadighed uden at lade sig afskrække eller afholde af nogen Bi-hensigter.

Af alt dette synes at følge, at General Skole Commissionen først i Tiiden og ved deres gode Indretningers heldige Virkning kan vente at høste Frugterne af deres Bestræbelser; at intet før Tiiden maae drives; ligesom

at alle Foranstaltninger maae være simple, falde saalidet som mueligt i Øynene og saaledes være beskaffen, at der ikke udkræves usædvanlig Evne af dem, som skal arbeide deri og at de i Henseende til Complicationen ikke bliver for vanskelig at føre: følgelig bør der heller ikke ventes noget extraordinair og uventende Udfald, thi det gode griber stedse saa meget ind i det heele, at det uden Kundskab og Opmærksomhed let kan oversees, og alt fremlysende er ikke altid i Forhold med det heele, derfor har det ofte mange Feil og hindrer ikke siælden den hensigtende Fremgang.

Det, som synes nu for nærværende Tiid at være det første og vigtigste, Commissionen har at sætte i Virksomhed, er at oprette Seminarierne, i det mindste at lægge Grunden dertil og at sørge for Skole Bøgenes hensigtsfulde Udarbeidelse; men Instructionen, hvorledes Candidaterne til Skole Embederne skal prøves, de udelige Subjecter afholdes fra Videnskaberne, og de duelige befordres, kan siden altid komme i nærmere Betragtning, udarbejdes og udfærdiges.

I Henseende til Skole Bøgenes Udarbeidelse, da har jeg i mit forrige Pr. M. allerede ytret det Ønske, at der maatte gøres et Udkast til en sammenhængende Plan af de i alle Landets Skoler indførende Lære og Læse Bøger, for ved anseelige Præmier at opmuntre kyndige Skolemænd til enten paa nye at udarbejde de efter den antagne Plan fornødne Bøger, saavel i det heele som stykkeviis, eller ved større eller mindre Forandringer at foreene de allerede udgivne Skole Skrifter. Da mig fattes de scientiviske Kundskaber, Skolevæsenet angaaende, saa har jeg henvendt mig til adskillige af de fornemste Ungdoms Lærere for under deres Veiledning saameget sikkrere at kunne samle og ordne de fornødne Materialier til at forelægge Commissionens nærmere Undersøgelse og Afgjørelse. Professor Villaume i Berlin, hvis *Practisches Handbuch für Lehrer in Bürger und Landschulen* er bekjendt, og især udmærker sig for det fortrinlige og almeennyttige, som deri findes, har med megen Godhed givet mig al den Anviisning, jeg kunde ønske mig, og ham har jeg tillige det meste af det foranførte at takke [for]. For ham yttrede jeg ogsaa den Tanke, af det af mig foreslagne Udkast til en sammenhængende Plan for Skole Bøgenes Udar-

beidning, hvorpaa han strax med megen nidkiær Iver har meddeelt mig sine Tanker og sendt mig en Theorie til Planen, efter hvilken Underviisningen for Folket fordeelagtigst kunde indrettes, og siden anvendt det paa Lære og Læse Bøgerne. Derfor anseer jeg det for dobbelt Pligt at fremlægge den for Commissionen, da jeg er overbeviist om, at den vil finde dets Bifald og maaskee ansees fyldestgørende, og derfor ventelig saa meget for kan fremme dette vigtige Formaals virksomste Iværksættelse. De foregaaende Grundsætninger er følgende.

Jo meere oplyst et Menneske er, saa meget nyttigere er han for andre, saa meget ædlere og lykkeligere er han selv. Tiiden og Midlerne til at danne Siælen naaer ved den største Mængde ikke saa langt som den muelige Dannelse ved Kundskaber og den menneskelige Forstands Kræfter. Ingen og endnu mindre Folket kan dannes saa langt, som Dannelsen selv i andre Omstændigheder vilde være muelig; følgelig bliver Dannelsen ikkun en Deel af Dannelsen i og for sig, men den maae saa langt som muelig. Iblandt de forskiellige Deelee af Dannelse er nogle for denne eller hiin Stand nødvendige, nyttige, eller uundværlige. Dannelsen maa rette sig efter Standen, fordi man ikke kan opnaae den størst mulige Dannelse. De nødvendigste Deelee maae besørages, de nyttige, naar man kan, og de undværlige blive til sidst. Nødvendig er det, uden hvilket Formaålet ikke kan opnaaes, nyttig det, som ikkun forekommer i særskilte Forhold; og undværlig, hvad der ikkun hører til Kundskab. For at skionne Muligheden maae man ikke alleene tage Skole Tiiden i Betragtning, men ogsaa den sandsynlige Leilighed til videre at fortsætte det begyndte i Fremtiden. Der er Stænder, som næsten ikke har nogen sandsynlig Leilighed i Fremtiden til videre Fremgang i Videnskaberne; umoden og ufuldført Dannelse er, naar den altid bliver det, mere skadelig end nyttig, følgelig bør disse Stænder erholde deres hele extensive Dannelse i Skolen, og man kan ikkun vente det i Fremtiden, som Erfaring og Kræfternes Modenhed kan bidrage i Intensiteten; derfor maae man indskrænke sig med disse paa det nødvendige, fordi man ellers ikke kan fuldføre det. Andre Stænder har sandsynligvis Leilighed i Fremtiden til videre Fremgang i det begyndte; disse kan og maae man meddeele Elementerne til den

videre Fremgang, som er muelig for dem. Enhver Stand udkræver sin særskilte Dannelse, fordi enhver har sin særskilte Character, men alle Stænder har ogsaa en fælleds Character og maae i den Henseende nyde fælleds Dannelse. Alle Mennesker har det tilfælleds, at de ere Mennesker, Borgere og Dyrkere eller Tilbedere af en Gud; det nødvendige i Henseende til disse Forholde er derfor fælleds for dem alle. Den første Forskiel bestaaer i, at nogle har sandsynlig Leilighed i Fremtiden til videre Fremgang og andre ikke, følgelig kan hine, i Haab til videre Fremgang, erhverve sig det nyttige, endog det undværlige, men disse ikke. Den anden Forskiel ligger i den borgerlige Bestemmelse, og dertil regnes Agerbruget, Haandværket eller Haandarbeidet, Handelen, Soldat Standen, Matroserne og de lærde Stænder, af hvilke enhver i Skolen maae lære det særskilte, for saa vidt det kan læres i Skolen. Af disse 6 Stænder har Agerbruget, Haandværket og Haandarbeidet, Matrose og Soldat Standen ikke sandsynlig Leilighed til videre Fremgang; disse maae derfor fuldføre deres theoretiske Kundskaber i Skolen. Den tredje Forskiel er, at nogle ere fattige og har Umage at leve, andre ikke. Handelen, Kunstnerne, den høiere Militair Stand, alle Formuende, Fabrikanter p. p. har den Formodning[?], følgelig behøver Skolen ikke at fuldføre deres Opdragelse, men maae meddeele dem Elementer til videre Udvikling eller Fremgang. Den tilkommende Lærde kan ikke erholde andet end Elementerne af hans tilkommende Dannelse som Lærd. Mennesket behøver som Menneske: Kundskab om sit eget Forhold for at opnaae Lyksalighed og for at undgaae det Onde; disse beroer paa nogen Kundskab om sig selv, de nærværende Tings Omstændigheder og deres Forhold. Mennesket maae derfor kiende sit Legeme for Sundheds og Sygdoms Skyld, sine Siæls Kræfter og Menneskene, for saavidt som det behøves til et klogt Forhold; meget læres ved Erfaring, men Skolen maae gjøre ham opmærksom derpaa og komme Erfaringen til Hielp. Mennesket maae have de Hielpe Midler, som ere fornødne til Dannelse, til det rette Forhold og til Communication, følgelig kunne læse, skrive, regne og kiende Sproget. Han maae vide, hvorledes og hvor han kan faae sine Behøvheder, han trænger til. Som Borger behøver Mennesket Kundskab om sit Forhold, sine Rettig-

heder og Pligter imod Selskabet, dets øverste Hoved og sine Medborgere af alle Stænder. Han maae kiende Midlerne til at erholde sine Rettigheder, følgelig Organisationen af Rettens Pleie, Lovene, Politiet med dets Grunde; disse Deele ere nødvendige, naar Mennesket ikke skal blive uvillig imod den borgerlige Indretning, ikke synde af Uvidenhed eller vorde fornærmet. Borgeren bør elske sit Fædreland, følgelig maae han kiende det, men Fædrelandet er ikke Lands Byen, Kiøbstaden, Husene, Marken eller Regentens Person, men Menneskene, deres Forbindelse p. p.; følgelig bør han vide sit Fædrelands Historie og Geographie, hans Forfædres skønneste Bedrifter og erfare hans Nations og Landets særskilte Egenskaber og Fortrin, deres vigtigste Skiebne, de være gode eller onde. Her maatte det tillades mig at opkaste det Spørsmaal, om man ikke tillige burde søge at udrydde den overdrevne Patriotisme eller saakaldede Danskhed, der kaster en ufornuftig Foragt paa de Fremmede, og især paa de Tydske, der ofte udarter til den ublueste Fornærmelse? Burde man ikke før søge at indprænte mere cosmopolitisk Sindelaug og Spirit, der stemmer overeens med Kiærlighed til vor Næste? Derimod før indskærpe den rette Patriotisme for indenlandske Varer og at give disse Fortrin frem for de fremmede Varer, der yndes saa meget hos os! Ethvert Menneske, som viiser nyttig Virksomhed, gavner Staten, bidrager sit, for at nærme os det store Formaal, og anvender sine Kræfter til Fordeel for det heele, er og bliver Indfødt, om han end kom fra Verdens yderste Deel, maae optages med Glæde, yndes og æres, alt ligesom hans Virksomhed er stor eller liden; det gode, han søger at udbrede, har heldig Indflydelse paa det almindelige. Var Stollberg og Bernstorff ikke de første, som hædrede Bondestanden ved at give dem Frihed og Ejendoms? Skylder vi ikke Cramer de første Anlæg af den fornuftigere Opdragelse? Bør disse ikke æres, lige saa vel som Indfødte? Er det ikke sand Fortieneste for Landet, vi leve i, som skal hædres, uanseet hvem der gjør det, han være Indfødt eller Udlænding? Bør det derfor ikke være med et af Hoved Formaalene at danne og indprænte den levende Følelse for det sande, gode og nyttige? for derved at forebygge alle de skadelige Følger, som den utiidige Danskhed, der ofte skiuler Ondskab og Dorsk-

hed, nødvendig vil medføre, naar den ikke qvæles i sin opspirende Fødsel, og Ungdommen gives det rette Sindelaug, for ikke at see eller stole paa Stedet, de ere fødte, men at lære at anvende og nytte deres Evner med den Fliid, som udfordres, for i Tiden at kunne udmærke sig ved deres erhvervede Kundskab og fortrinlige Sindelaug; deri burde den sande Danskhed bestaae: alleene at see derpaa og at elske og ære enhver, der fremmer det hensigtsfuld, han være, hvem han vil, og at ansee den for den bedste Danne Mand, der udbreder det meeste gode og udi Gierningen viiser den største nidkiære Iver for det almindelige. Som Dyrkere og Tilbedere af en Gud maae Mennesket kiende Gud og viide, hvorledes man skal dyrke og tilbede ham. Man kiender Gud bedst ved hans Gierninger; følgelig maae han lære at kiende Guds Gierninger saa meget, som dertil er fornødent og i hans Stilling er muligt. Men han maae ogsaa lære Landets positive Religion, dertil hører Kundskab i Biblen og den bibelske Historie; da Gud alleene tilbedes ved Dyd og sine Pligters Opfyldelse, saa maae han ligeledes lære Moral.

De nødvendige Kundskaber, Mennesket desuden behøver, bestaaer i, hvorledes man kan tilfredsstille sine Behøvenheder, og hvad der er skadeligt, saavel naar der er Mangel, som naar der haves Overflødighed, saasom ved Spiisen, Drikken, Søvn, Luften, Bevægelse, Reenlighed, Klæder. Dertil hører tillige det fornødne om Legemet, dets Uddunstning, Fordøjelse, Indvolde, deres Forretning, Leie, Orme, Forstoppelse, og hvorledes dermed forholdes eller forebygges, Blodets Omløb, Uorden, Aandedrættets Organer, Sygdomme, forbundne med lette og visse Lægemidler, samt det diætetiske Forhold. Desuden bør viides, hvori Fornuft, Forstand, Hukommelse og Indbildnings Kraft bestaaer, og hvorledes den sidste kan skuffe og skade; ligesom det fornødne om Villie, Drifterne, Bevæggrunde, Lidenskaberne, hvorledes disse skuffer, skader, og hvilke Midler man har derimod; Sandserne, deres Brug, Skuffen og hvorledes de kan beskædiges. Hvorledes Menneskerne tænker, ere sindede, og hvorledes man skal forholde sig imod dem. Tingene, nemlig Natur og Kunst Producterne, for saa vidt de virke paa os i det almindelige Liv.

Dertil høre Dyrene og deres Brug, Planterne og

Mineralierne med deres Brug og alt, hvad man kan bruge, Natur Begivenhederne eller Syn, deres Virkninger, Nytte, Skræk de indjager, Skuffen, Overtroe de foranlediger. Bonden, den gemeene Borger, Soldat og Matros vil af alt dette ikkun lære det nødvendige, men de andre Stænder tillige det nyttige. Disse Stænder maae som fattige ogsaa erhverve sig de Kundskaber, hvorved deres Behøvenheder kan lettes; eftersom de ofte kan liide Mangel paa de sædvanlige Ting, saa er det godt, at de veed, hvad de i saa Fald kan bruge i dets Sted; Cantzler Cramer foreslog derfor, at Børnene skulde gøres bekiendte med adskillige spiselige Planter, som voxer vildt paa Marken, og kunde give den meenige Mand en sund og behagelig Spiise uden at koste noget; saaledes vilde behagelige Retter af Nelder, Kartoffel Blade og andet komme i Brug, som nu forsmaaes; Haugedyrkingen blive mere almindelig, naar de vidste at tillave og dyrke gule Rødder, Røer og alt Grønt, samt nyttede Frugterne af alle Slags; derved blev Leve Maaden saa meget lettere, i Stæden for at de nu kun fødes af Korn, Mælk og Kiød, der gjør en hver Huusholdning saa meget kostbarere og ustridig tillige, forbunden med Træskoerne, har en ikke uvigtig Indflydelse paa det tunge og langsomme, samme ufeilbar virker paa det heele, og desuden skader Statens Handels Ballance.

Bonden behøver som Landmand i Henseende til Landbruget følgende Kundskaber. Han maae kiende de forskellige Jordarter og deres Behandling, vide Hensigten og Grundene til de ved Jorddyrkingen foretagende Operationer, kiende de dertil fornødne Midler og Instrumenter, saasom Giødske, Vanden, Redskaber og Maskiner; de forskellige Producter og deres Behandling, Quægarterne og deres Pleie, de forskellige Maader at fodre dem; han maae vide noget om Lægemidlerne for Quæget; om de naturlige og kunstige Enge, forbunden med Græsarterne og Urterne som bruges til at fodre med; om Huusholdningen, Bygninger og Tieneste Folk paa Landet, ligesom om hans Forhold til Staten og Jordegods Eieren.

Haandværkeren, Haandarbeideren og hvad som egentlig kaldes Borgeren, behøver at kiende sine særskilte Forholde til Staten og de andre Stænder; en almindelig Kundskab af de forskellige borgerlige Nærings Veie, deres Fordele og Mangler, ligesom Kilderne til Materi-

alierne pp. Soldaten maae have Kundskab om hans Stands Rettigheder, Pligter og Byrder tillige med Midlerne at afvende og forebygge dem eller at bære dem. Dette vil ogsaa giælde for Bonde og Borger Standen, siden de kan blive Soldater; men især kunde og burde Soldat Skolerne øve Ungdommen i de militaire Øvelser og give dem Kundskab og Færdighed i Haandværk og Haandarbeide. Matrosen bør have Kundskab om Skibs Byggeriet, Levemaaden paa Skibet, Nærings Midlerne og det diætetiske, Pligterne som Matros, det fornødne af Geographie, Havets Naturhistorie, Compas pp. For alle de andre Stænder kan alle de Kundskaber, som Menneske, Borgere og en Gudsdyrkere udvides til det nyttige, endog til det undværlige. Der bliver ingen Skiel for Dannelsen, men vel maae Grænserne sættes for Skolerne, hvad Grad af Oplysning enhver af dem skal give, saa at enhver Slags Skole faaer sit særskilte Maal, den ikke maae overskride. Men dette henhører endnu ikke hertil, saa længe der ikkun tales om de lavere Skoler, og disse alleene ere Commissionens Gienstand.

Hoved Sagen kommer an paa Maaden, Methoden, hvorledes Underviisningen i alt dette skal være indrettet og beskaffen. Ved Kundskaber kommer det an paa at besidde de Kundskaber, som behøves til at anvende dem, og dem, der danner Forstanden; det sidste er det vigtigste, fordi den dannede Forstand kan erstatte Kundskabernes Mangel. De symboliske Kundskabs Tegn eller Kundskabs Udtryk gjør, at man ofte endog uden Realitet kan have Anseelse af at besidde Kundskab, fordi Tegnene ikke nødvendig frembringer Tingene for Forstanden. En tom symbolsk Kundskab er intet og skader ikkun, fordi den forfører os let til at troe, vi besidde Kundskab; derfor ere alle Formeler og Sætninger, som blot læres uden ad, unyttig og skadelig, men det kan blive nyttig efter vel forstaaet Kundskab i Tingene. Til den Ende maae al Underviisning først begynde med Realiteter, og naar disse ere fattede, da først gaae over til de almindelige Formeler. Følgelig bør den første Underviisning ikke indrettes systematisk, men udtage og vælge af de forskellige Kundskaber det, som Forstanden til den Tiid, som Underviisningen skeer, kan fatte og saaledes altid tage de Lærdomme, som endnu kan bringes for Sandserne eller kan lade sig forklare af de allereede

i Forraad havende Kundskaber, hvor man især tillige stedse bør hensee paa den hensigtsfulde Forstands Øvelse. Da der er meget, som skal læres, saa maae man spare Tiden, vælge den korteste Methode og søge at naae flere Formaale paa eengang, saa meget som man kan.

Anvendelsen paa Lære og Læse Bøger indeholde følgende Sætninger.

Børn maae faae Bøger i Hænde for at lære at læse. Disse Bøger maa tiene til deres videre Underviisning, derfor indeholde de fornødne Kundskaber eller give Anledning dertil. De maae være lette, forstaaelige, at Disciplen ved Læsningen allereede kan forstaae og fatte saa meget, som behøves, for at opmuntre ham til videre Eftertanke og Opmærksomhed paa de fornødne Forklaringer. Til den Ende bør de forestille Lærdommene for det meeste sandselige, overmaade godt er det derfor, at de iklædes i enkelte Fortællinger, eller endnu bedre sande Tildragelser nyttes, som dertil kan anvendes; dette bliver Læse Bøger, som ikke følger nogen Orden i Henseende til Materierne, men retter sig alleene efter Ungdommens Fattæevne. Derimod behøver Læreren fuldstændige Compendier af samtlige Lærdomme, som bliver Lære Bøgenes Indhold. Lære Bøgerne maae være mere systematisk, i Henseende til Ordenen, Fuldstændigheden og for des bedre at kunne oversees, Materierne Orden i det mindste indrettes derefter. (Burde der ikke gøres Forskiel paa dem, der tiener Lærerne til Veiledning, eller de saakaldede Methode Bøger, og dem, som gives Disciplerne i Hænderne, og enhver, skjønt de indeholde samme Gienstande, dog indrettes efter sine særskilte Formaale, nemlig Læreren til Veiledning, og Disciplen til Igientagelse og Tilbagekaldelse af det underviiste, eller til Opmuntring, til Opmærksomhed og Lærelyst?) Imellem Lære og Læse Bøgerne maae en let overensstemmende Correspondence finde Sted, der tillige kan skee ved korte Citationer. Børnene maa ikkun faae Lære Bøgerne i Hænderne, naar de ere i Stand til at forstaae og fatte dem; naar de forlader Skolen, gives den dem, for at gøre den til deres Haandbog og desbedre at kunne igientage det lærte.

Lære Bogen maae være i korte Sætninger, men derhos tydelig. Af Lære og Læse Bøgerne bliver der saa mange, som Underviisningen er forskiellig til. Følgelig

det almindelige for Mennesket som Menneske, som Borger og som en Guds Dyrker. Det særskilte for Landmanden, den gemeene Borger og Haandværker, Soldaten, Matrosen og de andre Stænder. Det almindelige vil indeholde Anthropologie, Beskrivelse af Legemet, Lærdommen om Siælen, Menneske Kundskab; Maadeligheds Lærdomme; om Sygdomme med lette Curer og Diætetik; om Dyrene, deres Brug, Skadelighed og at undgaae dette samt at tæmme dem; om Planter og Mineralier; Naturbegivenheder eller Syn, Skuffen ved Kunst saasom Phosphorus pp.; de borgerlige Selskabs Lærdomme, deres Constitution, Hensigter, Rettigheder og Pligter, Love, Politie, Øvrighed pp.; Fædrenelandets Historie og Geographie; almindelig Historie og Geographie; de mærkværdigste Træk ud af Cosmographien, Naturhistorien og Astronomien; Lærdomme om Gud, Forsynet, Udødelighed pp.; Moralen; Lærdommen om Biblen og Hovedtrækkene af den bibelske Historie; Hjælpe Midler i Nøds Tilfælde.

De særskilte Lære Bøger. De for Landmænd bør give den fornødne Underviisning i de Kundskaber, som forhen ere navngivne at henhøre til Landmandens særskilte Stand; tillige med det, han og den gemeene Borger bør vide af Soldat Standen, fordi de kan blive det. De for Haandværkerne, Soldat og Matros Standen bliver i Overensstemmelse med det for enhver af disse Stænder forhen særskilt anførte. Men alle disse Kundskaber, saavel de almindelige som særskilte maae foredrages saa kort og saa tydelig som mueligt.

Jeg frygter ikke for at have misbrugt Commissionens Taalmodighed, da jeg er overbeviist om, at jeg i dette Øieblik ikke kunde forelægge den noget interessantere og mere overensstemmende med dets Ønsker, der tillige kan give Anledning til at sætte det om Lære og Læse Bøgerne i hensigtsfuld Virksomhed. Skulde denne Plan, som jeg vist formoder, finde Commissionens Bifald, og de vilde overdrage dets hensigtsfulde Udarbejdning til en enkelt Mand, saa troer jeg, at Hrr Professor Villaume vilde findes villig, naar han dertil af Commissionen blev anmodet og opmuntret. Om hans Duelighed vidner ustridig Planen selv, hans practiske Haandbog og alle hans øvrige Skrifter, der bærer Præntet af en nidkær, ivrig og indsigtfuld Skole Mand, der som bekiendt tillige har

den fornødne Erfaring, da han i Halberstadt var Præst og selv holdt en betydelig Skole af Pensionister, han tog til sig i Huset og nu ved det Joachimthaliske Gymnasium i Berlin er ansat som Lærer og Professor Philosophiæ. Af hans Breve formoder jeg, at han ligeledes med Fornøielse vilde imodtage at blive Commissionens corresponderende Medlem, naar det tilbydes ham, og gjerne deltage i at fremme det gode og Opdragelsens hensigtsfuldere Indretning. Hans Navn vidner i det mindste om den Beredvillighed og nidkiære Iver, med hvilken han søger at være almeennyttig og ikke at forsømme nogen Leilighed, hvor han kan arbeide til Menneskenes Forædling. Jeg bestyrkes deri saa meget meere, da han nu ved at skulle udarbeide en ny Udgave af hans Haandbog ønsker tillige at kunne foreene og fremme Commissionens Formaale, naar han derom blev underrettet, for at give Bogen den Form og Fuldkommenhed, som den attraaer. Den vilde da strax kunne nyttes i det holsteenske og slesvigske og ved en Oversættelse tillige kunde indføres her. Var Professor Villaume ikke allerede i en fordeelagtig Stilling i Berlin, og som maaskee ikke saa let andensted kan forskaffes ham, forstod han Sproget og var han ikke Reformert, saa er jeg overbeviist om, at det tilkommende Seminarium ikke kunde faae nogen dueligere Director eller første Lærer, der havde de theoretiske Kundskaber, forbunden med den Erfaring og Indsigt i det heele Skolevæsen, og som kunde udarbeide de fornødne Compendier, Methode Bøger, Instructioner og de detaillerede bestemte Love, som til Seminariernes Brug udkræves, samt gaae Commissionen til Haande i alt Skolevæsenet angaaende; men dette hører ventelig til de Ønsker, som ikke saa let kan opfyldes, men let opkommer og bliver levende hos den, der elsker sit Fædrene Land og derfor gjerne strax ved de hensigtsfuldste Midler saae det sat i kraftigste Virksomhed, som nu saa ivrigen attraaes til.

Før burde jeg maaskee undsee mig, saa vidtløftigen og uden mindste Tilbageholdenhed, ganske frit at have yttret mine Tanker og Følelser; men overbeviist om, at Commissionen vil overbære Feilene og ikkun see paa den Iver, der besjæler det heele, saa vil den undskylde, naar jeg ofte henrives og seer Tingene fra den Synspunkt, de da viise sig, og saa meget før bifalde Hæn-

sigten, at fremme det nyttigere og fuldkomnere. Med Fryd vil jeg anvende mine Kræfter dertil, naar jeg veed, i hvorvidt de af mig her og i mit første Pr. M. af 16. Juni fremførte Grundsætninger og Tanker ere overensstemmende med det af Commissionen antagne og besluttede, og jeg underrettes om, hvorledes jeg fremdeles kunde og skulde vedblive at arbeide, for, saavidt mine Kræfter tilstrækker, at efterkomme Commissionens Befalinger og fuldføre det, den maatte anbetroe mig i den Henseende.

Brahe Trolleborg den 26de September 1790.

L. Reventlow.

Til den kongelige anordnede Commission
angaaende det almindelige Skolevæsen
i Danmark

IV.

Pro Memoria.

Commissionen¹⁾ vilde tillade, at jeg herved fremlægger nogle Tanker, jeg i Henseende til Seminarier for Skoleholdere har samlet, for saa meget lettere at vise den Synspunkt, fra hvilken et Seminarii Anlæg efter min Formening bør tages i Betragtning, og hvilken Synspunkt siden burde tiene til Vejledning, for at igiennemgaae, antage og fastsætte de Grundsætninger, hvorpaa det heele bør beroe, naar Formaalenes hensigtsfulde Fremgang skal frembringe og besiae det harmoniske heele, som eene kan ventes, naar Alting saaledes hviler paa den varigste og i Tingenes Natur liggende Grundvold.

Da man er betænkt paa at danne Skoleholdere i Seminarier, saa er det vel et vist Beviis paa, at man ønsker og venter meere af Lærerne i Skolerne, end hidtil af dem kunde fyldesgiøres; thi ellers vilde vi ikke have modtaget den allernaadigste Befaling at sammentræde for paa det nøieste at undersøge, om og hvorledes et Skolelærer-Seminarium her i Fyen kunde anlægges. For nogenledes at kunne opfylde denne høiere Forventning bør den dermed forbundne Fordring nødvendig kiendes, for derefter at gøre Planen om de fornødne Indretninger.

Statens Ønske og Skolernes Formaal kan ustridig være nogen andre end Menneskets Vel; dette forudsætter

¹⁾ Ved kgl. Kommissorium af 20. Decbr. 1793 overdroges det Stiftamtmand F. Buchwald, Biskop T. Bloch, Grev L. Reventlow, Professor P. C. Steenvinkel i Assens og Toldembedsmand Claus Bang i Nyborg at udarbejde en Betænkning om Oprettelse af et Seminarium i Fyn. Betænkningen blev indsendt allerede d. 4. Febr. 1794 og ved kgl. Reskr. af 6. Juni s. A. oprettedes Seminariet paa Brahetrolleborg.

derfor, at dets Kræfter saaledes bør opvækkes og dannes, at enhver behørig sættes i Stand til i Tiid og Evighed at fremme hans eget Vel paa saadan en Maade, at han ikke alleene forhindrer, men tillige fremmer andres Vel. Forstand og Fornuft er unægtelig Menneskets første og vigtigste Kraft og er den, der har den største Indflydelse paa dets Vel. Forstanden fatter Begrebene, og Fornuften overseer deres Kiæde. Med disse Kræfter kan Mennesket saa meget lettere og snarere tilvinde sig Kundskaber og maaskee næsten undvære dem, fordi han ei før er i Stand til selv ud af Tingene og Omstændighederne at drage de sande Forholds-Regler og saameget vissere og paalideligere at paaskønne et velmeent Raad. Derimod bliver al Kundskab uden disse ikkun blotte Ord eller alleene et Ihukommelses Værk, en ofte ikke veed at anvende paa de ham mødende Leiligheder. Fornuftens og Forstandens Dannelse synes i Følge heraf at være Underviisningens Hoved Formaal. Disse Kræfters Brug lettes dog ustridig ved Kundskaber; ved Land-Almuens især den meenige Mands Opdragelse bør vel fornemmelig sees paa Kundskaber, fordi den, beskæftiget med Arbeide, ikke har Tiid til længe nok at eftertænke ethvert særskilt Tilfælde, og da man efter den nærværende Forfatning heller ikke vel kan gøre nogen Regning paa deres Kundskabers større Udviidelse, naar Skole-Aarene ere endte, saa maae man derfor søge i dette korte Tiidsrum at fuldføre alt, hvad der er nødvendig, følgelig bør de foredragende Videnskabers Kreeds noget indskrænkes og bestemmes; thi ellers kunde de endnu mindre fuldkommen igiennemløbe dem. Deraf følger, at af Videnskaberne bør uddrages ikke det, Lærerne maaskee veed best, men det, som er hans Skolebørn og Disciple nyttigt. Saaledes udvælges af Geometrien ikkun de Læresætninger, som ere fornødne til at opløse Maalekunstens simpelste Opgaver og til at beregne de sædvanlige Størrelser, der forekommer i det daglige Liv. Men al Kundskab, Forstand og Fornuft vilde være af megen liden Nytte, naar Villien ikke er villig til at følge Fornuftens Indsigter. Dertil behøves det rette Sindelaug, den levende Følelse og det sande Herredømme, som Religionen eene kan give os over vore sandselige Drifter og Begierligheder. Disse bør derfor hensigtsfuld opvækkes, føres, rettes og øves. Midlerne dertil ligge de ikke i vor

Christendoms fortrinlige Ypperlighed, naar ikke blot theologiske eller theoretisk dogmatiske Sætninger læres udenad, men Religionens sande Overbeviisning besjæler enhver med nidkiær Iver til troeligere at stræbe efter i alle Deele at opfylde sine Pligter?

Arbeidsomhed bliver nok derhos en af Menneskets Hoved Dyder, fordi Arbeidet er det almindelige Middel til at erhverve sig det gode og til at forebygge eller afvende det onde. Forfeiler de fleeste Skoler ikke i deres nærværende Forfatning dette vigtige Formaal? Burde de ofte ikke for ansees som en Opmuntring til Dovenskab, Ørkesløshed og Ladhed? Tør nogen sand Nytte vel ventes, naar de ikke tillige omdannes til Fliids- og Vindskibeligheds Skoler? Burde Legemet ikke ligesaavel dannes som Siælen, naar man vil gøre Mennesket saa brugbar og lykkelig, som han formedelst sin Ævne og Stilling kan blive? Vilde Siælen ikke snarere vinde og oplives derved, gøre en større, varigere og vissere Fremgang, end naar den ikkun tvinges ved bogstavelig Kundskab, som alleene attraaer at glemme det lærte igien, saa snart som mueligt? Saa meget vigtigere synes dette at være for den meenige Mand, siden Skolerne udgjør dens heele Opdragelse, og det tunge Arbeide, Jorddyrkningen nødvendig foranlediger, desuden maa gøre Legemet tungt og stivt. At ønske var det derfor, at Skoleholderne vare i Stand til leegende at foreslaae, opmuntre og anvise Ungdommen saadanne Øvelser, som gøre Legemet let og smidig uden dog at betage det sin Styrke. Commissionen vilde undskylde, at jeg saaledes kortelig har navngivet, hvad der efter min Indsigt behøves til en god Skole for Land-Almuen som Gienstanden, efter hvilken en Skoleholder bør dannes, og der synes saa væsentlig for derefter at fastsætte det øvrige.

Ved Seminaristernes Valg burde vel ikke sees paa fortrinlig gode Hoveder; thi muntre Genier ere i Almindelighed ikke bequemme til en Skole Underviisnings stadige Forretninger, som eensformigen drejer sig i en evig Cirkel af almindelige Kundskaber for den meenige Mand. Tungnæmmede kan lige saa lidet bruges. De beste Subjecter bliver derfor saadanne, som forene en sund Forstand med Arbeidsomhed. Dannelsen og de foreskrevne Metoder maa derfor være saaledes beskafne, at middelmaadige Hoveder i alle Deele kunde opfylde

Skole-Embedernes Hensigter. Et godt, sund, munter og varigt Legems Beskaffenhed maae være forbunden med et reedelig Sindelaug. List, Sluehed og Laster bør udelukkes, hvortil ligeledes maae regnes Sindets og Legemets Dorskhed, naar den ikke er tilfældelig, men kan ansees som en uforanderlig Naturfeil. Seminaristerne maae medbringe alle de Kundskaber og Færdigheder, som i gode, vel indrettede Landsbye Skoler bør kunne forhverves; thi et Seminarium kan og bør ikke befatte sig med de første Elementar Kundskaber. Dets Formaal maae være saa simpelt som mueligt, for saameget sikkrere og lettere at kunne opnaae det. Et Seminarium er ingen Landsbye-Skole, men en Skole for Lærere, det maae derfor lære og fyldesgiøre det, som egentlig tilkommer Lærerne og ikke det, som Land-Almuen selv behøver eller trænger til. For nærværende Tiid og indtil slige Discipler findes, kan derfor heller ikke endnu oprettes et egentlig Seminarium, men der kan og bør nu først kun grundes en Præliminair Anstalt, i hvilke Disciple kunde opdrages for i Tiiden at blive Seminarister.

Skole-Forordningen fastsætter det 22de Aar for at kunde tiltræde et Skole-Embed; betænkelig var det ustridig at betroe en Skole til nogen, der var yngre, men at ønske var det alligevel, at intet Mellemrum fra Entledigelsen udaf Seminariummet og indtil Indtrædelsen i Embedet maatte finde Stæd. Grunden indsees let. Seminaristerne burde altsaa i Almindelighed i det mindste være 22 Aar gamle, førend de forlader Seminariummet. Et Ophold af fire Aar var nok det mindste, som udfordres i et Seminarium, for at tilvinde sig den fornødne Færdighed, som behøves for hensigtsfuld at kunde leede og undervise Ungdommen; følgelig burde en Seminarist ikke indtræde i Seminariummet, førend han har fyldt sit attende Aar; men en Dreng kan allerede entlediges udaf Skolen, naar han er fiorten Aar og confirmeret; der bliver da et Tiidsrum af fiire Aar imellem Skolen og Seminariummet, i hvilke disse Skolebørn tabe deres Kundskaber og kommer udaf Touren, naar de som sædvanlig overlades til dem selv eller imidlertid sættes i en anden Nærings-Vej; derfor burde de Drengene, som havde Lyst og Ævne til Skolevæsenet, ikke træde udaf Skolen, førend de var 16 Aar gamle, hvor det da snart

vilde viise sig, om de dertil vare bequemme. I dette Tilfælde burde den, som bestemmer saadan et Subject til Skole-Standen, tilholde ham at vedblive at søge Skolen, indtil han blev atten Aar, eller der burde maaskee indrettes i Seminariummet en særskilt Classe for slige Subjecter, hvor de kunde fortsætte og forøge deres Skole-Øvelser indtil deres Indtrædelse som Seminarister.

At optage Haandværks-Folk vilde være hensigtsstridende, siden de tidlig have forladt Skolen, ikkun lært lidet, hvilket de maaskee allerede har glemt og derfor sandsynligen maae begynde forfra igien. Disse burde derfor først paa nye søge enten Seminarium eller en anden Skole, indtil de virkelig havde tilvunden sig de Kundskaber og Færdigheder, som ere fornødne for med Nytte at optages i Seminariummet. Ved de Undtagelser, som i de antagne Regler i et enkelt Tilfælde maaskee kunde giøres eller finde Stæd, burde dog altid paasees, at enhver, som saaledes optoges, passer sig ind i Seminarii Gang eller sætter sig deri og ikkun tager saamegen Deel i Seminarii Underviisning og Øvelse, som han virkelig kan passe sig ind i og nytte; thi ellers vilde Seminarii Lærere altid begynde for fra igien og aldrig ende deres Foredrag, Øvelserne tillige blive afbrudt og Seminarii Skole lide.

Enhver bør kunde faae et ungt Menneske ind i Seminariummet imod at betale den derfor ansatte Pension, naar han derom henvender sig til vedkommende Øvrighed, som dertil maae give sit Samtykke og Tilladelse. Dog maae Disciplen foreviise sin Døbe-Seddel, hans Skoleholders Skuds-Maal i Henseende til hans Fliid, Ævner og gode Forhold og Præstens eller Øvrighedens Attest hans gode Opførsel angaaende. Derpaa prøves han, og et Examen indrettes saaledes, at man ved at undersøge hans Kundskaber tillige forvisser sig om hans Forstands og Fornufts Ævner, lige som om hans Sindelaug. Til den Ende tilspørges han over alt det, som i gode velindrettede Landsbye Skoler bør undervises i, og opgives ham derhos et Spørgsmaal, som mundtlig igienemgaaes med ham, foruden et andet moralsk Spørgsmaal, der har Indflydelse i det daglige Liv, og hvilket han skriftligen burde besvare. Viiser han der alle fornødne Ævner og Færdigheder, antages han; men skulde han ikke strax fuldkommen ansees bequem og have grun-

det Formodning til at han af Frygt eller Undseelse ikke har viist sig saa færdigen, optages han til Prøve paa et heelt Aar. I Almindelighed burde det første halve Aar vel stedse ansees som en Prøvetiid, efter hvilken enhver, som da ikke fandtes bequem, strax uden Skaansel burde entlediges, og saalænge ansees han ikkun som indskreven, skjønt denne Prøve-Tiid dog blev regnet med til de fiire Aar, enhver i det mindste skulde opholde sig i Seminariummet. Indskrivelsen til ved forefaldende Vacance at prøves burde vel skee ligesom de melde sig, men intet videre gielde, end at Expectanden maaskee uden Hensigt til Tiiden kunde fordres til at stille sig til Examen, og da kommer det alleene an paa Øvrighedens Valg, om og hvem de ved Prøven anseer for at være de dueligste, de være nu indskrevne eller ikke.

Ikkun eengang om Aaret burde Seminarister kunde optages saasom i April eller September, strax efter den almindelige Examen, naar en nye Coursus begynder; thi ellers kan Seminarii Underviisning og Øvelser ikke faae den visse, stadige Gang og blive saa simpel som muelig for saa meget vissere at opnaae Formaålet, naar Seminaristerne ere alt for ullige, og til hver Tiid nye Disciple kan optages.

Er en optagen til Seminarist, saa beroer hans Ophold paa hans Forhold og Fliid. En Forseelse giver Advarsel, men naar den igientages, virker den Bortviisning, som foranstaltes af Øvrigheden efter Lærernes Forestilling og Sagens Omstændigheder i Følge de derover givende Instructioner. Entledigelsen udaf Seminariummet kan i Henseende til Tiiden ikke saa nøie bestemmes, men bør rette sig efter enhvers Duelighed.

I Fremtiiden, naar Alting først er kommen i sin stadige Gang og har tilvunden sig den fornødne Soliditet, burde vel ingen ung Mand gives eller tiltræde noget Skole-Embede, førend efter at have været i det mindste tre Aar som Seminarist i Seminariummet; thi vel kan en Seminarist i to og i eet Aar lære noget og forhverve sig en vis Grad af Brugbarhed, men Seminarii Formaal burde altid være at frembringe sand og hensigtsfuld Duelighed; halv Kundskab og halv Dannelse skader ofte meere, end den nytter.

Førend Seminaristerne ansees duelig og entlediges, bør Øvrigheden overbeviise sig om, at de, i det mindste

i de sidste Aar, vel og hensigtsmæssig har dreven deres Lære Forretninger a) i hensigtsfuld at undervise, saa at Ungdommen tilbørligen har fattet deres Underviisning og Foredrag, og b) at de tillige har holdt en Skole i behørig Orden uden at behøve deres Foresattes Hielp. Derpaa prøves de offentlig i alle Seminaristers og andres Overværelse, som derved vil være nærværende, og siden entlediges de med et passende Skudsmaal, hvortil et vist Formular burde gives, som særskilt viiste og navngav alle de Ævner, Kundskaber og Færdigheder, en god Skolemand bør forhverve sig, for tillige at tiene som et Middel for stedse at vedligeholde de Fordringer i frisk Minde, som ved Landalmuens Opdragelse henses til, og til Advarsel for Seminaristerne, som entlediges.

Uagtet al den Tillid, man skylder ethvert Menneske, saalænge han ikke gjør sig samme uværdig, maae ved almindelige Foranstaltninger dog vel træffes saadanne Indretninger, at Hensigten heller ikke forfeiles formedelst mindre paalidelige Mennesker, følgelig bør man indrette sig, som om man kunde skuffes, siden man ikke kan viide, med hvem man faaer at bestille. Følgende synes mig derfor nødvendig. Man bør forvise sig saavidt muelig om de Personers Kundskaber, Ævner, Erfarenhed, Duelighed og Redelighed, som ved et Seminarium som Lærere skal ansættes; et formelig Examen kan de vel ikke underkastes; men dog maatte de være velbekiendte duelige Mænd af Erfaring; thi endog en vis Autor Reputation burde ikke være tilstrækkelig; vare de ikke vel bekiendte, burde de i det mindste udarbejde en pædagogisk, især en practisk dem opgiven Gienstand. At ønske var det i mine Tanker, at ingen offentlig Betiæning og især Skole-Embeder var inamovibel; saalænge dette ikke er, vil mange Embeder altid være slet besatte, Formaalene ikkun maadeligen opnaaes og stedse meere sees paa Formen end Tingen selv. Denne Foranstaltning synes i Begyndelsen maaskee haard, men er Inamovibeliteten ikke oftest en sand Fornærmelse imod det offentlige? Thi hvorledes kan en Mand forlange et Embeds Fordeele, naar han ikke opfylder dets Hensigter? Vilde enhver ikke nøiere vogte og tage sig i Agt, naar han havde Aarsag at frygte for Remotion. For at forebygge al Efterladenhed burde enhver Anstalt, synes mig,

derfor staae under en nøie Opsigt. Den strænge Orden, som iagttages i den militaire Tieneste, viiser noksom Mueligheden deraf. Straffene ere vel ikke saa væsentlig nødvendige til at haandhæve den fornødne Orden; men den militaire Stands særskilte Beskaffenhed gjør den maaskee der nødvendig; men til hensigtsfuld at haandhæve Orden er Opsigt og en stadig vedvarende Tilholdelse vel tilstrækkelig. Seminarii udvortes Opsyn og Politie bliver derfor en vigtig Gienstand, som særskilt fortiener at tages i Betragtning, men her sigtes alleene til det umiddelbare Opsyn, en saadan Indretning bør faae under en dertil særskilt beskikket Øvrighed. Denne bør udnævne en eller flere af sine Medlemmer for i det mindste engang hver Maaned at besøge Seminariummet og derover at give sin Indberetning; hvert Fierdingaar maae den lade sig indsende en fuldstændig Indberetning over Seminarii Tilstand, Underviisningens Fremgang, Disciplernes Opførsel og ethvert mærkværdig Tilfælde. Hvert halve Aar fastsætter den Dagen til den offentlige Prøve og møder der enten selv in corpore eller ved en Deputation. Disse deputerede paatage sig om muelig Prøven i det mindste af de vigtigste Gienstande. For at gjøre alle Indberetninger saameget fuldstændigere og ordentligere, bør der foreskrives hensigtsfulde Formularer, som følges og iagttages. Enhver maae derhos have Adgang til at besøge Seminariummet, bi-vaane Læretimerne og indbydes til de offentlige Prøver, fordi Publicum har en fuldkommen Ret til selv at overbevise sig om de, der bestemmes til deres Tieneste ogsaa har eller tilvinder sig den fornødne Duelighed.

I Henseende til Seminaristernes Underviisning og deres Forstands Dannelse maatte det tillades mig endnu at yttre følgende. Seminaristen skal i Fremtiden som Skolelærer undervise Ungdommen i de fornødne Videnskaber, danne deres Forstand, hensigtsfuld indprænte dem Christendommens fortrinlige Ypperlighed og derved opvække deres moralske Følelse og Sindelaug, øve Ungdommen i det gode, anføre den til Orden, Virksomhed, Arbeidsomhed og maaskee ogsaa hielpe den til at danne deres Legeme. Et Seminarium maae derfor være saaledes indrettet, at det i alle Deele kan opfylde den almindelige Indication til en Skoleholders Dannelse. I Følge heraf maae en Seminarist forhverve sig alle de

Videnskaber, han skal lære; ikke blot saa meget, som han i Fremtiden skal foredrage, men noget meere for i Nødsfald at viide at hielpe sig og andre. Han maa viide sine Videnskaber syntetisk og oversee det heele tilligemed Formaalene, Hensigterne og Midlerne; thi han maae altid have dem tilreede, endog uden nogen Gienstands Foranledning, for stedse at kunne hielpe sig udaf de Afveje, Ungdommen ellers let vil forleedes til. Forstaaer han tillige saameget, som behøves for i paakommende Tilfælde at kunne give et godt Raad, saasom ved Sygdomme, indløbne Stridigheder, Avlingen pp, bliver han saameget almeennyttigere; men saadan en Duelighed kan han ikkun forhverve sig ved flittig at studere de nyttige Videnskaber og ikke i de faa seminaristiske Aar, han opholder sig der. At ønske var det tillige, at Seminaristerne ligeledes kunde faae Underviisning i at synge og lære Musiken; det er bekiendt, hvad hældig Indfyldelse dette kunde have paa Landalmuen. Et Seminarium paatager altsaa, i Betragtning af alt dette, det Tillæg af Underviisningen, som Læreren bør have frem for Borgeren og Landmanden, og giver Videnskaben den syntetiske Form, men kan ikke indlade sig i Videnskabernes Skoledeele som Videnskab. Derimod maae en Skoleholder ogsaa forstaae at foredrage og at holde sin Ungdom i Orden. Et Seminarium maae derfor især lære sine Discipler Lære-Metoden. Dette forudsætter, at Seminarii Lære-Methode maae være meget forskiellig fra Skolernes Methode; thi Seminaristernes videnskabelige Kreds bør være meere udvidet og kan ikke bestemmes saa nøye som Landmandens i hans mindre Virkekreds. Man kan tillige regne paa, at de i Fremtiden endnu meere vil og bør udviide disse deres Kundskaber, da de nok vil finde nogle ledige Timer, og et Seminarium umuelig kan bibringe dem alt, hvad de i Tiiden kunde behøve. Seminarii Lære-Methode bør derfor især gaae ud paa at danne Seminaristerne til selv at underviise sig, selv at excolere sine Videnskaber og dertil at forskaffe ham den fornødne Færdighed.

Methoden selv henhører til det recentiviske og fastsættes i Instructionen for den første Lærer; dens Hovedtræk bestaaer i, at Læreren opgiver sine Disciple et lidet Stykke af Videnskaberne for skriftlig at udarbejde det; dertil giver han dem Hoved-Momenterne, Fremgangs-

maaden, Midlerne, Anviisningen og de fornødne Bøger, som dertil maae være ved Haanden; det forstaaer sig af sig selv, at Opgaven maae indrettes efter Disciplenes Kræfter, at de i en vis bestemt Tiid kunde fuldføre deres Pensum. Efter at dette er færdig, igiennemgaaer Læreren Udarbejdningen med sine Disciple, forklarer dem, hvori de har feilet, forbedrer og retter det, eller lader det giøre om igien. Nyttens af denne Methode maae være meget stor, naar Læreren indretter sine Opgaver efter Disciplenes Kræfter og veed at give dem de fornødne Hielpemidler og tilbørlig at gaae dem til Haande; Seminaristerne bør have de dertil fornødne Ævner og Kundskaber, fordi de efter deres attende Aar medbringe alt, hvad som i gode vel indrettede Landsbyeskoler burde læres alle, eller ogsaa i Seminarii Skoler dertil først ere dannede. Et lidet Bibliothek og en Samling af de beste Skriverter i alle Videnskaber for Landalmuen og den practiske Pædagogik maae til den Ende anskaffes. Seminaristerne vil snarest lære Arbeidsomhed og af egen Erfaring indsee, hvad der hører til for ret at fatte en Videnskab.

Den systematiske Orden er det eneste, Læreren egentlig sammenhængende har at foredrage og igiennemgaae. Skal der i Skolerne sees paa Legemets Dannelse, bør Seminaristerne ikke alleene underviises, men endog øves og dannes deri. Naar Seminaristerne saaledes i det første Aar har erhvervet sig de fornødne Kundskaber og den dermed nødvendig forbundne Færdighed i selv at arbejde, saa maae Læreren søge at danne dem til gode Empyriker, der i det mindste indsee deres Fremgangs Maades nærmeste Grunde; til den Ende gives dem nogle Erfarings Kundskaber af den menneskelige, især den barnlige Forstand og Hiertets Gang; nogen Analyse over vore Tanker og vor Siæls Kræfters Fremgangs Maade, for derved at grunde de methodiske Regler og giøre dem meere fremlysende. De faae derfor Underviisning i en til den Ende udarbejdet Psychologie og Logik, og derved dannes de ved en med dem igiennemtænkt Praxie, naar de dertil ere bequemme, som efter de første 1½ Aar kan skee. Til den practiske Underviisning haves nu tvende Metoder, som ieg her ikkun vil navngive.

Den eene, som er den i Kiel og paa Blaagaard indførte, bestaaer i lærerige, fortroelige, venskabelige Sam-

taler, som tillige ere practiske Øvelser for Forstanden, og hvor Igientangelserne af de foredragne Kundskaber skeer efter den sande socratisk-cathechetiske Methode, der øver Forstanden i at tænke ved behørigen at udvikle Disciplenes Begreber, i at føre dem fra det dem bekjendte til det ubekjendte, saa at de selv leedes fra de i dem opkommende Ideer til de med dem forbundne og saaledes selv udfinder Sandhederne og Svarene af den dem givende Underviisning; til den Ende gives Seminaristerne ogsaa en bestemt Anviisning tidlig at danne Børnene til egen Eftertanke og paa en let dem fattelig Maade at give dem den hensigtsfuldeste Underviisning; de øves derfor tillige i Lærernes og alle Seminaristers Overværelse, for at disse kunde nytte Erfaringen af den, der underviser, og hvor Læreren da strax hjælper ham til Rette og vejleder ham, naar han forfeiler Hensigten eller Maalet.

Den anden Methode, som Hr. Professor Villaume har gjort mig opmærksom paa og med megen Fremgang har sadt i Virksomhed, da han i Berlin dannede flere unge Mennesker til duelige Skoleholdere, bestaaer i, at Læreren i Forvejen opgiver den Seminarist, der skal undervise den næste Times Pensum, forklarer ham derhos, hvad han skal lære og giver ham dertil den fornødne Anviisning. Hvorpaa han skriftlig gjør Udkast til sin Underviisning og viser dette til Læreren, som med faae Ord gjør ham opmærksom paa det, der er udeladt eller mislykket, forklarende ham Grunden dertil. Seminaristen holder da Underviisnings-Timen selv og alleene, uden videre Hielp eller Opsigt, og ansees i den Tiid som den, der virkelig holder Skole, kun at Læreren fittig besøger hans Seminarister og især de yngres Læretimer, hvor han som en Mand af Kundskab og Erfaring snart vil mærke og overse, hvad hans Disciple forretter eller har gjort, og hvorledes de bærer dem ad, saaledes holder han dem under en meere eller mindre nøye Opsigt, ligesom han veed de trænger dertil. Efter saadan en given Underviisningstime opskriver Seminaristen ved Siden af hans Udkast, i hvilke Afveje han er falden eller Børnene har forlædet ham til, hvad der har været fattelig, og hvad Børnene ikke har forstaaet, tilligemed hans Formodning om Aarsagen, han optegner tillige hvad Orden eller Uorden der er forefalden, ligesom hans

Forhold, kort alt hvad der er mødt ham, og nu igiennemgaaer og igiennemtænker Læreren det heele med ham paa nye igjen, hvilken Forberedelse og Eftersyn over Udkastet og hans egen Indberetning skeer i Overværelse af alle Seminarister i Form af en Læretime hvor alle opmuntres til at gjøre deres Anmærkninger.

Naar begge disse Metoder lignes med hinanden, vil Fordeelen best viise sig, som den eene synes fortrinlig at have frem for den anden, skjønt de begge føre til Maalet, naar de hensigtsmæssig iværksættes. Efter den Kielske Methode nytter alle Seminaristerne enhvers Erfaring, men dette skeer ogsaa ved den anden Methode, Hr. Professor Villaume har angivet, og der nytter de desuden enhvers Forberedelse saameget bedre, siden de selv virksom deeltager deri og opfordres dertil af Læreren. I Kiel er Cathecheten bestandig under Læreren Førelse og Bestyrelse, kan mindre tage Feil, siden Læreren strax hjælper ham til Rette; ved den anden Maade kan han før møde Vanskeligheder, uagtet han forberedes dertil, men maaskee faaer han derved snarere flere Kræfter, siden han ikke tør regne paa nogen Hielp og derfor maae tage sig bedre i Agt for at komme ud af sin Forlægenhed især i Begyndelsen, kun at i Kiel er det før en bestandig Tvang, som ofte betager ham sin Friemodighed, især naar han engang har mistet den, men hos den anden varer den alleene en kort Tiid, siden Læreren ikke længe opholder sig i Classerne og desuden ved at spørge, hvad der afhandles etc., ligesom under Paaskud at examinere Børnene, igjen let kan føre Seminaristen paa den rette Vey; de Kielske Seminarister lære at cathechisere, de andre derimod holder virkelig Skole. I Kiel kan ikkun een Seminarist beskæftiges ad Gangen i det practiske, og de øvrige ere blot Tilhørere for at gjøre Anmerkninger; her derimod sættes flere paa eengang i Virksomhed, et Seminarium holder da virkelig Skole, hvorved flere Skoler og Opdragelses Anstalter kan foreenes med den, og derved spares Omkostningen af flere Skolelærere. Alle Seminarister sættes ogsaa i større Virksomhed, lærer mere at arbeide og faaer større Selvstændighed ved bestandig at være virksom og føle egen Erfaring.

Skjønt den Kielske Methode i flere Aar har dannet saamange duelige Skolelærere, saa forekommer mig den

af Hr. Professor Villaume foreslagne i alle Deele at fortiene Fortrinnet, siden Seminaristerne saaledes for dannes til at være virkelige Skoleholdere og vænnes til at besørge alle Forretninger som paaligge en duelig Skoleholder. At den er muelig, kan saameget mindre sættes i Tvivl, da Seminaristen allerede i sit tyvende Aar i halvandet Aar og længere er bleven vel underviist og har lært selv at arbejde, saa at han saameget før bør være i Stand til at foredrage lette Materier for Skole Ungdommen. Enhver Seminarist kan saaledes overdrages en Læreplads af 6, 8te eller 12 Timer ugentlig, i Stæden for at de i Kiel maaskee ikkun øves engang ugentlig. Seminarii Forretningernes Detail henhører til dets Skole-Plan og Skolelærerens Instruction, men Seminaristerne vil altid behøve det første Aar til Saglæren, det tredje halve Aar til Methodelærens første Elementer-Grunde, følgelig i det fjerde halve Aar først begynde at undervise, dog kan de i fornødent Tilfælde før den Tiid bruges til at føre en vis Under-Opsigt, om den skulde behøves.

Af alt dette sees, at en med et Seminarium forbunden Skole er uomgiængelig fornødent, den maae være talrig og have Classer nok for behørigen at kunde beskæftige Seminaristerne. Skolen bør her ikke være Formaal, men Middel, følgelig bør den aldrig kunde hindre eller vanskeliggøre Seminarii Hensigten, hvorved dets Formaal forfeilles. Intet maae heller deri underviises, end hvad som i Landsbye Skoler skal læres, thi blev meere eller noget andet deri foretaget, behøvede den enten en anden Lærer, hvis Tiid, Methode eller Tænke-maade ikke passede ind i Seminarii, eller Seminaristerne vilde formedelst andre Øvelser og Læretimer viige fra deres Bestemmelse, hvilket begge Deele var skadelig og hensigtsstridende. Ligeledes bør alt det drives i et Seminarium, hvad som i Skolerne skal drives, paa det Seminaristerne kunde øves i alle Deele af de for Almuen nødvendige Kundskaber. Skolen og Classerne maae vel være talrige nok for hensigtsfuld at beskæftige Seminaristerne, men Antallet maae dog ikke forøges saa stærk, at de af Disciplene ikke behørigen kunde oversees og bestriides. At ønske var det, at en Pensions Anstalt eller anden National Opdragelses Indretning kunde foreenes med et Seminarium, for derved at give Semina-

risterne saa megen Leilighed til ikke alleene at blive sande practiske Opdragere, men tillige at gavne medens deres Ophold paa Seminariummet, og derved at formindske en Deel af de Omkostninger, deres Dannelse foranlediger; thi Seminaristerne kunde under deres Læreres Tilsyn bestyre al Underviisning, Opdragelse og Opsyn, og der kunde da saameget før en særskilt Classe indrettes for Ungdommen fra 16 til 18ten Aar, hvis Bestemmelse var Skolevæsenet.

Seminarii Hoved-Øjemed er ustriidig at Seminaristerne behørigen kan beskæftiges og oversees af dets Lærere. Jo færre Antallet derfor er, saamegen større Færdighed og Duelighed vil de tilvinde sig. Højere end 32 kan der ikke vel optages uden at forfeile Hensigten, og dette har Commissionen antagen som det rette Maal for i Tiiden at forsyne Fyen og Langeland med de fornødne duelige Skoler, naar deres Vilkaar saaledes bliver aflagt, at de anstændig kunde leve. De to Lærere, som Commissionen allerede har vedtagen at kunde ansættes ved det forhavende Seminarium, vil være tilstrækkelige for at fuldføre det foreslagne paa en fyldestgørende Maade, men den første af dem maae oversee og bestyre det heele, uddeele Pensa, lære Methoden og være en Mand af udmærket Duelighed. De andre derimod maae undervise i Videnskaberne og i visse Tilfælde kunde træde i den første Lærers Stæd, i Nødsfald være ham behjælpelig. Begge maae besidde formelle Videnskaber med en god Methode og tillige have Ævner til at ud-drage det af Videnskaben, som er fornødent til Seminaristernes Dannelse, men den første maae desuden endnu forbinde Opdragelsens Theorie med den fornødne Erfaring. Imellem disse to Lærere burde den første som Director have [at] revidere og Ret at gøre Forslag til Saglærerne og forelægge Planerne. Denne Subordination synes nødvendig for at haandhæve Eenheden i Planen, og uden Eenhed gøres vel næppe nogen Plan, endnu mindre opnaaes noget vist Formaal. Ingen af disse Lærere burde overvældes med Arbeide og Læretimer, men maae beholde deres Virksomhed uden at trættes, især Directoren; mange oeconomiske Forretninger eller vidtløftige Regnskaber kan derfor heller ikke paalægges dem.

Af de 32 antagne Seminarister vil $\frac{5}{8}$ eller 20 undervise, antages 16 og at enhver af dem faaer 6 til 12

Timer ugentlig, følgelig 9 Timer i det heele tagen, saa kan to Seminarister forsyne en heel Lære-Classe, naar enhver søger Skolen i 18ten Timer om Ugen, med 16 Seminarister kunde altsaa 8te Classer besættes. Classerne kunde næsten være ligesaa stærk besatte som en Landsbye Skole, men vil man heller ikke regne flere end 25 Børn i hver Classe, saa vilde 200 Børn ved saadan et Seminarium kunde finde Leilighed til den fornødne Underviisning, naar et dertil læggende Skole-District og dermed forbunden Pensions Anstalt sammenregnet saaledes udgiorde et heelt.

Seminaristerne maae ikke sinkes eller hindres ved nogen Omsorg eller noget fremmed Arbeide, følgelig bør de finde alt det, de behøver og trænger til, i Indretningen selv, og Seminariummet være rummelig nok til Seminaristernes Boepæl, Spiise og Pleje, der synes det uomgiængelig fornødent til en god Dannelse. En Huusholderske maae derfor sørge for Kjøkkenet, Vadsk, Huusets Reenlighed, Tøjets Vedligeholdelse og Udbedring. Hun antages ikke i vis Løn, men paa Accord for at lette al Controll og Regnskab. Seminarii Foresadte holder sig alleene til hende, og hun forsyner sig selv med de fornødne Tienestefolk og afgjør Alting med dem. Spiisningen skøer Etatmæssig og indrettes efter Ungdommens tilkommende Tilstand og Formue, de maae derfor ikke spiise bedre end de sandsynligen vil faae det i Fremtiden, altsaa efter Landets Skik, kun at man søger saavidt muelig at forebygge alt det usunde, som i den sædvanlige Folke-Diæt er almindelig. Huusholdersken bør staae under den særskilte Opsigt af en af Lærernes Koner, saavel i Henseende til Huusets Reenlighed, Vadsk, Spiisning, Orden som i alle Seminari Forretninger, al grundet Klage bør hun afgjøre. Det var godt, om Gaardskarlen forstøed noget af Hagedyrkningen, for tillige at undervise Seminaristerne deri. Til Avlingen burde ogsaa gives dem nogen Leilighed og Anviisning for deri ligeledes at forhverve sig nogen Kundskab.

Antages den af Hr. Professor Villaume foreslagne Methode, saa bør Seminaristerne ikke boe og arbeide sammen i een Stue, men fordeeles i flere mindre, indtil 8te i det høieste i hver, thi der behøves Stilhed og Orden foruden Sinkelse at drive videnskabelig Arbeide, og Uorden indsniger sig før iblandt en stor Haab, hvor

den lettere kan skiules og Opsynsmændene ikke altid er nærværende, men Sove-Sahlen kunde være til fælleds for alle. Lærerne bør paa den bedste Maade kunde oversee det heele og derfor boe i Seminariummet. Til Skolen maae regnes aatte Classer naar to Seminarister kan forestaae en, men et Værelse kan tiene til to Classer; enhver Seminarist maae have en Træstoel, et Bord, en liden Bog-Reol og et Rum til Klæder tilligemed et Skrive-Tøj. Enhver faaer sin særskilte Sæng, men denne maaskee ikkun bestaae i en Straae Sæk, en Hovedpude, opfyldt med Høe eller Halm, et Lagen og Dækken. Overmaade nyttig og tienlig var det at forviise al Fiedder ud af Sængene som overmaade skadelig, helst i Sygdom, og den forkiæler Ungdommen. Haugen er en vigtig Gienstand og bør være stor for deri at lære alle Hauge Urter Dyrkning; dermed forbindes en Bomskole og en Humle Hauge ligesom Bieavl. Forenes en Pensions eller anden Opdragelsesanstalt med et Seminarium, saa behøves intet viidere end nye Sove-Sahle; Seminaristernes kan tiene for en, siden de som Opsynsmænd sove iblandt Børnene. For at danne Legemet maae Ungdommen tilholdes til legemlig Arbeide og desuden opmuntres til Leege og Øvelser. Til disse Øvelser maae sørges for det fornødne Rum, dog bør vel sees til, at man ikke anstrænger dem over deres Kræfter eller nytter dem for lidet; thi Seminaristerne ere egentlig ikke bestemte til Arbeide, men bør alleene viide at give Anledning til det mandlige Arbeide.

I Henseende til Seminarii Politie, da bør den første Lærer som Director have Opsynet over det heele og bestyre Indretningen i Almindelighed efter den ham givende Instruction ligesom den særskilte Tilsyn af Læretimerne. Saglærerne faaer derimod den specielle Inspection over Seminaristerne paa deres Værelser. Iblandt disse tildeeles de to ældste eller beste en Under Inspection for et par Gange om Dagen at gaae omkring i Stuerne, de fører tillige Opsynet ved Arbejderne og Fornøjelserne, som indbyrdes kunde deele Arbeidet Uge eller Dage viis eller efter Departement. I enhver Stue af aatte Seminarister maae den eene have Opsynet over den fornødne Orden, Reenlighed og Stilhed i Stuen; denne Opsigt burde være en Belønning og afvexles iblandt de beste. Enhver Opsynsmand bliver ansvarlig for den i hans Kreds sig fundne

Orden og Uorden, paa ham falder alt, hvad han kunde forebygge, endog naar han overlader det uanmeldt. Stue Opsyns Manden sørger for sin Stue, at hans Cammerader staaer op, naar det er Tiid, holder sig reene, sætter deres Sager i Stand og samles i rette Tiid til Bonnen. I Sove Sahlen bør to af de øvre Seminarister see paa det heele; naar de alle ere samlede, mynstres de alle af de to øvre Opsynsmænd, saavel Hoved, Hænder som Tøj og Klæder, om alt er reent, heelt og gladt. Det maae paaligge Sag Lærerne at bievaane disse Mynstringer paa ubestemte Dage, i det mindste tre Gange om Ugen og selv eftermynstre dem. Directoren gaer ogsaa et par Gange ugenlig derhen. Til den indvortes Politie henhører, at enhver Seminarist strax om Morgenen selv reeder sin Sæng, renses, feier og visker Støvet af omkring sin Sæng, holder sine egne Klæder, Skoe etc. reene og har sin Uge paa Stuen for at feie den, viske Støvet af og der at besørge alt, hvad der henhører til Reenlighed; Feieskarnet bringes til uden for Dorene. Stue Opsyns Manden paa-seer al Orden og Reenlighed, de to øvre efterseer alle Stuer, imodtager Stue Opsyns Mandens Indberetning, reviderer selv og optegner deres Iagttagelser og de indløbende Klager. Enhver, som paa en Time eller længere forlader Stuen, bør lægge alle hans Sager behørig fra Haanden, intet maae ligge adspredt, men Alting, Klæder, Hat, Skoe, Bøger, Papiir være paa sin Plads. Larm og Skriig maae til ingen Tiid høres paa Stuen. Om Aftenen gaar enhver op i Sove-Sahlen til den bestemte Tiid og lægger sig til Sængs, hvor en Lygte brænder heele Natten igiennem for at forebygge al Uorden. Stue Opsyns Manden forlader ikke Stuen, saalænge nogen er i samme, og er han fraværende, sætter han imidlertid en anden i hans Sted. Hver Aften Kl. 9 gjør de 2de øvre Seminarister deres Indberetning til Lærerne, som besørger det øvrige. I Tilfælde af en Uorden, som ikke strax kunde hæves, melde de to øvre Seminarister det uden Ophold. Opdages nogen Uorden, som ikke strax er anmeldt, maae den, der burde forebygge eller melde den, straffes, om han end kunde foregive ikke at være bleven den vaer. Opdager Læreren eller Directoren noget, som efter Rapport Tiiden ikke er rettet og anmeldt, saa ansees baade den skyldige, Stue Opsynsmanden, og den af de tre øvre Seminarister, som tilkommer Opsynet. Politiets nøyere

Detail henhører ikke i den almindelige Plan, men bliver en særskilt Gienstand, dette tiener alleene for at viise Synspunkter af den strængeste og og nøyagtigste Orden, som i et Seminarium bør finde Stæd. Er en Opdragelses Anstalt dermed forbunden, saa er det vel en Følge af sig selv, at denne Politie Plan ligeledes anvendes derpaa; iblandt Seminaristerne tager man da saamange til denne Opsigt, som behøves og ere delige. Børnene fordeles imellem dem, de fortrinligste af Børnene sættes ogsaa til Mellem Opsynsmænd over 3 eller 4 andre, og to af disse igjen over det heele, paa det den strængeste Controll altid kan bestaae i Kiæde, hvis Leed griber i hinanden, og saameget lettere haandhæves, naar den tilbørlig kan oversees. Ved Arbejderne, Øvelserne, Leegen bør der ligeledes være Opsynsmænd, og Ungdommen aldrig være uden Opsigt eller et Øyeblik overladt til sig selv. Directoren og Lærerne maa forskaanes for al Detail Controll, fordi den, der skal holde det heele i Orden, maae ved den ham givende strængeste Myndighed ikkun have lidet eget Arbeide, for ikke at trættes, thi da falder alting snart i Dorskhed. Hovedpersonen burde derfor ikkun behøve at befale, men dog være ansvarlig, for ikke at spare sig Umagen af at befale. Politie Straffene henhører i Detaillen og Instructionerne; her anmærkes alleene, at Directoren og Lærerne maae have tilstrækkelige Midler i Hænde for hensigtsfuld og tilbørlig at kunde holde deres Disciple og alt det, der staaer i Forbindelse med Seminarium, i den rette foreskrevne Orden.

Ferier synes skadelig for Ungdommen, i hvor an-gennem den end er for Lærerne, siden det giver Leilighed til Adspredelse, Forlegenhed for de tilbageblevne, og en af Lærerne dog altid bør forblive i Seminariummet, og da Lærerne ikkun er Middell og ikke Hoved Sagen eller Formaalet, saa var det nok rettere, at slet ingen Ferier fandt Stæd, for at det stedse kunde have sin visse stadige Gang, og om en af Lærerne der behøver Recreation eller formedelst sin Sundhed eller anden Forretning paa en Tiid lang maatte være fraværende, saa kunde denne altid afløses ved sin Collega, og de ældste Seminarister imidlertid være ham behjelpelig, og det heele dog vedblive sin stadige Gang.

For saameget desbedre at kunde oversee Seminarium heele Indretning og Gang vil det maaskee endnu være

fornødent at viise dets Læretimers og Øvelsers Fordeeling, og hvorledes dets Forretninger gribe i hinanden. I Skolen undervises daglig 6 Timer. Om Sommeren fra Kl. 7 til 10 og Vinteren 8 til 11 og om Eftermiddagen fra 1 til 4. Seminaristernes Læretimer maae nødvendig falde i andre Timer, for at de alle kunde være nærværende ved Lærernes Læretimer og uden Sinskelse ansættes, hvor de medens Skole Timerne kan bruges. Directoren og Lærerne bør ogsaa kunde besøge Classerne. Præparanternes eller de yngre Seminaristers Læretimer kan heller ikke falde i Seminaristernes Læretimer, siden Præparanterne i Tilfælde af en Pensions Anstalt skal føre Opsynet over Børnene, medens Seminaristerne faaer Underviisning og en af Lærerne altiid for Opsynets Skyld være frie, medens den anden giver Underviisning. Directoren eller den første Lærer har hvert Aar to Slags Disciple et heelt Aar igiennem. Præparanterne, som først skal lære de foregaaende Kundskaber, Analyse, Methodiken etc., og Seminaristerne, som forestaaer og besørger Underviisningen i Skolen. Optages ikkun Seminarister eengang aarlig i April Maaned, og det første halve Aar bliver fra 1ste April til 30te September, saa kunde dertil tages de to Timer fra 10 til 12 eller ogsaa en anden Tiid, kun ikke medens Skole Timerne; Hensigten er ikke, at Seminaristerne kunde være nærværende ved Præparanternes Underviisning, naar de vil, for at igientage den, eller at Directoren ikke skulde kunde befale dem det, naar han fandt det tienlig for en eller anden, men Præparanterne kan af Mangel paa de foregaaende Kundskaber ikke nytte Seminaristernes Underviisning, siden de ikke endnu fatte den og derfor i den Tiid ikkun vilde sidde ledig. Disse to Classer bør i det mindste aldrig blandes i hinanden, fordi de bliver to meget forskiellige Gienstande, og den ene eller den anden ellers vilde forsømmes. Saglærernes Læretimer med Præparanterne kan før falde i Classe Timerne, maaskee en om Morgenen og een om Eftermiddagen, og disse to Timer vil ventelig blive tilstrækkelige, især naar den før anførte Methode antages til Norm. I Skoletimerne er 4 Seminarister, som i Classerne altiid beskæftiges ad Gangen. Alle øvrige Seminarister og Præparanter har imidlertid deres Arbeide paa deres Stuer. Naar enhver Seminarist skal gives 9 Timers Underviisning ugentlig,

bliver det en Time hver Dag og 2 Timer hver anden Dag, saa at han dog beholder 4 til 5 Arbeids-Timer medens de andres Underviisning. Anvender han derne Tiid vell og med Fliid, kan den unægtelig blive tilstrækkelig. Arbeidet bør fordeeles med den størst muelige Liighed imellem alle Seminarister, i Forhold til deres Kræfter; skulde derfor endnu behøves andet Arbeide, Øvelser og Fornøielser, saa kan en Seminarist gjerne oversee 15 til 20 Børn og ved længere 10 à 12, to Overopsynsmænd kunde der ligeledes sættes over det heele, de øvrige forbliver da paa deres Stue med deres Arbeide. Om Vinteren bliver Opsynet altiid lettere, naar det slette Veir indskrænker Alting til Stuerne og Classerne. Maaskee vil der i Tiiden behøves adskilte Arbeids Stuer for de Børn, som ikke søge Læretimerne, siden ethvert Barn faaer ikkun 3 Timer Classe Underviisning daglig, men disse kunde altiid indrettes i Nærheden og i saa Fald ansees som en særskilt Vindskibeligheds Anlæg og Gienstand.

I fiire Sahle gives efter denne saaledes lagte Plan 24 Timers Underviisnings Timer daglig. Directoren eller den første Lærer skal eftersee hver Lection 2 Gange; dette synes meere, end han i en Time kan bestride, men naar det nøjere igiennemgaaes, saa vil der iblandt disse 24 Timer findes maaskee 4 Regne, 4 Skrive Timer, 2 Timer til første Læse Øvelser for de mindre og 6 til mekanisk Læse Øvelser for de større i alt 16 Timer, som af den første Lærer udkræver liiden eller slet ingen Forberedelse. Der bliver altsaa ikkun aatte Timer, 8 Lections Projecter og Relationer eller i det høieste 10 à 12 Stk. at see igiennem: nogle af de ældre Seminarister, maaskee 3 idet heele tagen vilde allereede være saa viidt, at de ikke give meget Arbeide, de øvrige 5 eller 8 vilde borttage maaskee 1½ Time og kan derfor ikke blive nogen betydelig Byrde, især naar de ansees som Seminarii Hoved Formaal. De nye Seminarister eller Præparanter vil først begynde deres Underviisning det fierde halve eller det andet Vinter halve Aar, hvor Præparanternes Timer bortfalder, saa at Directoren ikkun faaer 2 Timer daglig, som han kan og bør anvende til at igiennemgaae Udkastene og Indberetningerne, naar det især med Begyndere er nødvendig. Seminaristernes Øvelse i at cathechisere vil, skjønt de ikkun hver anden Dag

faaer en præpareret Lection, ikke blive for liiden, siden der i de andre Lære Timer altid forefalder noget at cathechisere, Regne Timerne udfordere tillige Eftertanke, især naar der hensees paa det practiske. De lette Samtaler med de mindre Børn bliver ogsaa fortrinlig gode Øvelser, saa at det ikkun er Skrivetimerne, som egentlig ikke kan ansees som Øvelser for Eftertanke eller i Methoden. —

Jeg vilde frygte at misbruge Commissionens Godhed og Taalmodighed, naar Gienstandens Vigtighed ikke sikrede mig for, at den gjerne vil medtage alt det, hvorved det hensigtede Seminarii Fuldkommenhed saa meget før og vissere kunde opnaaes; det er derfor særdeles vigtig i Begyndelsen strax at fastsætte, hvorledes samme bør indrettes for i alle Deele at svare til Formaalene, som foranledige dets Anlæg. Jeg smigrer mig med, at Commissionen vist vil biefalde denne heele Plan og derved overbeviises om de Fordeele, Hr. Professor Willaumes Nærværelse har givet mig, siden jeg skylder ham de fleeste Tanker og derfor troer, at han best vil være i Stand til fremdeles umiddelbar at gaae Commissionen tilhaande med at udarbejde det udførligere og Detaillen, som Planen forudsætter, hvortil Commissionen vil give ham Adgang ved at anmode ham om at meddeele den sine Tanker, og hans nidkiære Iver for Skolevæsenet vil vist nytte enhver ham givne Løilighed til at gavne og anvende hans fortrinlige udmærkede Kundskaber og videnskabelige Indsigter, forbunden med den fornødne practiske Erfaring, hans pædagogiske Skrivter bærer Præget af, og har tilvunden ham saa almindelig Biefald ved alle Opdragelses kyndige Mænd.

Til Slutning maatte endnu tillades mig at anmærke, at det forehavende Seminarii Anlæg i Begyndelsen ikkun vil blive at ansee som en blot Skole, fordi Seminariummet selv maae danne sig sine Discipler for efter Planen at kunde blive duelige til at antages som Seminarister, følgelig bliver disse ikkun for det første Discipler, men naar de har giort den fornødne Fremgang, saa forandrer Seminariummet sin Anseelse af en Skole, og skulle saadan en Forberedelses Skole siden i Fremtiden ansees fornødent at vedblive, saa vil den ikkun blive et Tillæg eller en særskilt Classe og ikkun udgiøre en væsentlig Deel af Seminariummet selv. For det første vil der den ene Lærer ikkun behøves, der imidlertid forretter Tie-

nesten af en simpel Skoleholder, dog altid i Hensigt til Seminarii Formaals. Dette Mellemrum vil altid med Fordeel kunde nyttes til den heele Indretnings Forberedelse og fuldkomnere Gang. Efter 1 eller $1\frac{1}{2}$ Aar bør formodes, at de beste Discipler sandsynligen vil vælges og ansees duelige for at antages til Seminarister, saa at det virkelige Seminarium da kan sættes i Virksomhed. Fra Seminarii virkelige Begyndelse indtil Seminaristens practiske Anførelse, og indtil Anlægget af en Pensions eller anden Opdragelses Anstalt Hensigt dermed kan forbindes, vil ventelig igien medgaae $1\frac{1}{2}$ Aar, altsaa tør man vel ikke regne paa Seminarii Fuldkommenhed, saaledes som den efter den forelagte Plan forudsættes, førend efter de 3de første Aars Forløb, med mindre andre meget gunstige Omstændigheder indløber for tidligere at kunde forsynes med duelige unge Mennesker til Seminarister, og hvorved Forberedelses Skolen reent bortfalder, dog vil dette synende Ophold ikke være nogen sand Sinkelse for Seminarii Formaals Opnaaelse, men før sikre dens vissere og hensigtede Fremgang, kun at de 8te første Seminarister, som Seminariummet i Fremtiden aarlig vil entledige som duelige Skoleholdere, vil forblive $1\frac{1}{2}$ Aar længere, og at der følgelig ikke kan ventes nogen seminaristisk Skoleholder af dette Seminarium, som skal anlægges her i Fyen, end i Aaret 1801, naar det endnu i Aar sættes i Virksomhed.

Odense, d. 30. Janr. 1794.

L. Reventlow.